

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Avaliku õiguse instituut

Marianna Marjuniš

**KESKKONNA KAITSMINE KARISTUSÕIGUSE KAUDU – *LEX SPECIALIS*
DEROGAT LEGI GENERALI PRINTSIIP KESKKONNAVASTASTES
KURITEGUDES**

Magistritöö

juhendaja: prof. Jüri Saar

Tallinn 2013

Olen koostanud magistritöö iseseisvalt.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikad ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

..... (töö autori allkiri ja kuupäev)

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	5
1. Keskkonnavastased kuriteod.....	11
1.1. Keskkonnakuritegude karistusõiguslik kujunemine Eestis	11
1.2. Blanketne koosseis.....	14
1.3. Keskkonnakuriteod karistusseadustiku 20. peatükis	16
1.4. Sanktsioon	31
1.5. Statistiline ülevaade	31
2. Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õiguse mõju Eestile keskkonna kaitsmisel karistusõiguse kaudu.....	34
2.1. Euroopa Liit.....	34
2.1.1. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ (keskkonnadirektiiv), ...	36
2.1.2. Keskkonnadirektiivi (2008/99/EÜ) ja merereostuse direktiivi (2009/123/EÜ) roll Eesti karistusõiguses	38
2.2. Rahvusvaheline õigus	43
2.2.1. Arhusi konventsioon	44
2.2.2. Espoo (1991) konventsioon	45
2.2.3. Merede kaitset ja merereostust käsitlevad konventsioonid	45
2.2.4. Sisevete kaitset käsitlevad konventsioonid.....	46
2.2.6. Looduskaitse konventsioonid, lepped ja ühingud	46
2.2.7. Atmosfääri saastamise ennetamise ja vältimisega tegelevad konventsioonid.....	48
3. <i>Lex specialis derogat legi generali</i> printsiip keskkonnavastastes kuritegudes – KarS § 363 näitel.....	50
3.1. <i>Lex specialis derogat legi generali</i> printsiip (spetsiaalsuspõhimõte).....	50
3.2. Karistusseadustiku § 363 versus keskkonnavalased eriseadused	51
3.2.1. Veeseadus	52

3.2.2. Jäätmeseadus	53
3.2.3. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus	54
3.2.4. Maapõueseadus.....	55
3.2.5. Välisõhu kaitse seadus	57
3.3. <i>Lex specialis derogat legi generali</i> printsiibi rakendamine lähtudes kohtulahenditest.....	58
KOKKUVÕTE	68
ENVIRONMENTAL PROTECTION THROUGH CRIMINAL LAW- <i>LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI</i> PRINCIPLE IN ENVIRONMENTAL CRIMES	72
KASUTATUD ALLIKAD.....	82
LISAD.....	86
Tabel 1.....	86
Lihtlitsents	88

SISSEJUHATUS

Keskkonnakaitse on *expressis verbis* kajastatud põhiseaduse¹ kahes sättes, §-des 5 ja 53.² Põhiseaduse § 5 sätestab, et Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult. See säte paneb riigile kohustuse kujundada looduskeskkonna säästlikku ja avalike huvide kohast kasutamist tagav õiguslik režiim, millega piiratakse isikute õigusi keskkonnakaitse vajadustest lähtudes.³

Kuna § 5 näol on tegemist üldise sisuga keskkonnaalase printsiibiga, on terminit „loodusvarad ja -ressursid” põhimõtteliselt võimalik laiendada kõikidele keskkonnakaitseõiguse esemeks olevatele keskkonna põhilistele elementidele, nagu õhk, vesi, pinnas, floora ja fauna ning nende koostoime. Sätte eseme lai määratlemine on kooskõlas nüüdisaegse keskkonnaõiguse arusaamaga, mille kohaselt on efektiivne keskkonnast kui terviklikust süsteemist lähtuv keskkonnakaitse. Keskkonnakaitse valdkonnaspetsiifilises kontekstis on loodusvara või -ressursina eraldi vaadeldav ka nende elementide selline komponent nagu mõni taime- või loomaliik ja selle looduslik elupaik, maastikuelement, maavara vms.⁴ Põhiseaduse §-l 5 on kahesugune õiguslik tähendus⁵, ⁶. Esiteks on tegemist põhiseadusliku printsiibiga, mis on adresseeritud riigile ning kohustab viimast välja töötama kohane õiguslik keskkonnaregulatsioon ja tagama selle elluviimine. Teiseks on säte aluseks isikute õiguste piiramisele keskkonnakaitse vajadusest lähtuvalt.

Samas pole PS tekstis otsesõnu sätestatud keskkonnaalast põhiõigust⁷, kuid kohtupraktikas on seda tunnustatud pigem PS § 53 alusel kui Århusi konventsioonist⁸ tulenevalt.⁹

---

¹ Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28.06.1992. - RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2 (edaspidi PS).

² H. Veinla. Isikute keskkonnaalased põhikohustused: lähtekaalutlused ja sisustamine. *Juridica*, 2012, nr 5 lk 384.

³ Eesti Vabariigi Põhiseadus kommenteeritud väljaanne 2012. § 5 kommentaarid p 1. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-1/pg-5/>, 26.04.2013. a. (edaspidi PS Komm. vlj. 2012).

⁴ PS Komm. vlj. 2012, § 5 kommentaarid p 3.

⁵ H. Veinla ja E. Saunanen. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu põhialused. *Juridica*, 2008, nr 9 lk 599.

⁶ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005, lk 171.

⁷ PS Komm. vlj. 2012, § 5 kommentaarid p 6.

⁸ Århusi konventsioon (inglise *Aarhus Convention*) on ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni liikmesriikide 1998. aastal alla kirjutatud rahvusvaheline kokkulepe, mille eesmärgiks on kaitsta kodanike õigust elada keskkonnas, mis vastab tervise ja heaolu nõuetele. Konventsioon on nimetatud Taani linna Århusi järgi. Eesti ratifitseeris konventsiooni 6. juunil 2001. Konventsiooni artikkel 1 - Et kaitsta praeguste ja tulevaste põlvkondade õigust elada keskkonnas, mis

Konventsiooni¹⁰ eesmärgiks artikkel 1 kohaselt on kaitsta praeguste ja tulevaste põlvkondade iga esindaja õigust elada keskkonnas, mis vastab tema tervise ja heaolu vajadustele.

Põhiseaduse § 53 sätestab kaks põhikohustust - igaüks on kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama kahju, mis ta on keskkonnale tekitanud. Hüvitamise korra sätestab seadus.

Niisugust sätet varasemates Eesti põhiseadustes ei tuntud. Sarnaseid regulatsioone leidub ka paljude teiste riikide põhiseadustes. Ulatuslikud keskkonnakaitselised kohustused on riigid võtnud endile arvukate rahvusvaheliste lepingutega, mis kohustavad keskkonna kaitseks kohustusi panema ka üksikisikutele. Oluline osa keskkonnaõiguse regulatsioonist tuleneb Euroopa Liidu õigusest.¹¹

Meist igaüks soovib olla terve ja elada tervislikus elukeskkonnas. Siiski on neid, kes käituvad looduskeskkonda kahjustavalt ja panevad toime keskkonnastaseid süütegusid. Sellest tulenevalt on karistusõiguse rolliks lisaks keskkonna kaitsmisele ka inimväärtete elamistingimuste säilitamine praegusele ja tulevastele põlvkondadele.

Karistusõiguse kohaselt on keskkonnastaste süütegudega kahjustatav õigushüve just inimest ümbritsev looduskeskkond - maa, vesi ja õhk ning muud keskkonna ilmnemismvormid, taime- ja loomariik.¹²

Võib öelda, et keskkonnakuritegude tõkestamisele ja senisest efektiivsemale menetlemisele on Euroopas ja Eestis hakatud järjest suuremat tähelepanu pöörama. Samas on keskkonnakuritegude valdkonna probleematika leidnud nii Eesti kui rahvusvahelises erialases kirjanduses vähest käsitlust. Vastavalt Euroopa Ühenduse asutamislepingu¹³ artikli 174 lõikele 2 on ühenduse keskkonnapoliitika eesmärk tagada keskkonna kaitstuse kõrge tase kogu ühenduses. Ühendusele

---

vastab nende tervise ja heaolu vajadustele, teeb konventsiooniosaline keskkonnainfo üldkättesaadavaks, kaasab üldsuse keskkonnaasjade otsustamisse ning võimaldab konventsiooni kohaselt pöörduda neis asjus kohtusse.

⁹ K. Vaarmari. Keskkonnaalane subjektiivne õigus Eesti kohtupraktikas. *Juridica*, 2007 nr 7, lk 452.

¹⁰ Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon (Arhusi konventsioon). Vastu võetud 08.05.2003 nr 12, RT II 2001, 18, 89.

¹¹ PS Komm vlj. 2012. § 53 kommentaari p 2. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-53/>

¹² J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). *Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne*. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. 20.ptk/1.1

¹³ Euroopa ühenduse asutamisleping. Euroopa Liidu Teataja C 321 E , 29/12/2006 Lk 0037 - 0186 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12006E/TXT:ET:HTML> , 26.04.2013.

teeb muret keskkonnaalaste õigusrikkumiste kasv ning samuti nende mõju, mis ulatub üha sagedamini üle nende riikide piiride, kus kõnealused õigusrikkumised toime pandi. Selle eesmärgi saavutamiseks on vastu võetud palju õigusakte ja ühendus peab tagama, et neid täielikult rakendataks, kohaldataks ja täidetak. Keskkonnakuritegevus kujutab endast suurt ohtu keskkonnale ja inimeste ning loomade tervisele Euroopa Liidus, isegi kui selle kuritegevuse täpset ulatust on raske määrata, kuna usaldusväärset statistikat ei ole. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu artikkel 1 sätestab, et direktiiviga kehtestatakse kriminaalõigusega seotud meetmed, mille eesmärk on tõhusam keskkonnakaitse.¹⁴ Sellest lähtudes jõustus 21.03.2011. a karistusseadustiku muudatus, millega viidi karistusõigusesse sisse keskkonnakuritegude alased muudatused/täiendused.¹⁵

Keskkonnakuritegusid ei esine massiliselt, kuid need on üsna spetsiifilised ja nende uurimine nõuab konkreetse keskkonna valdkonna tundmist. Keskkonnakuritegude uurimise eripära seisneb eelkõige selles, et karistusseadustikus¹⁶ (edaspidi KarS) sätestatud keskkonnavastaste kuritegude koosseisulised tunnused – konkreetse teo ebaseaduslikkus, nõuetevastavus, oluline või suur keskkonnakahju jms - tulenevad eriseadustest¹⁷,¹⁸ ning karistatavus karistusseadustikust.

Kui vaadata Eesti kuritegevuse statistilisi andmeid, siis on märgatav, et kuigi keskkonnakuritegude arv moodustab suhteliselt väikese osa ülejäänud koosseisudega võrreldes, on nende kuritegudega keskkonnale tekitatud märkimisväärne kahju.

---

¹⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328/29.

¹⁵ Sellest tulenevalt täiendati Keskkonnavastaste süütegude peatükki 5 uue kuriteokoosseisuga. Lisaks muudeti osa eelnevaid koosseise ja ühte ka täiendati. Täpsem ülevaade käesoleva töö 2. peatükis.

¹⁶ Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 13

¹⁷ H. Veinla Keskkonnaõiguse kodifitseerimisest Eestis: põhjused, eesmärgid ja valikud. *Juridica*, 2007, nr 7, lk 495 - Praegu moodustavad Eesti keskkonnaõiguse suur hulk eri ajal ja tihti ka erinevatest põhimõtetest lähtudes vastuvõetud õigusakte. Kui nende aktide vahel puudub veel ka vajalik seos, muutub reguleerivast struktuurist ülevaate saamine mõnikord raskeks nii tegutsevatele isikutele, avaliku halduse teostajatele kui ka järelevalve ja kohtuorganitele.

¹⁸ H. Veinla ja E. Saunanen. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu põhialused. *Juridica*, 2008, nr 9, lk 607. - Eesti keskkonnaregulatsioon on koondatud eriosadesse ning on sageli killustunud, dubleeriv ja kohati põhjendamatu erinev

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on anda analüütiline ülevaade keskkonnakuritegudest Eestis - eelkõige KarS-i keskkonnavastaste süütegude peatüki kuriteokoosseisudest. Lisaks käsitletakse Euroopa Liidu ja rahvusvahelise keskkonnalase karistusõiguse rolli Eesti õigusele. Kolmandaks tuuakse välja probleemkohad KarS-i § 363 (looduskasutus- või saasteloata tegutsemise eest, kui see luba oli nõutav, samuti loanõuete rikkumise eest) rakendamisel eriseaduste, ringkonna- ja Riigikohtu lahendite analüüsimise kaudu. Võib öelda, et keskkonna valdkondi puudutavates eriseadustes nähakse pea iga keskkonnaloa alamliigi kohta ette täpsem erikoosseis ja lähtudes *lex specialis derogat legi generali*¹⁹ printsiibist, on sellisel juhul tegemist väärtetega. Sisuliselt tähendab see seda, et KarS § 363 rakendusala on muutunud pea olematuks. Spetsiaalsuspõhimõttest lähtudes on tõusetunud küsimus, kas ja kuivõrd saab üldse praktikas rakendada keskkonnaasjades kuriteona KarS § 363 sätet.

Magistritöös on kasutatud teemakohaseid normatiivakte, nende seletuskirju ja kommenteeritud väljaandeid, õpikuid ning teisi antud teemat puudutavaid kirjandusteoseid ja interneti allikaid. Allikatena on kasutatud erinevaid teaduslikke artikleid ja asjakohast kriminaalstatistikat ning väliskirjandust. Läbi viidud kohtupraktika analüüsis kasutati Riigi Teataja internetikeskkonnas avaldatud ringkonna- ja Riigikohtu lahendeid. Töö sisaldab ettepanekuid ja võimalikke teid puuduste kõrvaldamiseks. Töös on kasutatud analüütilist meetodit, mille kasutusala võib töös jaotada kaheks: esimesed kaks peatükki on üldiselt teoreetilise sisuga ja kolmas on nii teoreetilist kui empiirilist laadi.

Töö on vastavalt püstitatud eesmärkidele jaotatud kolme peatükki, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimene peatükk on üldisem ning käsitleb keskkonnakuritegusid üldiselt sh nende karistusõiguslikku kujunemist Eestis, keskkonnakuritegude liigitamist koosseisude järgi, blanketset koosseisu, sanktsioone. Tehakse põgus statistiline ülevaade keskkonnakuritegudest Eestis, saamaks informatsiooni nende kuritegude hetkeseisust.

---

¹⁹ J. Sootak. Seadusainsus. Kui isiku tegu vastab mitmele süüteokoosseisule, siis mitme järgi ja kuidas ta egelikult vastutab? Juridica, 2010, nr 1, lk 11-14. – *Lex specialis derogat legi* ehk spetsiaalsus on juhtum, kus kaks seadust ei saa rahulikult teineteise kõrval seista, vaid ühel tuleb lahkuda. Spetsiaalsus kui seadusainsuse ainus vorm tähendab ühe seaduse eeliskohaldamist teise ees. Lähtudes sanktsiooniõiguse loogikast karistuse mõistmisel konkurentsi tõttu kõrvale jäänud seadust ei kohaldata. Tunnustest A+B+C koosneva koosseisu kõrval võib olla veel täiendavat koosseisutunnust D sisaldav koosseis (A+B+C+D). On ilmne, et viimane koosseis täidab ka esimese (mitte vastupidi) ning mõlema kohaldamine ei ole vajalik.. Üks norm hõlmab loogiliselt teise, üldnorm sisaldub loogiliselt erinormis.

Teine peatükk keskendub üldisele keskkonnakuritegude karistusõigusliku regulatsiooni kujunemisele Euroopa Liidus ja rahvusvahelisel tasandil. Eelkõige käsitletakse Euroopa Liidu ja rahvusvahelise keskkonnalase karistusõiguse rolli Eesti õiguses.

Töö kolmandas peatükis käsitletakse õiguse üldpõhimõtte *lex specialis derogat legi generali* (üld – ja erinormi konkurentsi korral tuleb kohaldada erinormi) problemaatikat. Nimetatud põhimõtte puhul peab eriseadust rakendama üksnes juhul, kui tegemist on peaaegu identsete koosseisudega. Sellest tulenevalt on magistritöö hüpotees: lähtudes õiguse üldpõhimõttest *lex specialis derogat legi generali* on karistusseadustiku § 363 rakendusala muutunud pea olematuks ja see vajab kaasajastamist. Sellest lähtuvalt on töö empiirilise osa uurimisobjektiks valitud keskkonnaalased süüteod, eelkõige KarS § 363 sätestatud kuriteokoosseis ja sellega konkureerivad eriseaduste koosseisud. Järelduseni jõudmiseks analüüsitakse nimetatud KarS-i sätet puudutavaid vääriteokoosseise kuriteokoosseisuga.

16.02.2011 võeti vastu keskkonnaseadustiku üldosa seadus^{20, 21} (edaspidi KeÜS), mis jõustub siis, kui võetakse vastu ja jõustub²² Keskkonnaseadustiku eriosa seadus (edaspidi KSES)²³. Tulenevalt

---

²⁰ Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. Vastu võetud 16.02.2011; RT I, 28.02.2011, 1 (jõustub koos keskkonnaseadustiku eriosa seaduse jõustumisega).

²¹ 2007. a alustati Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi eestvedamisel Eesti keskkonnaõiguse kodifitseerimisega. Eestis ei ole varem olnud keskkonnaseadustiku üldosa, keskkonnaregulatsioon on koondatud eriosadesse ning on sageli killustunud, dubleeriv ja kohati põhjendamatu erinev. Keskkonnaseadustiku üldosa valmimisele järgneb eriosa kodifitseerimine. KeÜS koondab need keskkonnakaitse õigusliku reguleerimise instrumendid, mis ei ole valdkonnapõhised. - H. Veinla ja E. Saunanen. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu põhialused. *Juridica*, 2008, nr 9, lk 598, 607.

²² Keskkonnaseadustiku eriosad on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2012. ja 2013. a jooksul. Üldosa seadus jõustub nn esimese grupi eriosa seaduste vastuvõtmisel ja hakkab kehtima kogu keskkonnaõiguse suhtes tervikuna, sh enne üldosa jõustumist kehtinud seaduste suhtes, v.a loamenetluse osa. Esimese grupi eriosa seadused on metsaseadus, looduskaitse seadus, geneetilise muundatud organismide keskkonda viimise seadus, keskkonnavastutuse seadus, kalapüügiseadus ja keskkonnaseire seadus. Nende seaduste eelnõud on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2012. a IV kvartalis. Loamenetluse osa jõustub nn teise grupi seaduste vastuvõtmisel ja need seadused on jäätmeseadus, atmosfääriõhu kaitse seadus, veeseadus, kiirguseadus, tööstusheite seadus ning keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemide seadus. Üldosa seaduse loamenetluse osa on lahutamatu seotud eriosa seaduste loamenetlustega ja selle peab kehtestama koos eriosa seadustega, mis reguleerivad ka loamenetlust. Nende seaduste eelnõud on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2013. a III kvartalis. Eriosa seaduse kolmas seaduste grupp koosneb jahiseadusest, mereadusest ja maapõueseadusest ja nende eelnõud on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2013. a IV kvartalis. Eriosa jagunemine gruppideks on tingitud nende valmidusastmest ehk esimese grupi eelnõud on kõige paremas seisukorras ja varsti valmis esitamiseks Vabariigi Valitsusele, teise grupi eelnõudega peab veel tööd tegema ja kolmanda grupi eelnõud on alles väljatöötamisel. Seoses sellega, et üldosa seadus hakkab kehtima ka nn vanade keskkonnaseaduste suhtes, on kavas välja töötada rakenduseseadus, et kõrvaldada vastuolud nn vanade keskkonnaseaduste ja üldosa seaduse vahel. Võimalike vastuolude kohta vana ja uue keskkonnaõiguse vahel on tehtud analüüs ja selle käigus on leitud, et vastuolud ei ole suured ja neid ei ole palju. Seega on võimalik need kõrvaldada selleks väljatöötatava rakenduseseadusega, millega korrigeeritakse ka muid võimalikke vastuolusid nt üldosa seaduse ja asjaõiguse seaduse ja teeseaduse vahel. – 19.04.2012 toimunud Eesti Keskkonnajuhtimise Assotsiatsioon (EKJA) korralise seminari ettekanne: Ülevaade keskkonnaseadustiku hetkeseisust (keskkonnaseadustiku hetkeseis, ajagraafik, struktuur), Elina Saunanen (Keskkonnaministeerium). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ekja.ee/index.php?m=231&l=35&act=show&id=104>

sellest on igati aktuaalne võrrelda KarS § 363 koosseisu lisaks hetkel kehtivate eriseaduste koosseisudele ka KSES-i eelnõu sätetega. Lisaks analüüsitakse Eesti kohtupraktikast neid lahendeid, kus käsitletakse *lex specialis derogat legi generali* printsiipi. Tuleb tõdeda, et keskkonnakuritegude osas üleüldiselt (v.a ebaseaduslik metsaraie) veel märkimisväärset kohtupraktikat ei ole ning kuna kohtulahendeid, mis üksnes keskkonna valdkonnas printsiipi käsitleks on vähe, siis on igati asjakohane lisaks uurida teistes valdkondades sama teemat käsitlevaid kohtulahendites võetud seisukohti. Lõpus tehakse järeldused ja omapoolsed ettepanekud muudatuste/täienduste tegemiseks.

---

²³ Keskkonnaseadustiku eriosa seaduse eelnõu, 18.05.2011. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57505/Keskkonnaseadustiku+eriosa+seaduse+eeln%F5u.pdf>, 26.04.2013.

1. Keskkonnavastased kuriteod

1.1. Keskkonnakuritegude karistusõiguslik kujunemine Eestis

1961. aastal vastu võetud ja kuni 2002. aastani kehtinud nõukogude karistusõigust kehtestanud kriminaalkodeks²⁴ ei sisaldanud keskkonnakuritegude peatükki. Vastavad koosseisud (nt § 155 – ebaseaduslik metsaraie, § 158 – veeobjekti saastamine või § 158¹ – kalavarude hävitamine) kuulusid majanduskuritegude peatükki (eriosa 6. ptk) ning neid peeti kuritegudeks „loodusvarade kasutamise alal“²⁵,²⁶

Nõukogude karistusdogmaatikat iseloomustas teatavasti kuriteo materiaalne määratlus ühiskonnaohtlikkuse kaudu – kuritegu oli kriminaalkodeksis ette nähtud ja ühiskondlike suhteid kahjustav tegu. Seega oli kriminaalkorras karistatav tegu üksnes siis karistusväärne, kui sellega oli tekitatud ühiskondlikele suhetele reaalne kahju. Kriminaalkodeksis puudus aga kahjustavate ühiskondlike suhete loetelust looduskeskkond. Seega kriminaalkodeksi järgi oli keskkonnakuritegu ühiskonnaohtlik tegu, mis kahjustas loodusressurssi kui ühte sotsialistliku majandussüsteemi toimimiseks vajalikku tingimust.²⁷

Tänapäeval on keskkonnavastased süüteod paigutatud eraldi KarS-i eriosa 20. peatükki (keskkonnavastased süüteod). Hetkel kehtivas KarS-is on 21 paragrahvi, mis sisaldavad keskkonnavastase kuriteo koosseisu ja 5 paragrahvi, mis sisaldavad vastavat väärteo koosseisu. Lisaks KarS-is sätestatud väärteokoosseisudele on väga palju erinevaid keskkonna valdkonda puudutavaid eriseadusi, millede on samuti sätestatud väärteokoosseisud (nt jäätmeseadus, metsaseadus, veeseadus, maapõueseadus, välisõhu kaitse seadus, kemikaaliseadus, saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus). Näiteks KarS 20. peatüki § 353 (taimestikku ohustav tegevus) lõige 1 sätestab väärteo ja lõige 2 kuriteo koosseisu. Peatüki ülejäänud koosseisud on kas väärteod või kuriteod. Sellist kombineeritud paragrahvi rohkem ei ole.

---

²⁴ Kriminaalmenetluse kodeks. 06.01.1961. - ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa; RT I 2004, 27, 176.

²⁵ Eesti NSV kriminaalkodeks. Komm vlj. I. Rebane (koost.). Tallinn: Eesti Raamat 1980, 6. ptk sissejuh komm 2.

²⁶ J. Sootak. Kas loodusressursi kahjustamine on ühiskonnakahjulik? Eesti Karistusõigus looduskeskkonna kaitseks.

Juridica, 2007, nr 7, lk 474.

²⁷ Ibid. Samas olid loetelus riiklik ja ühiskondlik kord, majandussüsteem, omand, isik.

Lisaks on KarS-is veel kuriteokoosseise, mis on keskkonda kahjustavate kuritegudena määratletud²⁸, aga ei ole keskkonnavastaste süütegude peatükis. Nendeks on KarS § 104 (keskkonna kahjustamine sõjapidamisviisina) - inimsuse ja rahvusvahelise julgeoleku vastaste süütegude peatükist; KarS § 237 (terrorikuritegu) - riigivastaste süütegude peatükist; KarS § 409 (tehnilise normi nõuetele mittevastava toote valmistamine, töötlemine ja turustamine) ja KarS § 410 (raadiohäire tekitamine ning vale ja eksitava teate saatmine) - üldohtlike süütegude peatükist ning KarS § 425 (liiklusohutusnõuete ja sõiduki käitlusnõuete rikkumine) – liiklussüütegude peatükist.

Antud magistritöös käsitletakse üksnes KarS-i 20. peatükis sätestatud süüteokoosseise ja nendega õiguslikult seotud eriseaduste sätteid.

Keskkonnasüütegudega kahjustatav õigushüve on inimest ümbritsev looduskeskkond – maa, vesi ja õhk ning muud keskkonna ilmnemismvormid, taime- ja loomariik. Keskkonna kaitsmine on looduse ja tema elementidele inimtegevusest tuleneva kahjuliku mõju vältimine, looduse tasakaalu säilitamine ja looduse säästlik kasutamine.²⁹

Kaitstav õigushüve - looduskeskkond- kuulub kollektiivhüvede hulka (nagu ka nt avalik rahu, riik, õigusemõistmine)³⁰.

Deliktitüübilt on keskkonnasüütegude puhul tegemist eri koosseisudega – võib leida konkreetseid ohudelikke (nt § 352 – tuleohtu tekitamine looduses), abstraktseid ohudelikke (nt § 353 – taimestiku ohustamine, § 363 – loata tegutsemine), samuti tavalisi teodelikke (nt § 364 – keskkonna saastamine). Enamik keskkonnasüütegeusid on aga materiaalsed ehk tagajärjedeliktid, mis näevad ette kas otsese kahju (nt § 354- puude või põõsaste kahjustamine, milega on tekitatud oluline keskkonnakahju) või kahju tekitamise ohu (§ 367 – kemikaalide käitlemise nõuete rikkumine, mis on tekitanud ohu inimese elule või tervisele või keskkonnale). Seega on kehtiva keskkonnakaristusõiguse üks kesksemaid probleeme seotud materiaalsete süüteokoosseisudega, täpsemalt keskkonnale tekitatud olulise kahju mõistega.³¹

---

²⁸ KarS §§ 104, 237, 409, 425 ja 410.

²⁹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. 20.ptk/1.1

³⁰ J. Sootak. Kas loodusressursi kahjustamine on ühiskonnakahjulik? Eesti Karistusõigus looduskeskkonna kaitsel. Juridica, 2007, nr 7, lk 474.

³¹ J. Sootak. Kas loodusressursi kahjustamine on ühiskonnakahjulik? Eesti Karistusõigus looduskeskkonna kaitsel. Juridica, 2007, nr 7, lk 475.

Eriseaduste alusel tekkiv keskkonnakahju hüvitamise nõue ei ole suunatud mitte omandi eseme väärtuse vähenemise kompenseerimisele, vaid looduskeskkonnale kui sellisele tekitatud kahju heastamisele. Keskkond kui selline on omandiülene õigushüve, mida kaitstakse avalikes huvides. Seoses sellega saab keskkonnakahju hüvitamist nõuda üksnes riik ja keskkonnakahju hüvitis kantakse riigieelarvesse. Riigi esindajaks keskkonnale tekitatud kahjude arvutamisel ja sisse nõudmisel tsiviilmenetluse korras on Keskkonnainspeksioon. Menetlusökonoomika põhimõttest lähtudes on mõistlik, et tsiviilhagi arutatakse kriminaalasja raames. Sisuliselt võib öelda, et Keskkonnainspeksioon arvutab keskkonnale tekitatud kahju, on kriminaalmenetlust toimetav uurimisasutus ja lisaks esindab riiki keskkonnakahju sisse nõudmisel.

Oluline on lisaks märkida, et 2011. a veebruaris kuulutas president välja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse³², millega anti Keskkonnainspeksioonile (edaspidi KKI) uurimisasutuse staatus ja õigus alates 1. septembrist 2011 menetleda keskkonnaalaseid kuritegusid³³. Keskkonnainspeksioon on iseseisev uurimisasutus, kus toimetatakse kohtueelset menetlust algusest lõpuni keskkonna ja loodusvarade kaitse ning kasutamise nõuete rikkumise osas ning seda prokuratuuri juhtimisel. Kuni selle ajani teostas KKI kriminaalasjades esmaseid edasilükkamatuid menetlustoiminguid ja edastas materjali politseile edasiseks menetluseks. Riigikogu otsustas, et ressursside säästlikuks kasutamiseks on otstarbekas anda keskkonnakuritegude menetlemine täielikult KKI pädevusse, sest asutuse eesmärged ja tegevusvaldkondi arvestades on keskkonnakuriteod KKI otsene prioriteet.³⁴ Politsei prioriteetseteks paragrahvideks ei ole olnud keskkonnakuriteod ja sellest tulenevalt ei olnud

---

³² Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, vastu võetud 27.01.2011, RT I, 23.02.2011, 1. Jõustus 01.09.2011.a.

³³ Kriminaalmenetluse seadustik. 12.02.2003. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 16.04.2013, 3, § 212 lg 2 p 7 - Keskkonnainspeksioon keskkonna ja loodusvarade kaitse ning kasutamise nõuete rikkumise kuriteos. KrMS kommenteeritud väljaanne lk 517 p 5.1-5.2 (kommentaari autor LL.M.N.Aas). Praktikas valmistavad uurimisalluvuse määramisel raskusi olukorrad, kus menetluse alguses ei ole võimalik anda toimunule lõplikku õiguslikku hinnangut, tegemist on korraga mitme uurimisasutuse uurimisalluvuses oleva asjaga (nt ideaalkonkurentsi juhtum) või on omavahel tihedalt seotud kuriteod eri uurimisalluvuses. Nii võib prokuratuur KrMS § 212 lg 5 teise lause alusel otstarbekusest lähtudes muuta oma määrusega uurimisalluvust konkreetses kriminaalasjas.

³⁴ Keskkonnainspeksiooni pressiteade, 17.02.2011 Keskkonnainspeksioon saab uurimisasutuseks. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.kki.ee/est/index.php?part=news&id=579>, 26.04.2013.a

karistusseadustiku³⁵ (edaspidi KarS) keskkonnavastaste süütegude peatüki kuritegude menetlemine esmajärguline.^{36,37}

1.2. Blanketne koosseis

Keskkonnakuritegude uurimise eripära seisneb eelkõige selles, et KarS-is sätestatud keskkonnavastaste kuritegude koosseisulised tunnused – konkreetse teo ebaseaduslikkus, nõuetevastavus, oluline või suur keskkonnakahju jms - tulenevad eriseadustest³⁸ ning karistatavus karistusseadustikust. See tähendab, et enamiku keskkonnakuriteokoosseisude puhul on tegemist blanketsete kuritegudega. Kuriteokoosseis tuleb seega sisustada vastava valdkonna kuriteokoosseisus ettenähtud objektiivse sisuga. Riigikohtu³⁹ seisukohast on blanketsete kuriteokoosseisude eesmärk vältida vajadust kirjutada karistusõiguslikult tagatud regulatsioon karistusseadusesse ümber, mis oleks enamikel juhtudel ka normitehniliselt üle jõu käiv ja olemuslikult on karistusseaduse blanketti sisustav norm blanketse süüteokoosseisu lahutamatu ja "täisväärtuslik" osa.

---

³⁵ Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 13

³⁶ T. Pärna. Keskkonnakaitseinspektorid kriminaalasjade uurijatena. Diplomitöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2001. Lk 61-62. Oma töö kokkuvõttes on autor jõudnud kahe järelduseni. Esiteks, kui soovitakse keskkonnakuritegude kiiremat ja efektiivsemat uurimist, tuleks tingimata luua politsei allüksused, mille töötajad tegeleksid ainult keskkonnakuritegude menetlemisega. Kindlasti paraneks siis ka keskkonnakuritegude uurimise kvaliteet. Teise lahendina on pakkunud välja võimaluse laiendada keskkonnakaitse inspektori pädevust ning anda volitus teostada kriminaalasjade kohtueelne uurimine menetluse alustamisest kuni süüdistuse esitamiseni. Muutused on vajalikud, et uurimine oleks kiire ja igakülgne algusest lõpuni.

³⁷ D. Kolk. Keskkonnaalane kuritegu. Diplomitöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2000, lk 45. Oma töö kokkuvõttes jõuab autor järelduseni, et uurimisõigust omavate organite panus selliste õigusvastaste tegude asjaolude lahendamisel ja süüdlaste vastutusele võtmisel on äärmiselt väike ja, et see on tingitud eelkõige kvalifitseeritud kaadri puudumisest ja suurest töökoormusest. Kuna keskkonnakuritegude kohtueelne uurimine on küllaltki mahukas ja aeganõudev, siis näeb tema võimaliku lahendusena kohtueelse uurimise õiguse andmist keskkonnajärelevalve asutuste ametnikele – seni õigus kohaldada kiirmenetlust, algatada kriminaalasju ja teostada edasilükkamatuid uurimistoiminguid.

³⁸ Juridica VII/2007, Hannes Veinla Keskkonnaõiguse kodifitseerimisest Eestis: põhjused, eesmärgid ja valikud lk 495- Praegu moodustavad Eesti keskkonnaõiguse suur hulk eri ajal ja tihti ka erinevatest põhimõtetest lähtudes vastuvõetud õigusakte. Kui nende aktide vahel puudub veel ka vajalik seos, muutub reguleerivast struktuurist ülevaate saamine mõnikord raskeks nii tegutsevatele isikutele, avaliku halduse teostajatele kui ka järelevalve ja kohtuorganitele.

³⁹ RKKKo 3-1-1-21-06, RT III 2006, 20, 182; 05.05.2006 - Lääne Ringkonnaprokuratuuri kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 28. novembri 2005. a otsuse peale Jaanus Tamkivi süüdistusasjas KarS § 289 järgi. Otsuse punkt 10.4.

Viiteline koosseis või selle tunnus tähendab, et teatud juhtudel loobub seadusandja detailsest õiguslikust regulatsioonist ning annab viite, kust leida konkreetse küsimuse õiguslik lahend. Tegemist on levinud normitehnilise võttega, kuivõrd viitenorm võimaldab vältida kordusi ning säilitada samal ajal seadusele vajalik süsteemsus. Blanketne koosseis on välisviiteline. Õigusriiklikult peab blankettnormi kui karistusõiguslik koosseis tagama selle, et normiadressaat mõistaks teo karistatavustingimusi juba karistusseaduse enda, mitte alles blankettnormi tasandil.⁴⁰ Blanketsus on väljendatud erinevas sõnastuses: nõuete eiramine, keelatud, loa puudumine, nõuete rikkumine, ebaseaduslikult, loanõuete rikkumine, normatiive ületav, lubamatu, nõuetele mittevastav.

Kindlasti on vajalik kontrollida, kas vastavas koosseisus ette nähtud tegu on mingil kujul sätestatud ka väärteona.

Lisaks peab pöörama ka tähelepanu sellele, et sisult sarnaste tegude eest võib järgneda nii väärteo- kui kriminaalkaristus, seda juhul kui isik paneb teistkordselt toime laevalt saasteainete merreheitmise, KarS § 365'1 ja § 365'2 kriminaliseerivad teo, mille eest esimesel rikkumisel on isikut (füüsilist või juriidilist) karistatud väärteokaristusega.

Blanketsete kuriteokoosseisude puhul ei ole tõendamisele kuuluvad kõik objektiivsed asjaolud välja loetavad kuriteokoosseisust vaid kuriteo sisustamiseks on vajalik pöörduda eriseaduste või nende alusel vastu võetud alamõigusaktide poole, mis annavad konkreetsed käitumiseeskirjad. Vastavad erinormid peavad kajastuma ka esitatavates kahtlustustes etteheidetena, kuna põhiseaduse § 23 lg-st 1 ja § 13 lg-st 2 tulenev karistusseaduse määratletuse nõue eeldab, et isiku teole antav karistusõiguslik väljendus ehk kvalifikatsioon vastaks võimalikult täpselt isiku faktilisele teole.

Viide koosseisubanketti täitvale seadusele peab sisalduma juba süüdistuses⁴¹.

---

⁴⁰ J. Sootak. Karistusõigus Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 233-234

⁴¹ RKKKo 3-1-1-69-06. - Temuri Tšatšibaja kaitsja vandeadvokaat Anatoli Jaroslavski kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 15. veebruari 2006. a otsuse peale Temuri Tšatšibaja süüdistusajal KarS § 393 lg 1 ja 25 lg 2 järgi. Lahendi p 7 ja 8 - Kohus ei saa alles nõupidamistoas hakata omal algatusel otsima vastavat seadusesätet. Riigikohtu kriminaalkolleegium osutab sellega seoses taas varem väljendatud seisukohale, et blanketse kuriteokoosseisu korral tuleb see sisustada seadusest või muudest õigusaktidest tulenevate kohustuste või keeldudega, mille rikkumises koosseisu realiseerimine seisneb. Kohus ei saa alles nõupidamistoas hakata omal algatusel otsima vastavat seadusesätet.

Tõendamise seisukohast tuleb tõendada faktiliselt viitelise normi rikkumine ja tahtlus peab muuhulgas hõlmama ka viitelise normi asjaolusid. Juhul kui kuriteokoosseis ei sisalda endas mingit tagajärge, kuid tagajärg sisaldub eriseaduses, peab tõendama ka esinenud tagajärge.

1.3. Keskkonnakuriteod karistusseadustiku 20. peatükis

Keskkonnavastaste kuritegude objektidena on määratletud: mets, looduslik ala, muu loodus, põllumajandusmaa, taimestik, puud ja põõsad, kaitstavad loodusobjektid, kallas, rand ja muu maastik, jahiuluk, kala ja muu looduslik loomastik, loodussaadused, osoonikiht, üleujutuse-, soostumise-, veekogude alad, põhjavesi. Lisaks erinevatele loodusobjektidele on keskkonnakuritegude objektideks erinevad keskkonda kaitsvad või kahjustavad objektid nagu looduskasutusload, igasugu ained, energiad ja jäätmed, saasteload, kemikaalid, kütised, laevade saasteained. Eeltoodu põhjal võib väita, et keskkonnakuritegudega käsitletav tegelikkuse valdkond on väga lai.⁴²

Alljärgnevalt tehakse ülevaade KarS 20. peatükis sätestatud kuriteokoosseisudest (sh nende objektiivne ja subjektiivne koosseis).

KarS § 353. Taimestikku ohustav tegevus

Kaitstakse mis tahes looduslikku ala ja põllumajandusmaad, täiendavalt ka taime tervist.

Objektiivne koosseis on a) mootorsõidukiga looduslikul alal sõitmine (lg 1 alt 1); b) taimehaiguste või kahjurite vältimiseks või umbrohu leviku tõkestamiseks abinõude rakendamata jätmise (lg 1 alt 2). Lõikes 1 sisaldub väärteo-, lõikes 2 kuriteokoosseis. Süütegu on lõpule viidud vastavate nõuete täitmata jätmisega. Lõikes 2 sisaldub kvalifitseeritud koosseis. Oluline (alt 1) taimestiku kahjustus on selline, mis näiteks hõlmab suurt maa-ala või seisneb ohtliku taimekahjustaja levikus. Katastriüksus (alt 2) on katastris iseseisva üksusena registreeritud maatükk. Subjektiivsest küljest eeldab lõike 2 koosseis (vähemalt kaudset) tahtlust kõigi selle objektiivsete tunnuste suhtes, sh tagajärje.

---

⁴²H. Aadamsoo. Keskkonnakuritegudest, Riigikohtu praktika ja kriminaalmenetlus. Tallinnas, 30.01.2012

KarS § 354. Puude ja põõsaste kahjustamine ja hävitamine

Kõnealune koosseis kaitseb ühte osa taimeriigist – puud ja põõsaid ning nende kaudu metsa või muud haljastust. Puu on puitunud tüvega pikaealine kõrge taim, põõsas on madal harunev puittaim, mille võra kannavad kuni mõnikümne aastat kasvavad harud ehk tüvikud. Puud ja põõsad ei pea kuuluma üksnes metsa vaid võivad moodustada muu haljastuse koostisosa.

Objektiivne koosseis – puude ja põõsaste kahjustamine: hävitamine või rikkumine. Tegu on karistatav tingimusel, et see seisnes metsa või haljastuse kasutamise nõuete rikkumises ning kui sellega tekitati *oluline kahju keskkonnale*. *Oluline kahju* võib olla väljendatav aineliselt või ka spetsiifiliselt. Subjektiivne koosseis lõikes 1 eeldab tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes sh tagajärje. Koosseis on täidetud, kui isik tegutses vähemalt kaudse tahtlusega. Kui isik pani teo toime tahtlikult, kuid põhjustas tagajärje ettevaatamatusest (ettevaatamatusest tekitatud oluline kahju keskkonnale) vastutab ta lõike 2 alusel.

KarS § 355. Puude ja põõsaste kahjustamine ja hävitamine ettevaatamatusest

Õigushüvena kaitseb koosseis ühte osa taimeriigist - puud ja põõsaid ning nende kaudu metsa või muud haljastust. Objektiivne koosseis - puude ja põõsaste kahjustamine: hävitamine või rikkumine. Tegu on karistatav tingimusel, et see seisnes metsa või haljastuse kasutamise nõuete rikkumises ettevaatamatusest ning kui sellega tekitati *suur kahju keskkonnale*. *Suur kahju* võib olla väljendatav aineliselt või ka spetsiifiliselt. Tulenevalt karistusseadustiku rakendamise seaduse⁴³ (edaspidi KarSRaS) § 8 p 2 - suur on kahju, mis ületab kehtiva kuupalga alammääraajakordselt. Subjektiivse koosseisu osas eeldab antud koosseis ettevaatamatust⁴⁴ kõigi objektiivse koosseisu tunnuste, sh tagajärje suhtes. Koosseis täidetud, kui isik tegutses vähemalt hooletusest.

KarS § 356. Puude ja põõsaste ebaseaduslik raie

Õigushüvena kaitseb koosseis ühte osa taimeriigist - puud ja põõsaid ning nende kaudu metsa või muud haljastust. Objektiivne koosseis on ebaseaduslik metsaraie: puude ja põõsaste ebaseaduslik raie, millega põhjustatakse *oluline kahju keskkonnale*. Kui kahju on aineeline, loetakse oluliseks

⁴³ Karistusseadustiku rakendamise seadus. 12.06.2002. - [RT I 2002, 56, 350](#).

⁴⁴ KarS § 18

sellist kahju, mis ületab kehtiva kuupalga alammäära kümnekordselt (KarSRakS § 8 p 1). *Metsaraiega on keskkonnale tekitatud kahju*, kui raiutakse lubatust nooremaid või väiksema keskmise rinnasdiameetriga puistuid, metsaraiel ei peeta kinni puistu rinnaspindala või täiuse lubatud määrast, raieajast või liigist, tehakse turberaiet metsatüübis, kus see ei ole lubatud, ei peeta kinni raiejärkude järgnemisele kehtestatud vähimast ajast või raiutakse metsa kohas, kus see on keelatud; ei peeta kinni lubatud liitumisajast, uuendusraielangi pindala suurusest või maksimaalselt lubatud laiuks, alustatakse uut uuendusraiet enne vahetult kõrval asuva uuendusraielangi uuenemist või uuenemata langile lähemal kui 100 meetrit, häilraiel raiutakse lubatust rohkem või suuremaid häile või veerraiel raiutakse lageraie korras raiutava metsa ala laiemaks kui metsa keskmine kõrgus; hävitatakse või kahjustatakse puid, põõsaid, metsakultuuri või looduslikku uuendust nende mehhaanilise vigastamise või kasvutingimuste ebasoodsaks muutmise teel; kahjustatakse pinnast; põhjustatakse metsa põlemist; risustatakse metsa; jäetakse koristamata raiekohad või metsamaterjali laoplatid; rikutakse metsast toore koorimata okaspuu väljaveo tähtaegu⁴⁵. Kahju arvutatakse vastavalt raiutud puude kännu ümbermõõdule või metsa rinnaspindala vähenemisele⁴⁶ või on see 3200 eurot iga hektari kohta, mis ületab raiuda lubatud ala⁴⁷. Ebaseadusliku raiega tekitatud kahju arvutab ja keskkonnakahju hüvitise nõuab sisse Keskkonnainspeksioon (metsaseaduse § 67 lg 2 p 12). Kahju hüvitis kantakse riigieelarvesse.

Subjektivne koosseis - lõikes 1 toodud koosseis eeldab tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude, sealhulgas ka tagajärje suhtes. Koosseis on täidetud, kui isik tegutses vähemalt kaudse tahtlusega. Kui isik pani teo toime tahtlikult, kuid põhjustas tagajärje ettevaatamatusest, vastutab ta lõike 2 alusel.

Väga oluline on see, et kui mets raiuti ebaseaduslikult varastamise eesmärgil, siis moodustub käesoleva paragrahvi ja varguse (KarS § 199) kogum⁴⁸.

Kui ebaseadusliku raiega ei ole tuvastatud olulist kahju keskkonnale, siis on see tegu karistatav väärteona metsaseaduse § 68 alusel.

---

⁴⁵ Metsaseadus (edaspidi MS). 07.06.2006. - RT I 2006, 30, 232; RT I, 20.03.2013, 22.

⁴⁶ MS lisad 2 ja 3

⁴⁷ MS § 67 lg 2.

⁴⁸ Sellisel juhul menetleb politsei, kui prokuratuur ei tee uurimisalluvuse muutmise määrust.

KarS § 357. Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine

Lisaks keskkonnale kaitseb antud õigushüve ka loodusobjekte, millele on antud täiendav kaitse. Nende alla kuuluvad kaitsealad, hoiualad, kaitstavad looduse üksikobjektid ning kaitsealused liigid, kivistised, mineraalid, püsielupaigad ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Objektiivne koosseis on kaitstava loodusobjekti kasutamise või kaitse nõuete rikkumine – tegu, *millega tekitatakse nimetatud objektile oluline kahju*, nt liikumiskiirangu eiramine. *Oluline kahju* võib olla nii aineiline kui ka kaitstava objekti eripärast tulenev. Kaitstava loodusobjekti kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju arvestamise alused, kord ja määrad on ette nähtud looduskaitseseaduse⁴⁹ (edaspidi LKS) §-s 77 ja Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruses.⁵⁰ Kahju võib osutada oluliseks juba seetõttu, et tegemist on haruldase või ohustatud liigiga. Süüdlane võib olla nii isik, kelle omandis kaitstav objekt asub, kui ka kõrvaline isik.⁵¹ Subjektiivne koosseis – lõikes 1 toodud koosseis eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude, sh tagajärje suhtes. Kui isik pani teo toime, kuid põhjustas tagajärje ettevaatamatusest, vastutab ta lõike 2 alusel. Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete rikkumine olulise kahju tekitamiseta on karistatav väärteona LKS § 71 alusel.

KarS § 358. Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine ettevaatamatusest

Lisaks keskkonnale kaitseb antud õigushüve ka loodusobjekte, millele on antud täiendav kaitse. Nende alla kuuluvad kaitsealad, hoiualad, kaitstavad looduse üksikobjektid ning kaitsealused liigid, kivistised, mineraalid, püsielupaigad ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Objektiivne koosseis on kaitstava loodusobjekti kasutamise või kaitse nõuete rikkumine – tegu, *millega tekitatakse nimetatud objektile suur kahju*. Kahju võib olla nii aineiline kui ka kaitstava objekti eripärast tulenev. Kaitstavale loodusobjektile tekitatud olulise ja suure

---

⁴⁹ Looduskaitseseadus (edaspidi LKS). 21.04.2004. - RT I 2004, 38, 258; RT I, 05.04.2013, 6.

⁵⁰ Vabariigi Valitsuse määrus, vastu võetud 08.04.2005 nr 69. Kaitstava loodusobjekti või kaitsemata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad, RT I 2005, 21, 134

⁵¹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. .§ 357/3.2.

kahju piiritlemine, kui kahju avaldub objekti eripäras, on fakti küsimus.⁵² Kaitstava loodusobjekti kahjustamisega tekitatud keskkonnakahju arvestamise alused, kord ja määrad on ette nähtud LKS §-s 77 ja Vabariigi Valitsuse 08.04.2005 määruses.⁵³ Subjektiiivne koosseis – eeldab ettevaatamatust (vähemalt hooletusest) kõigi objektiiivse koosseisu tunnuste sh tagajärje suhtes.

KarS § 359. Maastiku kahjustamine

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis kallast ja randa ning muud maastikku. Objektiiivne koosseis - kalda, ranna või maastiku kaitse või kasutamise nõuete rikkumine – tegu, millega *tekitatakse nimetatud objektile oluline kahju*. *Oluline kahju* võib olla nii aineiline kui ka kaitstava objekti eripärast tulenev. Subjektiiivne koosseis - lõikes 1 toodud koosseisus eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiiivse koosseisu asjaolude, sh tagajärje suhtes. Kui isik pani teo toime tahtlikult, kuid põhjustas tagajärje ettevaatamatusest, vastutab ta lõike 2 alusel. Ranna ja kalda kasutamise ja kaitse nõuete rikkumine olulise kahju tekitamiseta on karistatav väärteona LKS § 74 alusel.

KarS § 360. Maastiku kahjustamine ettevaatamatusest

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis kallast ja randa ning muud maastikku. Objektiiivne koosseis - kalda, ranna või maastiku kaitse või kasutamise nõuete rikkumine – tegu, millega *tekitatakse nimetatud objektile suur kahju*. Jällegi olulise ja suure kahju piiritlemine, kui kahju avaldub objekti eripäras, on fakti küsimus. Subjektiiivne koosseis – eeldab ettevaatamatust (vähemalt hooletusest) kõigi objektiiivse koosseisu tunnuste sh tagajärje suhtes.

KarS § 361. Loodusliku loomastiku kahjustamine

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis looduslikku loomastikku kui kaitsealust liiki. Liigi moodustavad isendid. Loom on imetaja, lind, roomaja, kahepaikne, kala või selgrootu⁵⁴. Vabalt looduses elavate loomade kaitset reguleerib lisaks loomakaitseadusele

---

⁵² J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistuseseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. § 358/2.

⁵³ Vabariigi Valitsuse määrus, vastu võetud 08.04.2005 nr 69. Kaitstava loodusobjekti või kaitsemata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hävitamise kord ja hüvitise määrad, RT I 2005, 21, 134.

⁵⁴ Loomakaitseadus. 13.12.2000. - RT I 2001, 3, 4, RT I, 18.12.2012, 18. § 2 lg 1

kalapüügiseadus⁵⁵ ja jahiseadus⁵⁶. Objektiivne koosseis moodustub järgmistest tegudest: a) jahiluki, kala või muu loodusliku loomastiku küttimise, püügi või muul viisil kasutamise nõuete rikkumine (lg 1 alt 1); b) jahiluki küttimise, kalapüügi või loodusliku loomastiku muu küttimise või püügi ebaseaduslik korraldamine (lg 1 alt 2).

Jahiluki küttimine on jahipidamine – uluki jälitamine, püüdmine, tabamine või surmamine.

Jahinõuete rikkumine on karistatav käesoleva paragrahvi (lg 1 alt 1) järgi, kui sellega *tekitatakse keskkonnale oluline kahju*, mis võib olla nii aineiline kui ka kaitstava objekti eripärast tulenev. Keskkonna all on siin mõeldud looduslikku loomastikku. Kui jahipidamise käigus tekitatakse oluline kahju muule keskkonna valdkonnale, tuleb tegu subsumeerida vastavate sätete alla (nt §-d 354, 357). Kui nimetatud kahju põhjustatakse või teod pannakse toime ebaseadusliku jahipidamise käigus, moodustub süütegude kogum⁵⁷.

Kalapüük on tegevus, mille eesmärk on kala ja jõesilmu, jõevähi ning teiste veeselgrootute hõivamine nende kinnipüüdmise või surmamise teel. Kalapüük on õngepüük, harrastuspüük kalastuskaardi alusel või vastava tasu eest ja kutseline püük kalapüügiloa alusel.

Jahiluki küttimise, kalapüügi või loodusliku loomastiku muu küttimise või püügi ebaseaduslik korraldamine (lg 1 alt 2) on tegevus, mis rikub või eirab õigustatud isiku volitusi korraldada nimetatud tegevust. Antud koosseis on formaalne ega eelda kahju tekkimist (erinevalt lg 1 alt 1). Kui tekitatakse oluline kahju, siis on tegemist kvalifikatsiooniga lg 2 tähenduses. Subjektiivne koosseis – eeldab lõikes 1 toodud koosseisus vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude sh tagajärje suhtes. Kui isik paneb teo toime tahtlikult, kuid põhjus tas tagajärje ettevaatamatusest, vastutab ta lg 2 alusel. Väärteona on karistatav nt kala püügi, müügi või ostu nõuete rikkumine (KPS § 23¹), jahipidamise nõuete rikkumine (JahiS § 57).

KarS § 363. Looduskasutus- ja saasteloata tegutsemine

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis keskkonda sellise looduskasutuse eest, mis saastab tarbetult loodust ning ei pea silmas loodusvarade kasutamist

⁵⁵ Kalapüügiseadus. 27.09.1995. - RT I 1995, 80, 1384; RT I, 08.11.2012, 2

⁵⁶ Jahiseadus. 24.04.2002. - RT I 2002, 41, 252; RT I, 30.12.2011, 7

⁵⁷ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistuseseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. § 3618/4.2.

looduslikku tasakaalu säilitavates kogustes. Loodusvarasid tuleb kasutada säästvalt, et tagada inimesi rahuldav elukeskkond ja majanduse arenguks ning looduslikku mitmekesisust säilitades.⁵⁸ Objektiivne koosseis - a) tegutsemine looduskasutus- või saasteloata; b) tegutsemine küll nimetatud loa alusel, kuid rikkudes loaõueteid. Tegemist on formaalse koosseisuga. Kui loata tegutsemise või loaõuete rikkumisega kaasneb keskkonna saastamine, subsumeeritakse tegu § 364 järgi.

Looduskeskkonna ja loodusvarade kasutamine toimub keskkonnaloa alusel. Keskkonnaõiguses liigituvad loa lihtlubadeks ja keskkonnakomplekslubadeks. Keskkonnakompleksluba (edaspidi *kompleksluba*) on dokument, mis annab õiguse kasutada kaitist või selle osa viisil, mis tagab saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seaduse^{1, 59} (edaspidi SKVS) alusel määratud tegevusvaldkonnas või allvaldkondades toimuva tegevuse võimalikult vähese kahjuliku mõju keskkonnale. Kompleksloaga sätestatavad nõuded peavad tagama vee, õhu ja pinnase kaitse ning kaitises tekkinud jäätmete käitlemise viisil, mis hoiab ära saastuse kandumise ühest keskkonnaelemendist (vesi, õhk, pinnas) teise. Kompleksloa võib anda ühe või mitme samas kohas paikneva sama käitaja kaitise või kaitiseosa kohta. Kompleksluba on vaja tegutsemiseks järgmistes tegevusvaldkondades:

elektri, soojuse, kütuse ja kooksi tootmine; vedel- ja gaasilise kütuse rafineerimine ning tahke kütuse tootmine; metallide tootmine ja töötlemine; mineraalsete materjalide töötlemine; keemiatööstus; jäätmekäitlus; tselluloosi-, paberi- ja tekstiilitööstus ning nahaparkimine; toiduainetööstus; sea-, veise- ja linnukasvatus; pinnatöötlus või -viimistlus orgaaniliste lahustite abil; vineeri ja puitkiudplaatide tootmine; grafiidi (tempersöe) ja elektrografiidi tootmine põletamise või grafiidistamise teel; looma korjuse ja loomsete jäätmete kõrvaldamine või taaskasutamine. Kompleksluba ei nõuta teadustööd tegevvalt või uusi tooteid või tehnoloogilisi protsesse väljatöötavalt või katsetavalt käitajalt, kelle tegevuse mastaap on nii väike, et ei mõjuta keskkonda oluliselt.⁶⁰

Lihtluba annab õiguse kasutada loodusressurssi, viia keskkonda saasteaineid, jäätmeid, energiat või organisme, sel puhul puuduvad kompleksloa väljaandmist eeldavad tingimused. Lihtloana

⁵⁸ Säästva arengu seadus. 22.02.1995. - RT I 1995, 31, 384. § 2

⁵⁹ Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus (edaspidi SVKS). 10.10.2001. - RT I 2001, 85, 512; RT I, 30.12.2011, 28 § 6

⁶⁰ SVKS § 7

antakse välja saasteluba vastavate saastavate keskkonnasektorite kaupa (nt välisõhu saasteluba, vee erikasutusluba, jäätmeluba jne).⁶¹ Keskkonnaluba on reeglina tasuline. Keskkonnatasude kehtestamisel ja rakendamisel lähtutakse keskkonnakaitse vajadusest ning riigi majanduslikust ja sotsiaalsest olukorrast.⁶² Keskkonnatasu on keskkonna kasutusõiguse hind. Keskkonnakasutus on kasvava metsa uuendusraie; maavaravaru kaevandamine; veevõtt; kalapüük; jahipidamine; saasteainete heitmine välisõhku, veekogusse, põhjavette või pinnasesse; jäätmete kõrvaldamine ladestamise teel prügilasse või muude toimingute abil, mille tulemuseks on jäätmete keskkonda viimine (edaspidi jäätmete kõrvaldamine). Keskkonnatasu jaguneb loodusvara kasutusõiguse tasuks ja saastetasuks (keskkonnatasude seaduse § 3). Keskkonnatasude rakendamise eesmärk on vältida või vähendada loodusvarade kasutamise, saasteainete keskkonda heitmisega ja jäätmete kõrvaldamisega seotud võimalikku kahju. Keskkonnatasudest saadav raha jaotatakse seadusega sätestatud ulatuses riigieelarve ja keskkonnakasutuse asukoha kohalike omavalitsuste eelarvete vahel. Keskkonnatasudest riigieelarvesse laekuvat raha kasutatakse sihtotstarbeliselt keskkonnaseisundi hoidmiseks, loodusvarade taastootmiseks ja keskkonnakahjustuste heastamiseks. Taastuvate loodusvarade (kalavaru, kasvav mets, jahiulukid) kasutamisest laekunud raha suunatakse nende varade taastootmiseks ja kaitseks (KeTS § 4).

Keskkonnatasu maksab isik, kes on saanud keskkonnaloaga või seadusega sätestatud muul alusel õiguse eemaldada looduslikust seisundist loodusvara, heita keskkonda saasteaineid või kõrvaldada jäätmeid või on teinud seda vastavat õigust omamata. Keskkonnaluba KeTS § 5 tähenduses on: metsateatis (metsaseadus); maavara kaevandamise luba (maapõueseadus); keskkonnakompleksluba (saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus); vee erikasutusluba (veeseadus); kalalaeva kalapüügiluba (kalapüügiseadus), kaluri kalapüügiluba, eripüügiluba, harrastuskalapüügiõiguse eest tasumist tõendav dokument ja kalastuskaart; jahipiirkonna kasutusõiguse luba (jahiseadus); välisõhu saasteluba ja erisaasteluba (välisõhu kaitse seadus); süsinikdioksiidi lubatud heitkogustega kauplemise luba; jäätmeluba jäätmete kõrvaldamiseks või põletamiseks (jäätmeseadus).

Subjektiiivne koosseis – lõikes 1 toodud koosseis eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude sh tagajärje suhtes.

---

⁶¹ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura, 2005, lk 212-213 ja J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Komm. vlj. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. § 363/3.

⁶² Keskkonnatasude seadus (edaspidi KeTS). 07.12.2005. - RT I 2005, 67, 512; RT I, 21.12.2012, 6. § 2

KarS § 364. Keskkonna saastamine

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis keskkonda sellise looduskasutuse eest, mis saastab tarbetult loodust ning ei pea silmas loodusvarade kasutamist looduslikku tasakaalu säilitavates kogustes. Keskkonna all mõeldakse siin vett, õhku ja pinnast. Lisandunud on ka inimese elu ja tervise kaitse. Objektiivne koosseis - a) aine, energia või jäätmete ebaseaduslik keskkonda viimine; b) normatiive ületava müra põhjustamine. Nimetatud teod kujutavad endast keskkonna saastamist. Tegemist on normatiivsete koosseisutunnustega (ebaseaduslikult; normatiivi ületamine). *Saastamine* on saastuse tekitamine. *Saastus* on ainete, vibratsiooni, soojuse või müra inimtegevusest põhjustatud otsene või kaudne väljutamine õhku, vette või pinnasesse nii, et see võib ohustada inimeste tervist või keskkonda, põhjustada varalist kahju või kahjustada või häirida keskkonna puhkeotstarbelist või muud õiguspärast kasutamist. Heide on (SKVS § 2) ainete, vibratsiooni, soojuse või müra otsene või kaudne väljutamine käitise saasteallikast õhku, vette või pinnasesse.

Lõige 1 normatiivne ja materiaalne koosseis – *põhjustatud oht* inimese elule või tervisele või *olulise kahju oht* vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. *Ohtu põhjustamise* all inimese elule või tervisele tuleb mõista sellise olukorra tekitamist, mis võib endaga kaasa tuua inimese surma või tema tervise kahjustamise. *Oluline kahju* võib olla nii aineeline kui ka kaitstava objekti (pinnase, vee või õhu) eripärast tulenev. *Kahju suuruse* määramisel tuleb arvestada ka keskkonna puhkeotstarbelise või muu kasutamise võimalust. Lõige 2 - on tekitatud oluline kahju vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Lõige 2'1 – sisalduvad keskkonna saastamise kvalifikatsioonid. Lõige 2'1 punkt 1 – tekitatud *suur kahju* vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Kahju piiritlemine on fakti küsimus, kui kahju avaldub objekti eripäras. Lõige 2'1 punkt 2 - *tekitatud raske tervisekahjustus* või lg 2'1 p 3 – *põhjustatud inimese surm*. Raske tervisekahjustus ja surm on hõlmatud käesoleva koosseisuga, kui need tagajärjed on põhjustatud ettevaatamatusest.⁶³ Subjektiivne koosseis - eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude lõigetes 1 ja 2 ka tagajärje suhtes. Nt

---

⁶³ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Komm. vlj. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. § 364/4.2.

toimepanija peab vähemalt võimalikuks, et keskkonna saastamisega põhjustatakse oht inimese elule või tervisele.

KarS § 365. Keskkonna saastamine ettevaatamatusest

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis keskkonda sellise looduskasutuse eest, mis saastab tarbetult loodust ning ei pea silmas loodusvarade kasutamist looduslikku tasakaalu säilitavates kogustes. Keskkonna all mõeldakse siin vett, õhku ja pinnast. Lisandunud on ka inimese elu ja tervise kaitse. Objektiivne koosseis - a) aine, energia või jäätmete ebaseaduslik keskkonda viimine; b) normatiivse ületava müra põhjustamine. Nimetatud teod kujutavad endast keskkonna saastamist. Tegemist on normatiivsete koosseisutunnustega (ebaseaduslikult; normatiivi ületamine). Lõige 1 normatiivne ja materiaalne koosseis – aine, energia või jäätmete ebaseadusliku keskkonda viimise eest, kui sellega on *põhjustatud oht* inimese elule või tervisele või *olulise kahju oht* vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Ohu põhjustamise all inimese elule või tervisele tuleb mõista sellise olukorra tekitamist, mis võib endaga kaasa tuua inimese surma või tema tervise kahjustamise. Oluline kahju võib olla nii aine kui ka kaitstava objekti (pinnase, vee või õhu) eripärast tulenev. Kahju suuruse määramisel tuleb arvestada ka keskkonna puhkeotstarbelise või muu kasutamise võimalust. Lõige 1'1- on tekitatud oluline kahju vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Lõige 1'2 – sisalduvad keskkonna saastamise kvalifikatsioonid. Lõige 1'2 punkt 1 - *suur kahju* vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Kahju piiritlemine on fakti küsimus, kui kahju avaldub objekti eripäras. Lõige 1'2 punkt 2 - *tekitatud raske tervisekahjustus* või lõige 1'2 punkt 3 – *põhjustatud inimese surm*.⁶⁴ Subjektiivne koosseis eeldab ettevaatamatust (isik tegutses vähemalt hooletusest) kõigi objektiivse koosseisu tunnuste sh tagajärje suhtes.

KarS § 365'1. Laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumine

Keskkonna saastamise erinorm. Laevalt saasteainete keelatud merreheitmine, kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust ja puudub KarS § 364 süüteo koosseis. Juhul, kui

---

⁶⁴ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Komm. vlj. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009. § 365/3.

laevalt saasteainete merreheitmise tulemusena tekitatakse vähemalt *oluline kahju* või *selle oht vee kvaliteedile*, kuulub kohaldamisele KarS § 364.

Subjektiiivne koosseis eeldab vähemalt kaudset tahtlust sh tagajärje suhtes.

KarS § 365'2. Laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumine ettevaatamatusest

Keskkonna saastamise erinorm. Laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumine ettevaatamatusest. Kui süüdlasele on sama teo eest kohaldatud väärteokaristust. Juhul, kui laevalt saasteainete merreheitmise tulemusena ettevaatamatusest tekitatakse *vähemalt oluline kahju* või *selle oht vee kvaliteedile*, kuulub kohaldamisele KarS § 365.

Subjektiiivne koosseis eeldab ettevaatamatust (isik tegutses vähemalt hooletusest) kõigi objektiivse koosseisu tunnuste sh tagajärje suhtes.

KarS § 367. Kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumine

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis keskkonda sellise looduskasutuse eest, mis saastab tarbetult loodust ning ei pea silmas loodusvarade kasutamist looduslikku tasakaalu säilitavates kogustes. Lisaks kaitseb antud koosseis ka inimese elu ja tervist. Objektiivne koosseis – kemikaalide või jäätmete käitlemise nõuete rikkumine, kui sellega on põhjustatud *oht inimese elule või tervisele* või *olulise kahju oht vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele*. Kui aga tekkis *reaalne kahju* nimetatud hüvedele, moodustub käesoleva süüteo ning isikuvastase või muu keskkonnavastase süüteo kogum. *Kemikaal*⁶⁵ on aine või valmistis, mis on kas looduslik või saadud tootmismenetluse teel. *Aine* on looduslik või tootmismenetluse teel saadud keemiline element või keemiline ühend koos püsivuse säilitamiseks vajalike ja tootmismenetlusest johtuvate lisanditega, välja arvatud lahustid, mida on võimalik ainest eraldada, mõjutamata aine püsivust või muutmata selle koostist. *Valmistis* on vähemalt kahe aine segu. *Kemikaali käitlemine* on kemikaali valmistamine, töötlemine, pakendamine, hoidmine, vedamine, turustamine, kasutamine ja kemikaaliga seonduv muu tegevus⁶⁶.

⁶⁵ Kemikaaliseadus (edaspidi KemS). 06.05.1998. - RT I 1998, 47, 697; RT I, 30.12.2011, 55. § 2.

⁶⁶ KemS § 4.

Jäätmed on mis tahes vallasasi või kinnistatud laev, mille valdaja on ära visanud, kavatseb seda teha või on kohustatud seda tegema. Äraviskamine tähendab vallasasja kasutuselt kõrvaldamist, loobumist selle kasutusele võtmisest või kasutuseta hoidmist, kui selle kasutusele võtmine ei ole tehniliselt võimalik, majanduslikest või keskkonnakaitselistest asjaoludest tulenevalt mõistlik.⁶⁷

Jäätmekäitlus on jäätmete kogumine, vedamine, taaskasutamine ja kõrvaldamine, sealhulgas vahendaja või edasimüüja tegevus.⁶⁸ Olulise kahju oht vs oluline kahju – Juhul, kui kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumisena tekib oluline kahju, siis kvalifitseeritakse tegevus KarS §-ga 364. Subjektiiivne külg eeldab (vähemalt kaudset) tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude sh tagajärje suhtes.

KarS § 368. Kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumine ettevaatamatusest

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis keskkonda sellise looduskasutuse eest, mis saastab tarbetult loodust ning ei pea silmas loodusvarade kasutamist looduslikku tasakaalu säilitavates kogustes. Lisaks kaitseb antud koosseis ka inimese elu ja tervist. Objektiivne koosseis – kemikaalide või jäätmete käitlemise nõuete rikkumine, kui sellega on põhjustatud oht inimese elule või tervisele või olulise kahju oht vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Kui aga tekkis reaalne kahju nimetatud hüvedele, moodustub käesoleva süüteo ning isikuvastase või muu keskkonnavastase süüteo kogum.

Olulise kahju oht versus oluline kahju – juhul, kui kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumisena tekib oluline kahju, siis kvalifitseeritakse tegevus KarS §-ga 365. Subjektiiivne külg – eeldab ettevaatamatust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude sh tagajärje suhtes. Koosseis täidetud, kui isik tegutses vähemalt hooletusest.

KarS § 368'1. Riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumine

Objektiivne koosseis - riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumine, kui jäätmete vedu toimus *olulises koguses*. Kusjuures *olulise koguse* definitsioon on siinkohal seadusandjal määratlemata ja sisustamata. Riigiprokuratuuri senine seisukoht on, et nimetatud säte on erinorm jäätmeseaduse §

⁶⁷ Jäätmeseadus (edaspidi JäätS). 28.01.2004 – RT I 2004, 9, 52; RT I, 04.01.2013, 34. § 2 .

⁶⁸ JäätS § 13.

120'4 ees. KarS § 368'1 on kohaldatav alati kui jäätmete *kogus* ületab olulise määra, kuna teistes seadustes kogustest ei räägita. *Oluline kogus* on siis, kui jäätmete koguse hind ületab KarSRaS § 8 sätestatud olulise kahju määra.⁶⁹

Riikidevaheline jäätmevedu – eelkõige kui kõnealune tegevus on hõlmatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määruse (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta⁷⁰ (1) artikli 2 lõikega 35 ja see toimib arvestatavas koguses, olenemata kas tegu on ühekordse veoga või mitme omavahel seotud veoga. Karistusseadustiku muutmise seaduse (862 SE I) eelnõu seletuskirja lisa 2 märkuste tabelis (Riigikohtu märkused sh TÕ Õigusteaduskonna märkused) nr 1 all määruuses toodud mõiste *arvestatav kogus* ei ole Eesti karistusõigusesse toodav ja see määratlus on asendatud määratlusega *oluline kogus*. Samas on Eesti seadusandjad jätnud oluline kogus mõiste selle paragrahvi all defineerimata.

Subjektiiivne koosseis eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude sh tagajärje suhtes.

KarS § 368'2. Käitise ebaseaduslik käitamine

Lisaks keskkonnale kui üldisele õigushüvele kaitseb antud koosseis keskkonda sellise looduskasutuse eest, mis saastab tarbetult loodust ning ei pea silmas loodusvarade kasutamist looduslikku tasakaalu säilitavates kogustes ja inimese elu ja tervist. Objektiivne koosseis - käitise ebaseaduslik käitamine, millega on põhjustatud väljaspool käitist oht inimeste elule või tervisele või olulise kahju oht vee, pinnase või väisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. *Käitis*⁷¹ on paikne tehniline üksus, milles tootmine toimub keskkonnakompleksluba vajavas tegevusvaldkonnas ning tegevuskohas tootmisega otseselt liituv ja tehnilist seost omavas muus tegevusvaldkonnas, mis võib mõjutada heite ja saastuse hulka. *Käitaja* on isik, kes käitab või valdab käitist. *Käitise käitamine* on ebaseaduslik, kui see on seatud ebaseaduslikult tegutsemisele, toimub ilma vastava loa või kui see ei vasta loa

⁶⁹ Soovitatav analoogia kasutamine Riigikohtu lahendis 3-1-1-3-09 sigarettide suure kahju arvestamise põhimõtted.

⁷⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta; *Euroopa Liidu Teataja* L 190, 12/07/2006 Lk 0001 – 003.

⁷¹ SVKS § 3.

nõuetele⁷². Subjektiivne koosseis eeldab (vähemalt kaudset) tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude sh tagajärje suhtes. Kindlasti on problemaatiline, kuidas tuvastada väljaspool käitist ohtu inimeste elule ja tervisele.

KarS § 368³. Osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine ja toote käitlemine

Kaitstav õigushüve on keskkond ja lisaks sellele osoonikiht. Objektiivne koosseis – osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine või toote ebaseaduslik tootmine, sisse- või väljavedu või turustamine. Sisuliselt on tegemist keelatud aine ja toote käitlemisega.

Välisõhu kaitse seadus⁷³ (edaspidi VÕKS) reguleerib osoonikihi kahjustamist. Osoonikihi kahjustamist puudutav regulatsioon on seaduse §-s 106, mis sätestab osoonikihti kahandavad ained⁷⁴. Sama seaduse § 107 reguleerib ainete käitlemise korraldamist. Selle kohaselt Keskkonnaministeerium korraldab osoonikihi kaitsmist ja osoonikihti kahandavate ainete käitlemist osoonikihi kaitsmise Viini konventsiooni ja osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokolliga nõuete kohaselt. Sama seaduse § 108 sätestab, et osoonikihti kahandavate ainete ja neid aineid sisaldavate toodete turustamine on nende tasuta või tasu eest kolmandatele isikutele tarnimine või kättesaadavaks tegemine ning § 109 sätestab, et osoonikihti kahandavate ainete tootmine, kasutamine, turustamine, Eesti Vabariiki sissevedu ja Eesti Vabariigist väljavedu on piiratud või keelatud. Nende ainete riiki sisseveo ja riigist väljaveo tegevusloa annab Euroopa Komisjon. Subjektiivne koosseis - lõikes 1 toodud koosseis eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude, sh tagajärje suhtes.

KarS § 369. Üleujutuse, soostumise ja veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine

Kaitstav õigushüve on keskkond ja lisaks veekogude ja põhjavee puhtus ja ökoloogiline tasakaal, samuti vee kasutamine. Objektiivne koosseis- a) üleujutuse või soostumise põhjustamine; b) veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine veekogus või põhjavees. Süütegu lõpule viidud

---

⁷² Karistuseseadustiku muutmise seaduse eelnõu 02.11.2010, seletuskiri lk 4 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#aHq1bMLB>.

⁷³ Välisõhu kaitse seadus. 05.05.2004. - RT I 2004, 43, 298, RT I, 15.11.2012, 5.

⁷⁴ Välisõhu kaitse seaduse tähenduses on osoonikihti kahandavad ained täielikult halogeenitud klorofluorosüvesinikud, haloonid, süsiniktetrakloriid, 1,1,1-trikloroetaan, metüülbromiid, bromofluorosüvesinikud ja klorofluorosüvesinikud, mis esinevad eraldi või seguna.

olulise kahju tekkimisega keskkonnale (nn materiaalne koosseis). *Oluline kahju* võib olla nii aineeline kui kaitstava objekti (vee või veekogu) eripärast tulenev.

Üleujutus on harilikult veega katmata maa-ala ajutine kattumine veega, kaasa arvatud selline üleujutus, mis on põhjustatud veekogu veetaseme tõusust. Üleujutuseks ei peeta kanalisatsioonisüsteemidest põhjustatud üleujutust.⁷⁵ *Soostumine* on liigniiskuse tagajärjel kujunev mullatekkeprotsess, mis omakorda viib orgaanilist ainet sisaldavate horisontide muutumisele (nt turvastumisele).⁷⁶ *Veekogu* on püsiv või ajutine voolava (vooluveekogu - jõgi, oja jm.) või aeglaselt liikuva (seisva) veega (seisuveekogu-, meri, järv, veehoidla jm) täidetud pinnavorm.⁷⁷ *Põhjaveekiht* - üks või mitu maa-alust kivimikihti või muud geoloogilist kihti, mis on piisavalt poorsed ja läbilaskvad, et põhjavesi saaks seal märkimisväärselt voolata, või millest saab olulises koguses põhjavett võtta⁷⁸.

Veehulga lubamatu vähendamine ehk vee liigvähendamine – loata tegevus, mille tagajärjel pinnaveekogu vooluhulk, veetase või vee maht püsivalt ja oluliselt kahaneb, põhjavee tase või surve püsivalt alaneb või allika vooluhulk väheneb⁷⁹.

Subjektiiivne koosseis – lõikes 1 toodud koosseis eeldab vähemalt kaudset tahtlust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude, sh tagajärje suhtes.

KarS § 370. Üleujutuse, soostumise ja veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine ettevaatamatusest

Kaitstav õigushüve on keskkond ja lisaks veekogude ja põhjavee puhtus ja ökoloogiline tasakaal, samuti vee kasutamine. Objektiivne koosseis- a) üleujutuse või soostumise põhjustamine; b) veekogu või põhjaveekihi veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine. Süütegu lõpule viidud *olulise kahju* tekkimisega keskkonnale.

Subjektiiivne koosseis – eeldab ettevaatamatust kõigi objektiivse koosseisu asjaolude, sh tagajärje suhtes. Koosseis on täidetud, kui isik tegutses vähemalt hooletusest.

⁷⁵ Veeseadus (edaspidi VeeS). 11.05.1994 – RT I 1994, 40, 655; RT I, 22.12.2012, 24. § 33'1

⁷⁶ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistuseseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009§ 369/2.3.

⁷⁷ VeeS § 2.

⁷⁸ Ibid. § 2.

⁷⁹ Ibid. § 2 p 19.

1.4. Sanktsioon

Sanktsioon on karistusõiguse eriosa normi teine osa, mis näeb ette karistuse.⁸⁰ Karistusseadustiku 20. peatükis sätestatud keskkonnakuriteod on raskusastmelt teise astme süüteo, mis tähendab, et selle kuriteo toime panemise eest näeb KarS (§ 4) füüsilisele isikule ette rahalise karistuse või tähtajalise vangistuse kuni viis aastat. Juriidilist isikut saab karistada üksnes rahalise karistusega, alternatiivi sundlõpetamise näol koosseisude sanktsioonides ei ole. Vastutus kõigis koosseisudes on ette nähtud nii füüsilise kui juriidilise isiku suhtes. KarS §§ 353 (taimestikku ohustav tegevus), 363 (looduskasutus- ja saasteloata tegutsemine), 365² (laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumine) ja 370 (Üleujutuse, soostumise ja veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine ettevaatamatusest) näevad karistusena ette üksnes rahalise karistuse. Raskeim sanktsioon on kuni viieaastane vangistus, mis on sätestatud KarS §-des 357 lõikes 1 (kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine) ja 364 lõikes 2¹ (keskkonna saastamine). Suuremas osas keskkonnakuritegude koosseisude sanktsioonides on ette nähtud rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus.

Võib öelda, et praktikas enamasti keskkonnaasjades karistatakse kuriteo toimepanijaid rahalise karistusega, kuid on määratud ka vangistust. Lisaks määratud karistuse täitmisele peab süüdistatav lisaks hüvitama oma teoga keskkonnale tekitatud kahju. Paraku on olukordi, kus süüdlane ei mõista miks ta peab lisaks määratud karistus täitmisele hüvitama ka riigile ebaseadusliku teo tagajärjel keskkonnale tekitatud kahju.

1.5. Statistiline ülevaade

2012. a ja 2011. a alustati keskkonnavaldkonnas võrdselt 39 kriminaalasja, 2010 - 27, 2009 – 21, 2008 – 35, 2007 – 55, 2006 – 149, 2005- 186, 2004- 244 ja 2003- 191 kriminaalasja. Võib öelda, et aastatel 2003-2006 pandi toime kordades rohkem ebaseaduslikke metsaraieid, kui viimastel aastatel (vt Lisa Tabel 1). See on kindlasti suures osas tingitud selle valdkonna kontrolli ja

---

⁸⁰ J. Sootak. Karistusõigus Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 89 p 30.

ametnike arvu suurendamisega kuritegude tõkestamise tõhustamiseks⁸¹. Enamasti on keskkonnakuriteod seotud nn rohelise ja sinise poolega⁸² – puude ja põõsaste ebaseadusliku raie (KarS § 356) ja loodusliku loomastiku kahjustamisega (KarS § 361 - eelkõige kalapüüginormide rikkumine). Siis järgneb nn pruun pool, see tähendab vee-, välisõhu- või jäätmetekäitlusnõuete rikkumise, maapõueressursside kasutamine (eelkõige KarS § 363 – maavara kaevandamine loata).

2012. a registreeriti kokku 40 816 kuritegu, neist I astme kuritegusid 1715 ja II astme kuritegusid 39101, sealhulgas 39 keskkonnavastast kuritegu (vt Lisa Tabel 1 ja Tabel 2). Keskkonnakuritegude osas on alates 2011. a toimunud tõus, mis on püsinud samane. 2012.a alustati 14 korral kriminaalmenetlust kalapüügiseaduse, 15 korral metsaseaduse, 2 korral looduskaitsega seotud nõuete rikkumise, 7 korral ebaseadusliku kaevandamise nõuete ja 1 korral välisõhu kaitse nõuete rikkumise osas.

17.02.2011. a täiendati KarS-i 5 uue keskkonnakuriteo koosseisuga. Käesoleva ajani on neist 1 korral (2012. a) rakendatud KarS § 368² (käitise ebaseaduslik käitamine). Kõikidest KarS-i 20. peatüki koosseisudest ei ole alates 2003. aastast seni rakendatud kaheksa koosseisu sh neli 17.02.11 lisandunud koosseisu. Seega peatüki 21 paragrahvist on kokku 13 paragrahvi, mille osas on kriminaalmenetlust alustatud (vt Tabel 2).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et keskkonnakuriteod ei moodusta suurt osa kuritegevusest, kuid nende kuritegudega keskkonnale tekitatud kahju on märkimisväärne⁸³.

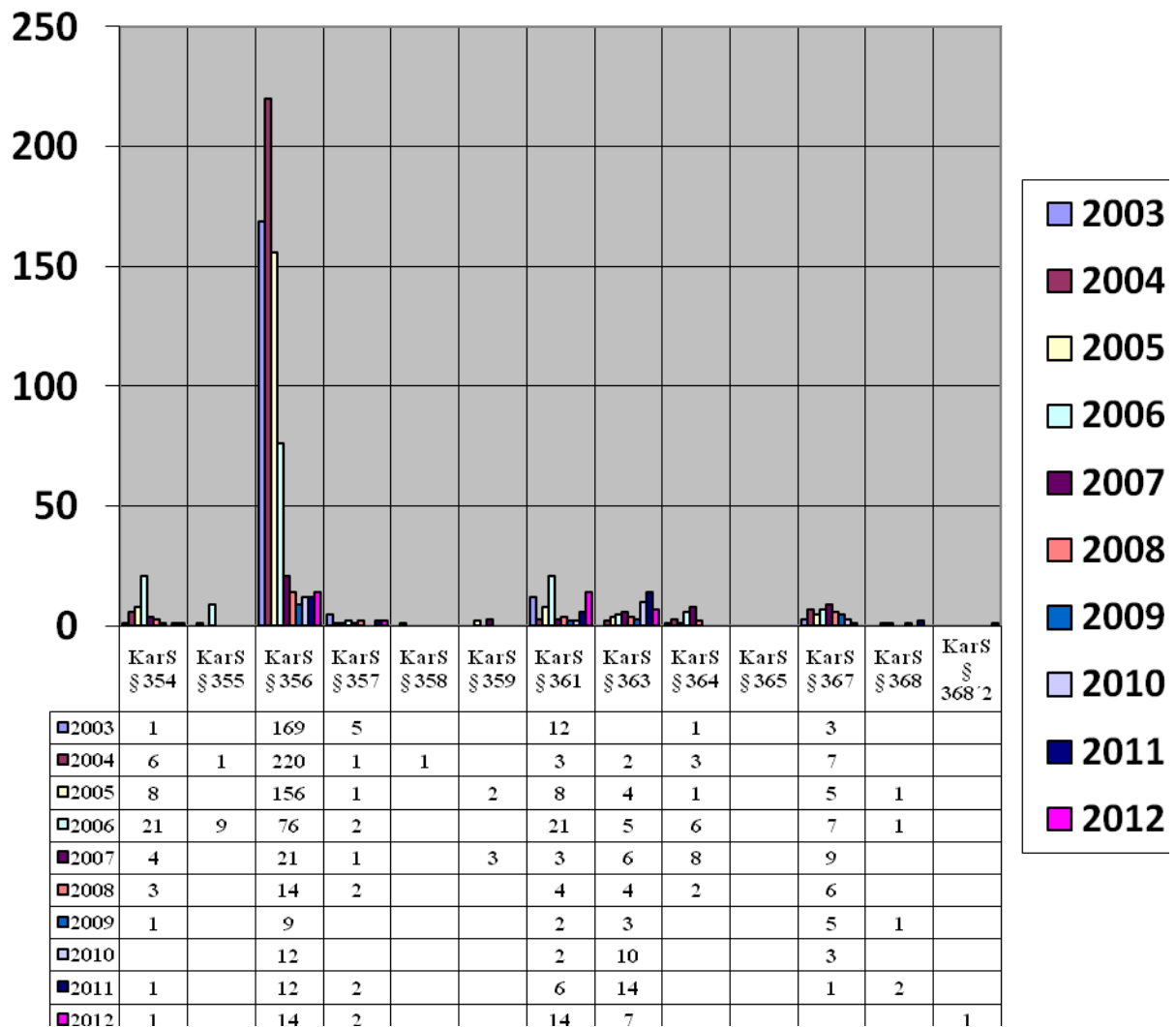
⁸¹ Olukord oli koguni nii halb, et 2003. aastal süüdistas rahvusvaheline keskkonnakaitseorganisatsioon WWF Balti riike ja Venemaad ebaseadusliku raie suures mahus ning nägi selles ohtu rahvusvahelisele puidukaubandusele. <http://www.saarlane.ee/uudised/arhiv/2003/10/21/16342/> (Keskkonnakaitsjad nõuavad ebaseadusliku metsaraie vähendamist Eestis).

⁸² Jagunemine pruuniks, roheliseks ja siniseks valdkonnaks on kasutuses Keskkonnainspeksioonis, Keskkonnaametis ja Keskkonnaministeeriumis. Tegemist ei ole ametliku terminiga.

⁸³ Näiteks Keskkonnainspeksiooni kodulehel www.kki.ee avaldati 22.03.2013. a järgnev pressiteade (<http://kki.ee/est/index.php?part=news&id=686&group=4>) : Keskkonnainspeksioon viis Peipsi kalurite suhtes alustatud kriminaalasjas läbi vajalikud uurimistoimingud ning saatis materjalid edasi Viru ringkonnaprokuratuuri. Keskkonnakaitseinspektorid tabasid käesoleva aasta jaanuaris Ida-Virumaal Peipsi järvel kolm kalurit, kes olid püüdnud lubatust väiksema silmasuurusega nakkevõrkudega 1094 kala, millest enamik olid alamõõdulised. Kõige rohkem oli alamõõdulisi kohasid, kokku 936 isendit. Väiksema silmasuurusega püüniste kasutamist loetakse tõsiseks kalapüüginõuete rikkumiseks, mille puhul korrutatakse tekkinud keskkonnakahju summa viiega. Seega kujunes keskkonnakahju suuruseks 53 502 eurot, mis ületas kordades olulise kahju määra (s.o 3200 eurot). Sellest tulenevalt alustas inspeksioon kalurite suhtes kriminaalmenetluse. Kutselised kalurid, kellele kalapüük elatist annab, peaksid

Tabel 2. Ajavahemikul 2003 - 2012 registreeritud keskkonnakuriteod

Tabelis on 13 koosseisu, mille osas on menetlust alustatud. Välja on jäetud koosseisud, mille osas menetlusi kordagi alustatud ei ole st 8 paragrahvi 20. peatükist ei ole seni kasutust leidnud. (andmed võetud tabelist 1)

kalavarude hoidmise ja säästliku kasutamise eest igati head seisma. Kahjuks ei ole see esmakordne juhtum, kus kutselised kalurid püüginõudeid eiravad ja suuremas koguses alamõõdulisi kalu välja püüavad.

2. Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õiguse mõju Eestile keskkonna kaitsmisel karistusõiguse kaudu

Keskkonnavalase rahvusvahelise koostöö eesmärk on kaasa aidata keskkonnateadlikkuse kasvule, keskkonnaseisundi parandamisele ning säästva arengu põhimõtete juurutamisele nii Eestis, Euroopas kui kogu maailmas. Keskkonnakaitselise koostöö võib jagada neljaks tasandiks: kahepoolne koostöö ehk koostöö riikide vahel; piirkondlik koostöö ehk koostöö Läänemere riikidega; koostöö Euroopa riikidega ja eriti Euroopa Liidu raames ja globaalne koostöö.⁸⁴

Kusjuures ei ole sellist üldist aktsepteeritud standardset definitsiooni rahvusvahelisele keskkonnaõigusele. Rahvusvaheline keskkonnaõigus tähendab õigust keskkonnakaitsesele, eriti loodusvarade/ressursside kaitset.⁸⁵

2.1. Euroopa Liit⁸⁶

Vastavalt Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 174 lõikele 2 on ühenduse keskkonnapoliitika eesmärk tagada keskkonna kaitstuse kõrge tase kogu ühenduses. Ühendusele teeb muret keskkonnavalaste õigusrikkumiste kasv ning samuti nende mõju, mis ulatub üha sagedamini üle nende riikide piiride, kus kõnealused õigusrikkumised toime pandi. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi⁸⁷ keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu (edaspidi keskkonnadirektiiv) artikkel 1 sätestab, et direktiiviga kehtestatakse kriminaalõigusega seotud meetmed, mille eesmärk on tõhusam keskkonnakaitse. Keskkonnakaitse kõrge taseme tagamiseks tuleb lahendada üha suureneva keskkonnakuritegevuse probleem. Ühendus on võtnud vastu

---

⁸⁴ Keskkonnaministeeriumi veebileht: <http://www.envir.ee/634>

⁸⁵ J. Sanden. Introduction to International Environmental Law. Challenges and approaches of tackling global problems. Tallinn: Juura 2003. Lk 10.

⁸⁶ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Seletuskiri. Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328/29.

Arvutivõrgus kättesaadav: EUR-Lex-<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0051:ET:HTML>, 26.04.2013.a.

⁸⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu, Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0028:0037:ET:PDF>, 26.04.2013.a

arvukalt keskkonnakaitsega seotud õigusakte. Liikmesriikidelt nõutakse nende aktide ülevõtmist ja rakendamist. Ka Eesti⁸⁸ lähtub keskkonnaõiguses EL õigusaktidest.

1998. aastal võttis Euroopa Nõukogu vastu konventsiooni keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu.⁸⁹

1999. aasta oktoobris Tampere toimunud Euroopa Ülemkogu istungil juhiti tähelepanu vajadusele kindlaks määrata ühtsed terminid, süüteo süüdistamise alused ja sanktsioonid piiratud arvule eriti olulistele kuritegevuse valdkondadele, sh keskkonnakuriteod.

2000. aastal esitas Taani Kuningriik raamotsuse eelnõu tõsiste keskkonnakuritegude vastu võitlemiseks.

28. septembri 2000. aasta otsusega toetas justiits- ja siseküsimuste nõukogu vajadust luua ühenduse õigustik keskkonnaõiguse rikkumiste valdkonnas.

13. märtsil 2001. aastal võttis komisjon vastu direktiivi ettepaneku keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Nimetatud ettepaneku eesmärk oli tagada ühenduse keskkonnakaitsealaste õigusaktide tõhusam kohaldamine, kehtestades kogu ühenduses õigusrikkumiste miinimumloetelu.

Euroopa Parlament võttis nimetatud ettepaneku aruande vastu esimesel lugemisel 8. aprillil 2002. aastal.

30. septembril 2002. aastal võttis komisjon vastu muudetud ettepaneku, mis sisaldas ka mitmeid Euroopa Parlamendi tehtud muudatusi.

Nõukogu ei arutanud komisjoni ettepanekut, kuid võttis Taani algatusel 27. jaanuaril 2003. aastal vastu raamotsuse 2003/80/JSK keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu.

Euroopa Kohus tühistas nimetatud raamotsuse 13. septembri 2005. aasta otsusega (C-176/03⁹⁰), kuna sellega rikuti EÜ asutamislepingu artiklit 47. Kohus leidis, et raamotsuse artiklite 1–7 põhieesmärgiks on lähtuvalt nii nende eesmärgist kui ka sisust keskkonna kaitsmine ning need oleks seetõttu saanud õiguspäraselt vastu võtta asutamislepingu artikli 175 alusel.

---

⁸⁸ Eesti ühines Euroopa Liiduga 01.05.2004. a.

⁸⁹ Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsioon. Eestis võeti vastu 04.11.1998, RT II 2002, 9, 28.

⁹⁰ Euroopa Kohus 13.09.2005, C-176/03, *Euroopa Ühenduste Komisjon versus Euroopa Liidu Nõukogu*. Otsuse kokkuvõte arvutivõrgus kättesaadav: <http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30db5a549fd05ff74b7c8ba6b2dcbf8c56e6.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuKchf0?text=&docid=64847&pageIndex=0&doclang=ET&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=458984>

30. novembril 2005. aastal võttis komisjon vastu teatise, milles anti ülevaade seisukohtadest seoses Euroopa Kohtu aasta otsuse (C-176/03) tagajärgedega, tuues seejuures esile vajaduse vastu võtta uus keskkonnakuritegusid käsitlev seadusandlik ettepanek.

Euroopa Kohtu otsust arvestades oli vajalik tagasi võtta 2001. aastal esitatud direktiivi ettepanek keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu ning esitada uus ettepanek, mis hõlmaks tühistatud raamotsuse artiklite 1–7 sisu. Lähtuvalt arengutest ühenduse keskkonnaõiguses on tarvis muuta teatavate õigusrikkumiste määratlust. Lisaks peetakse vajalikuks lisada mõningaid osi, mis tagaksid tõhusa keskkonnakaitse, nt kohaldatavate sanktsioonide ühtlustamine eriti tõsiste keskkonnakuritegude korral.

Euroopa Kohtu kohtuasja 176/03 järelmeetmena kavatses komisjon 2007. aasta lõpupoole esitada ettepaneku direktiivi kohta, millega muudetakse direktiivi 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest. Seda tehtigi Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiviga 2009/123/EÜ.

Lisaks on väga oluline Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 19.11.2008 direktiiv 2008/99/EÜ keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguses kaudu, mida käsitletakse alljärgnevas alapeatükis.

2.1.1. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ (keskkonnadirektiiv)^{91, 92}

Kuigi ühenduse keskkonnavalased õigusaktid kohustavad keskkonnaõiguse rikkumiste erinevatel juhtudel liikmesriike kohaldama hoiatavaid, tõhusaid ja proportsionaalseid sanktsioone, puuduvad sätted, mis kohustaksid liikmesriike kehtestama just kriminaalsanktsioone tõsiste keskkonnaõiguse rikkumiste korral. Euroopa Ühenduse eesmärk on tagada keskkonna kaitstuse kõrge tase kogu ühenduses. Selle eesmärgi saavutamiseks on vastu võetud palju õigusakte. Ühendus peab tagama, et neid õigusakte täielikult rakendataks, kohaldataks ja täidetakse.

---

⁹¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Seletuskiri. Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328/29.

Arvutivõrgus kättesaadav: [EUR-Lex-http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0051:ET:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0051:ET:HTML), 26.04.2013.a

⁹² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Seletuskiri. Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328/29.

Arvutivõrgus kättesaadav: [EUR-Lex-http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0051:ET:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0051:ET:HTML), 26.04.2013.a

Lisaks on vaja luua võrdsed tingimused ettevõtetele, kes täidavad keskkonnavalaseid seadusi, ning hoolitseda, et ühenduses ei oleks kohti, kus kurjategijad saaksid rahus tegutseda.

Samas eesmärgi saavutamiseks on vaja käsitleda ka keskkonnakuritegevuse probleemi. See on Euroopa Liidu ees seisev tähtis ülesanne, kuna keskkonnakuritegevus kujutab endast suurt ohtu keskkonnale ja inimeste ning loomade tervisele Euroopa Liidus, isegi kui selle kuritegevuse täpset ulatust on raske määrata, kuna usaldusväärset statistikat ei ole. Enamikul rikkumistest on piiriülene mõju ja paljud rikkumised on seotud organiseeritud kuritegelike struktuuridega. Keskkonnakuritegevuse põhjusteks on konkreetsetes piirkonnas teenitav suur kasum, väike avastamisoht, rahvusvahelise kaubavahetuse laienemine ja paljude liikmesriikide ebaküllaldased sanktsioonid.

Keskkonnakuritegevuse vastaste sanktsioonide tüüp ja määrad on liikmesriikides üpris erinevad: mõned liikmesriigid ei kohalda kriminaalõigust, vaid kasutavad haldussanktsioone isegi tõsiste rikkumiste korral; mõnede sanktsioonide määrad on nii madalad, et neil ei ole mingit hoiatavat mõju. Need erinevused ilmnevad näiteks ohustatud liikidega kauplemise ja jäätmete ebaseadusliku veo puhul.

Sellised erinevused võimaldavad seaduserikkujatel oma tegevuses kergesti mööda hiilida rangemate eeskirjadega liikmesriikidest ja saada hiljem kasu kaupade ja inimeste vabast liikumisest ELis.

Vajadus võtta meetmeid ühenduse tasandil tuleneb sellest, et keskkonnakuritegevuse mõju on piiriülene ja et on vaja tagada ühenduse õigusaktide täielik rakendamine keskkonna kaitsmiseks kogu ühenduses. Vajadust võtta ühiseid meetmeid tunnistasid ka liikmesriigid, kui nad võtsid vastu nõukogu raamotsuse 2003/80/JSK keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu, mille aga Euroopa Kohus 2005. aasta septembris vale õigusliku aluse tõttu tühistas.

Viimastel aastatel on keskkonnakuritegevuse küsimust käsitletud paljudes uurimustes ja ekspertide kohtumistel⁹³. On ilmnud, et liikmesriikides kehtivad sanktsioonid ei ole alati

---

⁹³ Teavet uurimuste ja konverentside kohta saab keskkonna peadirektoraadi keskkonnakuritegevuse veebilehelt: http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/studies_en.htm. Veebilehel on näiteks järgmised uuringute/konverentside materjalid: Study on environmental crime in the 27 Member States, Huglo Lepage & Partners, 5 April 2007;

Study on the enforcement of the EU Wildlife Trade Regulations in the EU 25, 15 November 2006;

Study on the implementation of Article 16 of Council Regulation (EC) No 338/1997 in the 25 Member States of the European Union, Traffic Europe, November 2006 ;

Criminal Penalties in EU Member States' Environmental Law - Study I Criminal Penalties in EU Member States' Environmental Law - Study II, ;

piisavad, et tõhusalt ellu viia ühenduse keskkonnapoliitikat. Kõikides liikmesriikides ei rakendata kõikide tõsiste rikkumiste korral kriminaalsanktsioone, kuigi üksnes kriminaalkaristusel on mitmetel põhjustel piisavalt hoiatav mõju nagu kriminaalsanktsioonide määramisel ühiskondlik hukkamõist ja olukorrad, kus rahalised sanktsioonid ei ole piisavalt hoiatava mõjuga võib vajalikuks osutuda vabadusekaotus.

2.1.2. Keskkonnadirektiivi (2008/99/EÜ) ja merereostuse direktiivi (2009/123/EÜ)⁹⁴ roll Eesti karistusõiguses⁹⁵

Direktiivide 2008/99/EÜ (keskkonnadirektiiv) ja 2009/123/EÜ⁹⁶ (merereostuse direktiiv) alusel algatas Vabariigi Valitsus 15.11.2010 eelnõu Karistusseadustiku muutmise seaduse kohta. Nimetatud eelnõu seletuskirja⁹⁷ kohaselt oli Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu eesmärk viia karistusõigusesse sisse keskkonnakuritegude alased muudatused, mis tulenevad Euroopa Liidu õigusest. *Keskkonnadirektiivi* kohaselt tuleb seal loetletud õigusrikkumised liikmesriikidel kuritegudena sätestada. Lisaks tehakse KarS-i muudatused tulenevalt merereostuse direktiivist, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest. Eelnõu vastuvõtmisega täidame Eestile EL liikmelisusest tulenevaid kohustusi.

Merereostuse direktiivist tulenevate muudatustega tagatakse, et meie majandusvööndis ega sellega piirneval avamerel ei ole võimalik keskkonnavastaseid rikkumisi toime panna, ilma et sellele järgneks väärteo või kriminaalmenetlus. Keskkonnadirektiivist tulenevate muudatustega tagatakse paremini keskkonna vastaste süütegude puhul kuriteo toimepanija karistamine

---

Criminal Penalties in Candidate Countries Environmental Law;

Criminal Penalties in Candidate Countries Environmental Law;

Organised Environmental Crime in Member States; Organised Environmental Crime in a few Candidate Countries.

⁹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/123/EÜ, 21. oktoober 2009, millega muudetakse direktiivi 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest, L280/52. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:280:0052:0055:ET:PDF>, 26.04.2013.

⁹⁵ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, 02.11.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#aHq1bMLB>, 26.04.2013. a

⁹⁶ Ibid. Supra note 94.

⁹⁷ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, 02.11.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#aHq1bMLB>, 26.04.2013. a.

dokumendis loetletud õigusrikkumiste osas. Seeläbi rõhutatakse, kuivõrd oluline on vähendada keskkonnaõigusrikkumisi (mille mõju on sageli piiriülene), võttes asjakohaseid meetmeid ja karmistades karistusi.

Keskkonnadirektiivi artikkel 3 näeb ette kohustuse sätestada õigusrikkumisena alljärgnevad teod: keskkonna saastamine viisil, mille tõttu on põhjustatud oht inimese elule või tervisele või on tekitatud või võib tekitada olulise kahju keskkonnale; jäätmete käitlemine viisil, millega kaasneb olulise kahju tekkimine keskkonnale või on põhjustanud või võib põhjustada inimese surma või tõsisid kehavigastusi; riikidevahelise jäätmeveo⁹⁸ nõuete rikkumine, kui jäätmete vedu toimus arvestatavas koguses; käitise käitlemise nõuete rikkumine, kui sellega on põhjustatud väljaspool käitist oht inimese elule või tervisele või on tekitatud või võib tekitada olulise kahju keskkonnale; kiirgusallika käitlemise nõuete rikkumine, kui sellega on põhjustatud oht inimese elule või tervisele või on tekitatud või võib tekitada olulist kahju keskkonnale; kaitstava looma- või taimeliigi kaitse nõuete eiramine arvestatavas koguses, kui sellega mõjutatakse oluliselt liigi kaitsestaatust; ebaseaduslik tehing kaitstava looma- või taimeliigi isendiga arvestatavas koguses, kui sellega mõjutatakse oluliselt liigi kaitsestaatust; kaitsealuse püsielupaiga kahjustamine; osoonikihti kahandavate ainete käitlemine.

Artiklis 3 sätestatakse, et kriminaalkaristuse toovad kaasa loetletud õigusrikkumised vaid juhul, kui need on toime pandud tahtlikult või vähemalt raske hooletuse tagajärjel. Eesti õigussüsteem ei erista ettevaatamatuse puhul hooletust ja rasket hooletust. Ettevaatamatus jaguneb KarS § 18 kohaselt kergemeelsuseks ja hooletuseks. Direktiivis sätestatud rasket hooletust võib pidada Eesti õigussüsteemi jaoks ettevaatamatusest toime pandud kuritegudeks, mille puhul tuleb eraldi tuvastada, kas tegemist on kergemeelsusega või hooletusega.

Praegu näeb KarS ettevaatamatuse puhul ette karistuse, kui keskkonnale on tekitatud suur kahju. Kui rääkida direktiivis olevast mõistest „oluline kahju“, siis Eesti karistusõiguse termineid arvestades on varasemalt asunud seisukohale, et selline kahju on KarS mõistes suur kahju. KarS kohaselt on tahtlikult toimepandud keskkonnavastase kuriteo puhul karistatav vähemalt olulise kahju põhjustamine ning ettevaatamatusest samasuguse teo toimepanemine toob kaasa kriminaalvastutuse suure kahju põhjustamise korral. Olulise kahju põhjustamine

---

⁹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14.juuni 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta; *Euroopa Liidu Teataja* L 190 , 12/07/2006 Lk 0001 - 0036

ettevaatamatusest oleks väärtetu. Sealjuures võib nii oluline kui ka suur kahju olla nii aineeline kui ka kaitstava objekti (pinnase, vee või õhu) eripärast tulenev⁹⁹. Kahju suuruse määramisel tuleb arvestada ka keskkonna puhkeotstarbelise või muu kasutamise võimalust. Kahju võib osutuda oluliseks juba seetõttu, et tegemist on haruldase või ohustatud liigiga. Kui kahju on aineeline, loetakse oluliseks sellist kahju, mis ületab kehtiva kuupalga alammäära kümme korda (KarSRakS § 8 p 1). Suur on kahju, mis ületab kehtiva kuupalga alammäära sada korda. Ka saamata jäänud tulu on varaline kahju.

Eestis on siamaani mõisted „suur kahju“ ja „oluline kahju“ keskkonna osas osaliselt sisustamata ning kahju käsitlemisel on lähtunud eelkõige vaid summadest. Seni puuduvad mittevaralised kriteeriumid pinnase või välisõhu kvaliteedi olulise ja laialdase kahju kindlakstegemise kohta.

Merereostuse direktiiv kohustab liikmesriike laevadelt pärinevate saasteainete merre heitmist käsitlema õigusrikkumisena, kui see on toime pandud tahtlikult, kergemeelsuse või tõsise hooletuse tõttu. Lisaks nähakse direktiiviga ette kohustus karistada ka kuriteokatse, kaasaaitamise või kihutamise eest.

Sellest tulenevalt ilmnes vajadus täiendada KarS keskkonnastatuste süütegude peatükki mitme uue paragrahviga. 21.03.2011. a jõustus karistusseadustiku muudatus, millega viidi karistusõigusesse sisse keskkonnakuritegude alased muudatused.

Muudeti KarS 20. peatüki § 364 lõiked 1 ja 2, § 364 lõige 3, § 365 lõige 1, § 365 lõige 2 ja lisaks täiendati peatüki § 364 lõikega 2¹ ja § 365 lõigetega 1¹ ja 1². Keskkonnadirektiivi artiklis 3 punkti a kohaselt tuleks sätestada kuriteona teatava koguse ainete, sealhulgas kemikaali või energia juhtimine või heitmine õhku, pinnasesse või vette, mis põhjustab või võib põhjustada inimese surma või tõsiseid kehavigastusi või olulist kahju õhu, pinnase või vee kvaliteedile või loomadele või taimedele või nende osadele. Karistusseadustiku § 364 ja § 365 muudeti selliselt, et keskkonna saastamine on karistatav ka juhul, kui sellega on põhjustatud oht inimese elule või tervisele. Lisaks karmistati ka karistusmäärasid (nt § 364 on põhikoosseisu puhul karistuseks kuni üks aasta vangistust; kui on tekitatud oluline kahju, siis kuni kolm aastat vangistust ja suure kahju puhul kuni viis aastat vangistust).

---

⁹⁹ J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009, 20. peatükk.

Muudeti § 367 pealkiri ja lõige 1, § 367 lõige 3, § 368 pealkiri ja lõige 1. Keskkonnadirektiivi artikli 3 punkti b kohaselt tuleb käsitleda kuriteona jäätmete kogumist, vedamist, taaskasutamist või lõppladustamist, kaasa arvatud nimetatud protsesside järelevalve ning lõppladustamiskohtade järelehooldus, ning kaasa arvatud toimingud, mida teevad vahendajad või maaklerid (jäätmehooldus), mis põhjustab või võib põhjustada inimese surma või tõsiseid kehavigastusi või olulist kahju õhu, pinnase või vee kvaliteedile või loomadele või taimedele või nende osadele. Paragrahvi 367 muudeti selliselt, et kui kemikaalide või jäätmete käitlemise nõuete rikkumisega on põhjustatud olulise kahju oht vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele, siis on ka see käsitletav kuriteona. Lisaks on kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumine ettevaatamatuses karistatav juhul, kui sellega on tekitatud *olulise kahju oht* vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele (KarS § 368). Mõlema paragrahvi puhul on tegemist ohudelikuga. Juhul, kui kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumisena tekib *oluline kahju*, kvalifitseeritakse tegevus kogumis kas §-ga 364 või 365. KarS § 367 lõige 2 tunnistati kehtetuks, kuna ettevaatamatuses kahju põhjustamine on juba sätestatud §-s 368.

Seadustiku peatükki täiendati §-dega 365¹ ja 365². Muudatus tuleneb merereostuse direktiivist, mille artikkel 1 kohaselt kohustuvad liikmesriigid kriminaliseerima korduvad vähetähtsad rikkumised, millega kokkuvõttes kaasneb veekvaliteedi halvenemine. Direktiivi kohaselt peavad liikmesriigid kriminaliseerima nii tahtlikult kui ka ettevaatamatuses toime pandud rikkumised. Kuirteks muutus laevalt saasteainete merreheitmise keelu rikkumine, kui isikut on karistatud samalaadse väärteo eest. Käesolevate paragrahvide puhul on tegemist keskkonna saastamise erinormiga. Juhul, kui laevalt saasteainete merreheitmise tulemusena tekitatakse vähemalt oluline kahju või selle oht vee kvaliteedile, kuulub kohaldamisele vastavalt kas KarS § 364 või 365. Samas korduva rikkumise, s.t laevalt ebaseadusliku saasteainete merreheitmise korral, mis eraldi võetuna täidaks üksnes väärteo koosseisu, on tegemist vastavalt paragrahvile 365¹ või 365² juba kuriteoga.

Seadustikku täiendati §-dega 368¹–368³. Keskkonnadirektiivi artikli 3 punkti c kohaselt tuleks sätestada kuriteona jäätmete vedu, kui kõnealune tegevus on hõlmatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. a määruse (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta¹⁰⁰ (1) artikli 2

---

¹⁰⁰Euroopa Liidu Teataja L 190, 12/07/2006 Lk 0001 – 0036.

lõikega 35 ja see toimib arvestatavas koguses, olenemata kas tegu on ühekordse veoga või mitme omavahel seotud veoga. Sellest lähtuvalt täiendati KarS-i §-ga 368¹, mis sätestab kuriteona riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumise, kui jäätmevedu toimus olulises koguses.

Keskkonnadirektiivi artikli 3 punkti d kohaselt tuleb käsitleda kuriteona käitise käitamist, milles toimub ohtlik tegevus või kus hoitakse või kasutatakse ohtlikke aineid või valmistisi ja mis põhjustab või võib põhjustada väljaspool käitist inimese surma või tõsiseid kehavigastusi või olulist kahju õhu, pinnase või vee kvaliteedile või loomadele või taimedele.

Saastuse kompleksse vältimise seaduse § 3 kirjeldab mõisteid *käitis* ja *käitaja*. Käitis on paikne tehniline üksus, milles tootmine toimub keskkonnakompleksluba vajavas tegevusvaldkonnas ning tegevuskohas tootmisega otseselt liituv ja tehnilist seost omavas muus tegevusvaldkonnas, mis võib mõjutada heite ja saastuse hulka. Käitaja on aga isik, kes käitab või valdab käitist. Tulenevalt vajadusest lisada ka KarS-i vastav regulatsioon, täiendati peatükki §-ga 368². See näeb ette karistuse käitise ebaseadusliku käitamise eest, kui sellega on põhjustatud väljaspool käitist oht inimeste elule või tervisele või olulise kahju oht vee, pinnase või välisõhu kvaliteedile, looma- või taimeliikide isenditele või nende osadele. Käitise käitamine on ebaseaduslik, kui see on seatud ebaseaduslikult tegutsemisele, toimub ilma vastava loa või kui see ei vasta loa nõuetele.

Keskkonnadirektiivi artikli 3 punkti i kohaselt tuleks kriminaliseerida osooni kahandavate ainete tootmine, importimine, eksportimine või turustamine. Osoonikihi kahjustamist puudutav regulatsioon on sätestatud välisõhu kaitse seaduses. Paragrahv 106 loetleb osoonikihti kahandavad ained, § 140 aga osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud toodete ja ainete sisse- ja väljaveo piirangute rikkumisest tulenevad karistused. Paragrahv 141 käsitleb osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud toodete ja ainete tootmise, turustamise ja ebaseadusliku kasutamisega seonduvat. Kuna KarS-is vastav regulatsioon puudus, mistõttu lisati paragrahv 368³, mis käsitleb kuriteona osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine või toote ebaseadusliku tootmise, sisse- või väljaveo või turustamise.

2.2. Rahvusvaheline õigus

Me elame globaalses külas, kus keskkonnakriisidega tegelemine ei ole enam siseriiklik võitlus, vaid nõuab koostööd. Seega on keskkonnakuriteod ka rahvusvaheline probleem.¹⁰¹

Rahvusvaheline õigus ja rahvusvahelised lepingud peavad olema võtmerollis, et laiendada keskkonnaalast regulatsiooni ülemaailmselt.¹⁰² Lepingud on just peamised rahvusvahelise keskkonnaõiguse allikad¹⁰³. Rahvusvahelisi kahe- ja mitmepoolseid lepinguid on kokku loetud üle tuhande¹⁰⁴. Samas võib öelda, et rahvusvaheline keskkonnaõigus ei ole kõige täiuslikum süsteem kaitsmaks keskkonda. Näiteks 60 multinatsioonalist lepingut hõlmavad mere keskkonda, kuid vaid mõned reguleerivad õhusaastet. Lisaks võtab aega konventsioonide ratifitseerimine ja jõustumine.¹⁰⁵

Eesti on ühinenud paljude rahvusvaheliste konventsioonidega. Olulisemad neist käsitlevad järgmisi teemasid: merede kaitset ja merereostust; sisevete kaitset; kalakaitset; ohtlikke jäätmeid; looduskaitset; atmosfääri saastamise ennetamist ja vältimist; tuumaküsimusi; püsivaid orgaanilisi saasteaineid. Lisaks on veel horisontaalsed konventsioonid. EÜ kaks olulisemat horisontaalset konventsiooni on Arhusi ja Espoo konventsioonid. Need on menetlusliku iseloomuga ning on kohaldatavad ülejäänud eeltoodud kaheksa sektori meetmete ja tegevuse suhtes¹⁰⁶.

Alljärgnevas alapeatükis tehakse ülevaade mõnest olulisemast keskkonnakaitset puudutavast konventsioonist ja nende eesmärkidest¹⁰⁷. Valik on tehtud nende konventsioonide seast, mida nii kirjanduses kui ka Keskkonnaministeeriumi veebilehel on olulisimaks peetud. Need konventsioonid omavad mõju ka Eesti karistusõigusele.

---

¹⁰¹ Y. Situ and D. Emmons. Environmental Crime. The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment. Thouand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc. 2000, lk 177.

Näiteks Tšernobõli tuumakatastroofi radioaktiivsus rikkus Soomes piima. Aerosoolide kasutamine arengumaades on hõrendanud osoonikihti, mis kaitseb meid Päikese ultraviolettkiirte eest. Aafrika ninasarvikud on ohustatud selle tõttu, et aasialastel on nõudlus selle üle. Transpordi – ja tööstusheitmed Ameerikas ja Lääne- Euroopas aitavad kaasa kliima soojenemisele. Amazoni vihmametsade põletamine Brasiilias ning metsade raie Alaskas ja Siberis vähendavad hapniku kogust atmosfääris.

¹⁰² Y. Situ and D. Emmons. Environmental Crime. The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment. Thouand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc. 2000, lk 191.

¹⁰³ Ibid. Lk 183.

¹⁰⁴ H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura, 2005, lk 201.

¹⁰⁵ Y. Situ and D. Emmons. Environmental Crime. The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment. Thouand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc. 2000, lk 184.

¹⁰⁶ H. Veinla. Loengud Euroopa Ühenduse Keskkonnaõigusest. Tartu: Iuridicum, 2001.lk 139-140.

¹⁰⁷ Lähtudes Keskkonnaministeeriumi veebilehel olevatest andmetest. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.envir.ee/52217>, 26.04.2013. a.

2.2.1. Arhusi konventsioon¹⁰⁸

ÜRO konventsioon keskkonnateabe kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise kohta. Arhusi konventsioon määrab kindlaks kohustused, mis riikidel on oma kodanike ees. Ehkki konventsioon jätab paljudes selle elluviimiseks vajalike vahendite ja meetodite valiku riikidele, peavad riigid konventsiooni elluviimisel lähtuma konventsiooni üldisest eesmärgist, milleks on üldsuse esindajatele laiaulatusliku, lihtsa ja tõhusa juurdepääsu tagamine teabele, otsustamisprotsessile ja õigusemõistmisele keskkonnaval. Konventsioon tagab keskkonnateabe üldise kättesaadavuse kahel viisil (art 5): avaliku võimu organite kohustuse kaudu vastata keskkonnateabe taotlustele (nn passiivse informeerimise kohustus ning avaliku võimu organite kohustuse kaudu hallata, ajakohastada ning levitada teavet, mis on vajalik nende ülesannete täitmiseks, avalikkuse teavitamiseks või inimeste tervist või keskkonnaseisundit ohustavate tegurite leevendamiseks (nn aktiivse informeerimise kohustus). Artiklid 6-8 sätestavad õiguse osaleda keskkonnavalases otsustamismenetluses. Artikkel 6 sätestab järgmised nõuded: kohustuse teavitada asjast huvitatud üldsust kavandatavast tegevusest menetluse varajases staadiumis, kui kõik variandid on veel lahtised ja üldsuse osalemine saab olla tõhus. Artikkel 7 käsitleb üldsuse osalemist kavade, programmide ja poliitika koostamisel. Artikkel 8 sätestab nõuded avalikkuse osalemisele üldkohustuslike õigusaktide ettevalmistamisel. Juurdepääsu õigusemõistmisele keskkonnaasjades reguleerib konventsiooni artikkel 9, mille kohaselt peab isikul olema võimalus pöörduda kohtusse või muu erapooletu ja sõltumatu organi poole keskkonnavalastes vaidlusküsimustes. Menetlus peab vastama teatud miinimumnõuetele, nt peab menetlus olema kiire ja tõhus. Artikli eesmärgiks on eelkõige tagada kahe eelneva õiguse - õigus keskkonnateabele ja õigus osaleda keskkonnavalases otsustamisprotsessis - toimimine. Seetõttu on õigus keskkonnavalasele õigusemõistmisele diferentseeritud vastavalt sellele, kas on rikutud õigust keskkonnateabele, õigust osaleda keskkonnavalases otsustamisprotsessis või rikutud teisi (riigisiseseid) keskkonnanõudeid.

---

¹⁰⁸ Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon. (Arhus, 1998). – RT II, 29.06.2001, 18, 89.

2.2.2. Espoo (1991) konventsioon¹⁰⁹

Konventsioon on keskkonnamõjude hindamisest piiriüleises kontekstis ja selle eesmärgiks on leppida kokku sarnase arusaamas keskkonnamõju hindamise ja selle erinevate etappide kohta ning sätestada mitut riiki puudutava keskkonnamõju hindamise protseduuri üldised reeglid.

2.2.3. Merede kaitset ja merereostust käsitlevad konventsioonid

Helsingi (1992) Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon¹¹⁰ - võeti vastu 1974 ja täiendati 1992. aastal. Peamised ülesanded on vähendada maalt, õhust ja laevadelt Läänemerre lähtuvat reostust, tagamaks merekeskkonna talutav ökoloogiline seisund; teha teaduslik-tehnilist koostööd kaasaegsete keskkonnakaitse abinõude väljatöötamisel; koordineerida merekeskkonna ja atmosfääri teaduslike uuringute läbiviimist; töötada välja ja juurutada ühtne keskkonnakaitsestrateegia Läänemere regioonis.

MARPOL (1973/1978) konventsioon merereostuse vältimiseks laevadelt¹¹¹ - eesmärk on vältida merereostust, mis võib tekkida nafta- jm vedelate mürkainete lahtisel mereveol, laevade kaubakonteinerites või -tsisternides ning auto- ja raudteetsisternides; samuti vältida ja ennetada laevade reovetest ja prügist põhjustatud merereostust..

Brüsseli (1969) konventsioon tsiviilvastutusest naftareostusest põhjustatud kahjustuste korral ja Brüsseli (1971) konventsioon naftareostusest põhjustatud kahjustuste kompenseerimise fondi asutamise kohta¹¹² - eesmärk on hoida ära või vähendada naftareostustest tekkivat võimalikku kahju ning täpsustada riikide vastutus naftareostusest põhjustatud kahjustuste korral. Teine konventsioon täpsustab naftareostusest põhjustatud kahjustuste kompenseerimise fondi

---

¹⁰⁹ Espoo konventsioon (1991). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.unece.org/env/eia/eia.html> , 26.04.2013. a

¹¹⁰ Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon (Helsinki, 1992). - RT II 1995, 11, 57

¹¹¹ Londoni konventsioon ehk rahvusvaheline konventsioon merereostuse vältimiseks laevadelt (lühend MARPOL 73/78), (inglise *International Convention for the Prevention of Pollution From Ships, 1973 as modified by the Protocol of 1977*).

¹¹² Naftareostusest põhjustatud kahju kompenseerimise rahvusvahelise fondi asutamise 1971. aasta rahvusvahelise konventsiooni muutmise 1992. aasta protokoll (Brüssel, 1969). - RT II 2004, 25, 103.

tegevuspõhimõtteid ning riikide vastavaid õigusi ja kohustusi.

2.2.4. Sisevete kaitset käsitlevad konventsioonid

Helsingi (1992) konventsioon rahvusvaheliste järvede ning piiriveekogude kaitse ja kasutamise kohta¹¹³ - eesmärk on kaitsta rahvusvahelisi järvi ja piiriveekogusid piireületava keskkonnamõju või -reostuse eest ning vähendada viimase mõju rahvusvahelises koostöös. Lisaks ka veekogude säästliku majandamise põhimõtete juurutamine nii riikidevahelistes kui ka riigisisestes suhetes.

2.2.5. Ohtlike jäätmeid puudutavad konventsioonid

Baseli (1989) konventsioon ohtlike jäätmete ja nende kõrvaldamise kohta¹¹⁴ - määratleb ohtlike jäätmete impordi, ekspordi ja transiitvedude korra ega käsitle radioaktiivseid jäätmeid ja merelaevade normaalse funktsioneerimise tagajärjel tekkivaid jäätmeid. Konventsioon kohustab riike viima miinumini tekkivate ohtlike jäätmete kogused; tagama, et riikides oleks jäätmekäitlusettevõtted, soovitavalt omal territooriumil; ennetada reostust; mitte lubama eksportida jäätmeid riikidesse, kus puuduvad nõuetele vastavad jäätmekäitlusettevõtted; lubama riikidevahelist jäätmevedu siis, kui asjaomaste riikide pädevate asutuste poolt on antud kirjalik kooskõlastus.

Ohtlike jäätmete ebaseaduslikku vedu peetakse kuritegelikuks tegevuseks ning asjaomastel riikidel on kohustus leida võimalused nende jäätmete ohutuks kõrvaldamiseks.

2.2.6. Looduskaitse konventsioonid, lepped ja ühingud

CITES ehk Washingtoni (1973) konventsioon¹¹⁵ – loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse regulatsioon. Konventsioon kaitseb kaubitsemise läbi ohustatud taime- ja loomaliike, reguleerides nende sisse- ja väljavedu riigist riiki. Looma- ja

---

¹¹³ Piiriveekogude ja rahvusvaheliste järvede kaitse ja kasutamise konventsioon (Helsingi, 1992). – RT II 1995, 13/14, 64

¹¹⁴ Baseli ohtlike jäätmete riikidevahelise veo ja nende kõrvaldamise kontrolli konventsioon (1989). – RT 1992, 21, 297.

¹¹⁵ Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon (Washington, 1973). – RT II, 01.01.1993, 83.

taimeliigid, millele Washingtoni konventsioon laieneb, loetletakse eraldi lisades. I lissasse kuuluvad väljasuremisohus liigid, mille olemasolu kaubitsemise otseselt või kaudselt mõjutab (umbes 500 looma- ja taimeliiki). Eesti liikidest kuuluvad siia näiteks saarmas, merikotkas ja rabapistrik. Kõigi esimesse lissasse kuuluvate liikide isendite ja eksemplaride, nende osade või nendest valmistatud toodete väljaveo ja sissetoomise kohta kehtivad väga ranged piirangud. II lissasse kantud liigid (üle 2500 looma- ja 30 000 taimeliigi) ei pruugi olla väljasuremisohus, kuid kontrollimatu kaubitsemise võib nende püsijäämist ohustada. Eesti liikidest kuuluvad siia sookurg ja must-toonekurg, kõik kullilised ja kakulised, lisaks meil tavalised jahiloomad, nagu ilves, hunt ja karu. Samuti kõik Eesti käpaliste liigid ning kaitsealused kivistised. Nende puhul nõutakse ainult väljaveoluba. Seega ei ole rahvusvaheline kaubitsemise nendega keelatud, kuid toimub kontrolli all. III lissasse on erinevad riigid kandnud liike, mille sisse- ja välja-veo suhtes selles riigis rakendatakse II lisa liikide kohta käivaid nõudeid. Eesti ei ole kandnud III kategooriasse ühtegi liiki.

Näiteks KarS § 357 (kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramise) rakendamisel, kui näiteks tuuakse üle riigipiiri mõni ohustatud taime- või loomaliik või nendest valmistatud toode, millel puudub vastav õigust omav dokumentatsioon, siis lähtume määramisel CITES-e konventsioonist ja lisaks peame tuvastama, et kaitstavale loodusobjektile on tekitatud oluline kahju. Näiteks tuuakse üle piiri hundinahkseid kasukaid, siis tekkinud kahju isendite pealt peab moodustama vähemalt olulise kahju (s.o 3200 eurot).

Ramsari (1971) konventsioon¹¹⁶ – rahvusvaheline märgalade kaitse, eriti veelindude elupaikade kaitse.

Berni (1979) konventsioon¹¹⁷ – eesmärgiks on Euroopa loodusliku taimestiku ja loomastiku ning nende elupaikade ja kasvukohtade kaitse. Konventsioon keelustab paljud püügivahendid ja jahipidamisviisid. Looma- ja taimeliigid, mille suhtes kaitsemeetmeid tuleb rakendada esmajärjekorras, on loetletud konventsiooni kolmes lissas: I - rangelt kaitstavad taimeliigid; II - rangelt kaitstavad loomaliigid; III - loomad, kelle püüdmist ja küttemist tuleb reguleerida.

---

¹¹⁶ Rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsioon (Ramsari, 1971). – RT II 1993, 27,84

¹¹⁷ Berni konventsioon ehk Euroopa eluslooduse ning selle looduslike elupaikade/kasvukohtade kaitse konventsioon (Bern, 1979)

Neljandas lisas käsitletakse keelatud püügivahendeid ja -viise. Berni konventsiooni alusel rangelt kaitstavate liikide hulka kuuluvad paljud Eestis veel suhteliselt tavalised loomad, näiteks karu, ilves, hunt, valge-toonekurg ja rukkirääk. Rangelt kaitstavate loomaliikide küttimeks peab Eesti taotlema konventsioonikeskuselt erandeid.

Rio de Janeiro¹¹⁸ (1992) bioloogilise mitmekesisuse konventsioon.

Bonni konventsiooniga¹¹⁹ seotud lepped– hetkel liitunud EUROBATS leppega ehk nahkhiirte kaitsega ja AEWAl leppega (Aafrika ja Euraasia rändveelindude kaitse kokkulepe), ettevalmistamisel on liitumine ASCOBANS leppega (Põhjamere ja Läänemere väikevaalaliste kaitse kokkulepe) ja konventsiooni endaga.

HELCOM – Helsingi komisjon ehk Läänemere merekeskkonna kaitse komisjon korraldab rahvusvahelist koostööd Läänemere keskkonnakaitse konventsiooni¹²⁰ alusel Läänemere merekeskkonna kaitseks. Konventsiooni eesmärk on kaitsta Läänemere piirkonna merekeskkonda kõikide reostusallikate eest. Koostöö toimub Taani, Rootsi, Soome, Saksamaa, Eesti, Läti, Leedu, Poola, Venemaa ja Euroopa Liidu vahel. Läänemere kaitse konventsiooni mereelupaikade ja elustiku kaitse osa.

International Union for Conservation of Nature (IUCN) – Rahvusvaheline Looduse ja loodusvarade Kaitse Ühing ehk Maailma Looduskaitse Liit.

International Whaling Commission (IWC) - Vaalapüügi reguleerimise rahvusvaheline konventsioon.

2.2.7. Atmosfääri saastamise ennetamise ja vältimisega tegelevad konventsioonid

New Yorki (1992) ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon ning Kyoto (1997) protokoll¹²¹ – tegemist on raamkonventsiooniga, mille ülesanne on globaalse koostöö arendamine kliimamuutusi põhjustavate kasvuhoonegaaside emissioonide stabiliseerimiseks ja vähendamiseks. Konventsiooni eesmärk on saavutada kasvuhoonegaaside kontsentratsiooni

---

¹¹⁸ Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon (Rio de Janeiro, 1992). – RT II, 01.01.1994, 41.

¹¹⁹ Rändliikide kaitse (Bonni konventsioon). Council Decision 82/461/EEC of 24 June 1982 on the conclusion of the Convention on the conservation of migratory species of wild animals (Bonn Convention). Arvutivõrgus kättesaadav: http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/128051_en.htm, 26.04.2013.

¹²⁰ Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon. – RT II 1995, 11,57.

¹²¹ Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni Kyoto protokoll. - RT II 2002, 26, 111.

stabiliseerumine atmosfääris tasemel, mis hoiaks ära ohtliku inimtekkelise sekkumise kliimasüsteemi. Sellise taseme peaks saavutama ajavahemikus, mis oleks piisav ökosüsteemide looduslikuks kohanemiseks kliimamuutusele, tagaks toiduainete tootmise ja võimaldaks majandusliku arengu jätkumist säästlikul viisil.

Viini (1985) konventsioon osoonikihi kaitse ja Montreali (1987) protokoll osoonikihti lõhkuvate ainete kohta¹²² - raamkonventsioon loob aluse edasisele konkreetsemale koostööle ja selle eesmärk on riikidevahelise vabatahtlikkuseel põhineva koostöö arendamine osoonikihi kaitsmiseks inimtegevusest põhjustatud muutuste eest. Koostöö põhisuundadeks on: teaduslik uurimine ja seire; seadusandlik ja teaduslik-tehniline koostöö; info vahetamine jm. Montreali protokollis põhieesmärk on riikidevaheline koostöö, vähendamaks osoonikihti kahjustavate ainete heitmeid välisõhku ning lõppeesmärgiks nende kasutamisest loobumine üldse. Näiteks KarS § 368³ (osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine ja toote käitlemine) on selle konventsiooniga oluliselt seotud. Välisõhu kaitse seaduse § 107 reguleerib ainete käitlemise korraldamist. Selle kohaselt Keskkonnaministeerium korraldab osoonikihi kaitsmist ja osoonikihti kahandavate ainete käitlemist osoonikihi kaitsmise Viini konventsiooni ja osoonikihti kahandavate ainete Montreali protokollis nõuete kohaselt.

Genfi (1979) piiriülese õhusaaste konventsioon¹²³ ja selle protokollid - konventsioon käsitleb erinevate saasteainete õhkuheite piiramist. Protokollides on lepitud kokku ühistes õhuseirereeglites ja -protseduurides ning väävlis, lämmastikoksiidide, lenduvate orgaaniliste ühendite, püsivate orgaaniliste ühendite ja raskmetallide heitmete vähendamises.

---

¹²² Osoonikihi kaitsmine Viini konventsioon (1985) ja selle Montreali protokoll (1987). – RT II 1996, 33/34, 119.

¹²³ Piiriülese õhusaaste kauglevi konventsioon (Genfi, 1979) . - RT II 2000, 4, 25

3. *Lex specialis derogat legi generali* printsiip keskkonnastates kuritegudes – KarS § 363 näitel

3.1. *Lex specialis derogat legi generali* printsiip (spetsiaalsuspõhimõte)

KarS-i § 3 lg 5 sätestab, et kui isik paneb toime teo, mis vastab väärteo- ja kuriteokoosseisule, karistatakse isikut üksnes kuriteo eest. KarS § 3 lg-s 5 sätestatud väärteokaristusõiguse subsidiaarsus ei rakendu seal, kus süüteo koosseisud on teineteisega nn spetsiaalsussuhtes. Spetsiaalsus tähendab selles kontekstis kahe normi olulist identsust, kusjuures ühele neist normidest lisandub mingi eriline või täiendav tunnus.^{124, 125} Kui regulatsioonieseme kattumise korral on selge, et seadus peab väärteokoosseisu erinormiks, rakendub just viimane, mitte aga kuriteokoosseis.¹²⁶

Seega kujutab õiguse üldpõhimõtte *lex specialis derogat legi generali* endast õiguslikku tõlgendamismeetodit, mille kohaselt tuleb üld - ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi. *Lex specialis derogat legi generali* maksimi näol on tegemist ühe õiguse tõlgendamise meetodiga lahendamaks õigusnormide vahelisi konflikte.^{127, 128}

Üldnorm *lex specialis derogat legi generali* põhimõtte tähenduses sisaldab kõiki erinormi tunnuseid ja lisab neile veel vähemalt ühe lisaelemendi. Erinorm *lex specialis derogat legi generali* põhimõtte tähenduses ei saa endas sisaldada selliseid tunnuseid, mida pole üldnormis.

---

¹²⁴ Õiguse üldpõhimõtte *lex specialis derogat legi generali* ei ole mitte üksnes Eesti õiguses kohaldatav vaid tegemist ongi ühe õiguse üldpõhimõttega, mis on kohaldatav ka rahvusvahelises õiguses. Nt ÜRO raportis (United Nations. Report of the International Law Commission fifty-eighth session 1 May-9 June and 3 July-11 August 2006. General Assembly Official Records. Sixty-first session supplement NO10 A/61/10 lk 408) selgitatakse, et *lex specialis derogat legi generali* on üleüldiselt aktsepteeritud tehnika tõlgendamisel ja konfliktide lahendamisel rahvusvahelises õiguses. Selle printsiibi kohaselt ükskõik, millal kaks või enam normi tegelevad sama küsimuse lahendamisega, tuleb eelistada normi, mis on spetsiifilisem (konkreetssem).

¹²⁵ United Nations. Yearbook of the International Law Commission. 2003. Volume I. Summary records of the meetings of the fifty-fifth session 5 May-6 June and 7 July-8 August 2003 lk 167 „For the principle *lex specialis* to apply, there must be some actual inconsistency between two provisions or a discernible intention that one provision was to exclude the other.“ Et *lex specialis* printsiipi saaks rakendada, peab olema reaalne vastuolu kahe sätte vahel või oluline kavatsus, et üks säte välistaks teist.

¹²⁶ H. Adamsoo. Keskkonnakuritegudest, Riigikohtu praktika ja kriminaalmenetlus. Tallinnas, 30.01.2012

¹²⁷ T. D. Gill and D.Fleck. The Handbook of the International Law of Military Operations. Oxford, 2010, lk 73 p. 3.

¹²⁸ S. Zorzetto, University of Milan. The *lex Specialis* Principle and its Legal Argumentation. An Analytical Inquire. *Eunomia. Revist en Cultura de la Legalidad*, nr 3., septiembre 2012- febrero 2013, p. 61-87. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eunomia.tirant.com/?p=1164>, 26.04.2013. a

Kahjuks ei ole Eesti õigusloome hetkel selline, milles oleks selgelt ja kergesti piiritletavad väärted – ja kuriteokoosseisud. Samas on aga erikoosseis ülimuslik põhikoosseisu ees ning seda ka juhul, kui selleks erikoosseisuks on kuriteokoosseisu suhtes väärtekoosseis.¹²⁹

Õiguskirjanduses on väljendatud seisukohta, et väärtekaristusõigus võib kõrvale tõrjuda kriminaalkaristusõiguse, kui on arusaadav seadusandja tahe kohaldada just väärtetonormi. Nii väärted- kui ka kriminaalõigusnorm kaitsevad sel juhul sama õigushüve, kuid otsus spetsiaalsuse ning põhimõtte *lex specialis derogat legi generali* rakendamise kohta sõltub sellest, kas väärtekoosseis on arusaadavalt mõeldud mingit elujuhtumit eraldi reguleerima ning ka lihtsalt küsimusest, kas kuriteokoosseisu absoluutse ning piiramatut rakendamise korral jääks praktikas üleüldse järgi võimalust väärtekoosseisu kohaldamiseks.¹³⁰ Seejuures ei ole tähtsust, kas erinorm kehtestati varem või hiljem kui üldnorm, sest ka varasema eriseaduse ja hilisema üldseaduse konkurentsi korral on prioriteet (varasemal) eriseadusel (*lex generalis posterior non derogat legi priori specialis*).¹³¹

Spetsiaalsuspõhimõttest lähtudes on aga tõusetunud küsimus, kas ja kuivõrd saab üldse praktikas rakendada keskkonnaasjades kuriteona KarS § 363 sätet. Probleem seisneb nimelt selles, et õiguse üldpõhimõtte *lex specialis derogat legi generali* järgi üld- ja erinormi konkurentsi korral tuleb kohaldada erinormi ja sellisel juhul on tegemist väärtedega eriseaduse järgi.

KarS-i § 363 koosseisu analüüs on kajastatud käesoleva töö esimese peatüki kolmandas alapeatükis.

3.2. Karistusseadustiku § 363 versus keskkonnaalased eriseadused

Karistusseadustiku § 363 lg 1 sätestab, et looduskasutus- või saasteloata tegutsemise eest, kui see luba oli nõutav, samuti loanõuete rikkumise eest karistatakse rahalise karistusega.

Lisaks koosneb meie keskkonnaõigus suurest hulgast erineval ajal ja tihti ka erinevatest aluspõhimõtetest lähtudes vastuvõetud seadustest ja muudest normatiivaktidest. Kõige paremaks näiteks võib on kehtiv keskkonnalubade süsteem, mis on peaaegu täielikult valdkonnapõhine.

---

¹²⁹ H. Adamsoo. Keskkonnakuritegudest, Riigikohtu praktika ja kriminaalmenetlus. Tallinnas, 30.01.2012

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ RKKKo 3-1-1-32-08, 11.06.2008 - Maksu-ja Tolliameti kassatsioon Pärnu Maakohtu 14. veebruari 2008. a kohtuotsuse peale Kaur Kõöki väärtedkoosseisu maksukorralduse seaduse § 154 lg 1 järgi. P. 11.

Võibki öelda, et keskkonna valdkondi puudutavates eriseadustes nähakse pea iga keskkonnaloa alamliigi (nt vee erikasutusluba, välisõhu saasteluba, maavara kaevandamise luba, jäätmeluba, keskkonna kompleksluba jne) kohta ette täpsem erikoosseis ja lähtudes *lex specialis derogat legi generali* printsiibist, on sellisel juhul tegemist väärtetega. Sisuliselt tähendab see seda, et KarS § 363 rakendusala on muutunud pea olematuks. Alljärgnevalt käsitletakse eriseadusi, milles nähtub erikoosseis.

3.2.1. Veeseadus

Seaduse ülesanne on sise- ja piiriveekogude ning põhjavee puhtuse ja veekogudes ökoloogilise tasakaalu tagamine. Veeseadus reguleerib vee kasutamist ja kaitset, maaomanike ja veekasutajate vahelisi suhteid ning avalike veekogude ja avalikuks kasutamiseks määratud veekogude kasutamist. Veekaitse osas laienevad käesoleva seaduse sätted ka majandusvööndile ning merekeskkonna kaitse osas ka Eestis registreeritud laevadele ja õhusõidukitele väljaspool Eesti mereala. *Vee erikasutusluba ja ajutine vee erikasutusluba (veeseaduse § 9)* - Vee erikasutusõigus tekib tähtajalise vee erikasutusloa alusel. Vee erikasutusloale kantakse sõltuvalt vee erikasutusest:

- 1) vee võtmise lubatud kogused ja aeg veehaarete ja põhjaveekihtide kaupa;
- 2) veekogust võetava vee koguse määramise, vee kvaliteedi kontrollimise ja võetud vee arvestuse pidamise nõuded;
- 3) põhjavee kvaliteedi kontrollimise ja põhjavee taseme mõõtmise nõuded;
- 4) saasteainete suurim lubatav sisaldus ärajuhitavas heitvees;
- 5) saasteainete suublasse viimise lubatud kogused ja aeg väljalaskude ning saasteainete kaupa, arvestades parimat võimalikku tehnikat;
- 6) saasteainete suubla seire nõuded;
- 7) saasteainete seire nõuded;
- 8) suubla kvaliteedinõuded;
- 9) vee erikasutuse mõju põhjaveekihile, veekogule või suublale vähendavad meetmed ja nende rakendamise tähtajad;
- 10) nõuded teabe esitamiseks vee erikasutusloa andjale;
- 11) parim võimalik tehnika vee kasutamiseks ja reovee puhastamiseks, arvestades selle kaasaegsust ja tõhusust, vee erikasutajale kättesaadavust ning majanduslikku ja tehnilist vastuvõetavust;
- 12) teave, mis on vajalik kanda vee erikasutusloale tulenevalt käesoleva paragrahvi lõike 14 alusel kehtestatud korrast.

Vee erikasutusloa taotlejal peab olema veekogu omaniku nõusolek, kui vee erikasutus toimub võõral veekogul (v.a vee kasutamine olmes). Vee erikasutusloa annab Keskkonnaamet. Kaldaga püsivalt ühendamata ehitiste, veekaabelliinide ja torujuhtmete ehitamiseks merel ning Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel annab vee erikasutusloa

Keskkonnaministeerium. Ajutine vee erikasutusluba antakse ajaks, mis on vajalik suurema saastamise või kahju ärahoidmiseks. Tulenevalt *lex specialis derogat legi generali* printsiibist VeeS § 38⁴ (Vee kasutamise nõuete rikkumine) lg 1 sätestab sanktsiooni vee võtmise vee erikasutusloata, kui luba oli nõutav, või vee erikasutusloa nõuete rikkumise. Samuti VeeS § 38⁵ (vee kaitse ja kasutamise korra rikkumine). Siinkohal tekib küsimus, kas vee kasutamise korra rikkumisena on käsitletav ka näiteks hüdroelektrijaama käitamine ilma vee erikasutusloata. Veeseaduse § 38⁴ lg 1 ei näe ette väärteorikkumisena vee kasutamist hüdroelektrijaama käitamiseks. Samas praktikast nähtub (Vetla veejõujaama juhtum¹³²), et ilma vee erikasutusloata tegutsemise eest on karistatud isikuid ka väärteokorras. Tundub, et veeseaduse vastutussätted on niivõrd laialivalguvad, et nende alla on võimalik mahutada kõik veeseaduse ja selle alamaktidega sätestatud nõuete rikkumised.

Võrdluseks VeeS § 38⁴ lõikele 1 tuuakse Keskkonnaseadustiku eriosa seaduse¹³³ (KSES) eelnõust (18.05.2011) selle 2. peatüki (vesi) 7. jao (väärteokoosseisud) § 424 (vee või veekogu kasutamine veeloata või veeloa nõuete rikkumine), mille lg 1 näeb ette karistuse vee või veekogu kasutamise eest veeloata, kui luba oli õigusakti kohaselt vajalik, või veeloa nõuete rikkumise eest. Veeloa mõistet selgitab KSES eelnõu § 399. Selgub, et kui KSES võetakse vastu ja see sellisel kujul jõustub, siis tekib samuti väärteo- ja kuriteokonkurents KarS § 363-ga.

3.2.2. Jäätmeseadus

Seadus sätestab jäätmehoolduse korralduse, nõuded jäätmete tekke ning jäätmetest tuleneva tervise- ja keskkonnaohu vältimiseks, sealhulgas meetmed loodusvarade kasutamise tõhususe suurendamiseks ja sellise kasutamise ebasoodsa mõju piiramiseks, samuti vastutuse kehtestatud nõuete rikkumise eest. *Jäätmeluba* (JäätS § 73) annab jäätmeid käitlevale isikule või jäätmetekitajale õiguse üheks või mitmeks jäätmekäitlustegevuseks või jäätmete tekitamiseks nimetatud tegevusvaldkondades ning määrab selle õiguse realiseerimise tingimused.

---

¹³² Eesti Loodus, nr 2008/3. Vetla veejõujaama juhtum. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.eestiloodus.ee/artikkel2277_2270.html, 26.04.2013.a

¹³³ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 02.11.2010, seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#aHq1bMLB>, 26.04.2013. a

Jäätmeluba on vaja: 1) jäätmete kõrvaldamiseks; 2) jäätmete taaskasutamiseks; 3) ohtlike jäätmete kogumiseks või veoks, välja arvatud isiku enda tegevuse tulemusena tekkinud jäätmete kogumiseks ja veoks; 4) teiste isikute tekitatud ja üleantud metallijäätmete kogumiseks või veoks jäätmete edasise kaubandusvahendamise või taaskasutamise eesmärgil; 5) kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatud jäätmeveoks; 6) olmejäätmeveoks majandus- või kutsetegevusena; 7) jäätmete tekitamiseks seaduses sätestatud juhtudel; 8) jäätmehooldla käitamiseks. Isikul, kellel on või kes on kohustatud omama kompleksluba, ei ole vaja jäätmeluba kompleksloaga hõlmatud käitiste suhtes.

Jäätmeluba ei nõuta:

- 1) füüsiliselt isikult, kes käitleb ise oma kodumajapidamises tekkivaid jäätmeid vastavalt käesoleva seaduse nõuetele;
- 2) Päästeameti päästetöö käigus jäätmete kogumisel ja veol.

Jäätmeseaduse § 120¹ (Jäätmete käitlemise nõuete rikkumine) lg 1 sätestab sanktsiooni jäätmete käitlemise eest jäätmeloata, kui luba on nõutav, või loa nõudeid rikkudes, samuti jäätmete nende käitlemiseks õigust omavale isikule üleandmise kohustuse rikkumise eest.

Võrdluseks JäätS § 120¹ lõikele 1 tuuakse KSES seaduse eelnõust (18.05.2011) selle 3. peatüki (jäätmed) 11. jao (väärteokoosseisud) § 647 (jäätmete käitlemise nõuete rikkumine), mille lg 1 näeb ette karistuse jäätmete käitlemise eest keskkonnaloata, kui luba on nõutav, või loa nõudeid rikkudes, samuti jäätmete nende käitlemiseks õigust omavale isikule üleandmise kohustuse rikkumise eest. Jäätmeloa mõistet selgitab KSES § 606, mis sätestab keskkonnaloa jäätmete käitlemiseks (edaspidi jäätmeluba) ja § 607 sätestab valdkonnad, kus on vaja jäätmeluba jäätmete tekitamiseks. Selgub, et kui KSES võetakse vastu ja see sellisel kujul jõustub, siis tekib samuti väärteo- ja kuriteokonkurents KarS § 363-ga.

3.2.3 Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus

Seadus määratleb keskkonnaohuga tegevuse ja sätestab sellest tegevusest tuleneva saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise alused, et ära hoida inimtegevusest tulenevat kahjulikku mõju keskkonnale või seda vähendada. *Keskkonnakompleksluba* (IPPC) on dokument, mis annab

õiguse kasutada kaitist või selle osa viisil, mis tagab seaduse alusel määratud tegevusvaldkonnas või allvaldkondades toimuva tegevuse võimalikult vähese kahjuliku mõju keskkonnale. Kompleksloaga sätestatavad nõuded peavad tagama vee, õhu ja pinnase kaitse ning kaitises tekkinud jäätmete käitlemise viisil, mis hoiab ära saastuse kandumise ühest keskkonnamoonelemendist (vesi, õhk, pinnas) teise. *Keskkonnakompleksloa (edaspidi kompleksloa)* võib anda ühe või mitme samas kohas paikneva sama käitaja kaitise või kaitiseosa kohta.

Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seaduse § 37 (Kompleksloa kohustuse või kompleksloa nõuete rikkumine) lg 1 sätestab sanktsiooni (juriidilisele isikule) tegevuse eest kompleksloata valdkonnas, kus kompleksluba on nõutav, või kompleksloa nõuete rikkumise eest.

Võrdluseks SKVS § 37 lõikele 1 tuuakse KSES eelnõust (18.05.2011) selle 5. peatüki (saastuse kompleksne vältimine ja kontroll) 8. jao (väärteokoosseisud) § 844 (kompleksloa kohustuse või kompleksloa nõuete rikkumine), mille lg 1 näeb ette karistuse tegevuse eest kompleksloata valdkonnas, kus kompleksluba on nõutav, või kompleksloa nõuete rikkumise eest. Keskkonnakompleksluba käsitleb 5. peatüki 2. jagu.

Selgub, et kui KSES võetakse vastu ja see sellisel kujul jõustub, siis tekib samuti väärteo- ja kuriteokonkurents KarS § 363-ga.

3.2.4. Maapõueseadus¹³⁴

Seadus sätestab maapõue uurimise, kaitsmise ja kasutamise korra ning põhimõtted eesmärgiga tagada maapõue majanduslikult otstarbekas ja keskkonnasäästlik kasutamine.

Kaevandamise õigus¹³⁵ tekib maavara kaevandamise loa (edaspidi *kaevandamisluba*) alusel, kui seadus ei sätesta teisiti. Kaevandada tohib ainult keskkonnaregistris maavarana arvele võetud kivimi, setendi, vedeliku või gaasi looduslikku lasundit, kui käesolev seadus ei sätesta teisiti. Kaevandamisloa omanikul on loa alusel õigus: 1) valmistada mäeeraldis ja mäeeraldise teenindusmaa ette maavara looduslikust seisundist eemaldamiseks; 2) eemaldada maavara looduslikust seisundist; 3) korraldada kaevise vedu kaevandamisalal; 4) valmistada kaervis ette

¹³⁴ Maapõueseadus.23.11.2004. - RT I 2004, 84, 572; RT I, 15.03.2013, 35

¹³⁵ MaaPS § 25

edasiseks töötlemiseks või kasutamiseks; 5) teha mäeeraldise piires täiendavaid geoloogilisi uuringuid ilma uuringuloata. Kaevandamisloa omanikul on pealmaakaevandamisel õigus looduslikust seisundist eemaldada katendit. Katendi eemaldamist ei käsitata maavaravaru kaevandamisena, välja arvatud katendis sisalduva maavaravaru eemaldamine. Pealmaakaevandamisel eemaldatud katendit kasutatakse kaevandamisel rikitud maa kasutuskõlblikuks korrastamisel korrastamise projektis ettenähtud viisil. Katendit tohib võõrandada või kasutada väljaspool mäeeraldist seaduses ettenähtud korras.

Maapõuseadus § 68¹ (kaevise, maavara või maapõue ebaseaduslik kasutamine) lg 1 sätestab sanktsiooni maavara või ülejäänud maapõue loata kasutamise eest, kui luba on nõutav, ja loa nõudeid rikkudes või kaevandamisel loa nõudeid rikkudes või ehitiste püstitamisel, maaparandusel või põllumajandustöödel ülejääva kaevise võõrandamise või kasutamise eest väljaspool kinnisasja Keskkonnaameti nõusolekuta, või maavaravaru või loodusliku kivimi, setendi, vedeliku või gaasi, mis ei ole maavaravaruna arvele võetud, sama isiku teisele kinnistule transportimise eest Keskkonnaameti nõusolekuta, või pealmaakaevandamisel eemaldatava maavara katendi võõrandamise või väljaspool mäeeraldist kasutamise eest Keskkonnaameti nõusolekuta.

Siinkohal on *väärteona käsitletav loanõuete rikkumine ning loata maavara kasutamine*. Maapõuseaduse § 2 p 8 sätestab, et maavara kasutamine on maavara tarbimine seda võõrandamata või kasutamine looduslikus seisundis. *Maavaravaru kaevandamine* (edaspidi *kaevandamine*) on maavara looduslikust seisundist eemaldamise ettevalmistamiseks tehtav töö, maavara looduslikust seisundist eemaldamine, kaevise tehnoloogiline vedu kaevandamise kohas ja kaevise esmane töötlemine (MaaPS § 2 p-s 7). Seega loata kaevandamise korral on definitsiooni kohaselt tegemist KarS § 363 järgi kvalifitseeritava kuriteoga. Loa nõuete rikkumine (kaevandamisloas sätestatud tingimuste rikkumine) on aga kvalifitseeritav väärteona.

Maapõuseaduse § 68¹ lõiget 1 ei saa Keskkonnaseadustiku eriosa seaduse (KSES) eelnõuga (18.05.2011) võrrelda, kuna maapõueregulatsiooni KSES-i eelnõus ei ole.

3.2.5. Välisõhu kaitse seadus

Seaduse põhieesmärk on välisõhu kvaliteedi säilitamine piirkondades, kus see on hea, ja välisõhu kvaliteedi parandamine piirkondades, kus see ei vasta käesolevas seaduses sätestatud nõuetele. Seadus reguleerib tegevust, millega kaasneb välisõhu keemiline või füüsikaline mõjutamine, osoonikihi kahjustamine või kliimamuutust põhjustavate tegurite ilmumine. *Välisõhu saasteluba* (edaspidi *saasteluba*) ja erisaasteluba on dokumendid, mis annavad seaduses sätestatud juhtudel õiguse viia saasteaineid paiksest saasteallikast välisõhku ning määravad selle õiguse kasutamise tingimused. Saasteallika käitajal, kes on kohustatud omama keskkonnakompleksluba või jäätmepõletamist käsitlev jäätmeluba, ei ole vaja saasteluba ja erisaasteluba keskkonnakompleksloaga või jäätmepõletamist käsitleva jäätmeloaga hõlmatud käitise suhtes.

Välisõhu kaitse seadus ei näe eraldi koosseisu välisõhu saasteloata tegutsemise või loanõudeid rikkudes tegutsemise eest. Samas välisõhu kaitse seaduse § 139 (välisõhu kaitse ja kasvuhoonegaaside heitkogustega kauplemise nõuete rikkumine) lg 1 näeb ette karistuse välisõhu kaitse nõuete rikkumise eest. Praegune praktika on selline, et välisõhu kaitse nõuetega on vastuolus ka loata saasteainete välisõhku paiskamine.

Võrdluseks VÕKS § 139 lõikele 1 tuuakse KSES eelnõust (18.05.2011) selle 1. peatüki (atmosfääriõhu kaitse) 4. osa (väärteokoosseisud) § 218 (välisõhu saasteloa nõuete rikkumine), mille lg 1 näeb ette karistuse saasteainete ilma välisõhu saasteloata paiksest heiteallikast välisõhku väljutamise eest, kui luba on nõutav või loa nõudeid rikkudes.

Õhusaasteloa (keskkonnaluba õhu saastamiseks) mõistet selgitab KSES eelnõu § 80.

Selgub, et kui KSES võetakse vastu ja see sellisel kujul jõustub, siis tekib samuti väärteo- ja kuriteokonkurents KarS § 363-ga.

3.3. *Lex specialis derogat legi generali* printsiibi rakendamine lähtudes kohtulahenditest

Tuleb tõdeda, et keskkonnakuritegude osas üleüldiselt (v.a ebaseaduslik metsaraie) veel märkimisväärset kohtupraktikat ei ole.

Mistõttu on igati asjakohane lisaks uurida huvitavates küsimustes juba võetud seisukohti teiste valdkondade kriminaalasjades ja tuua sobilikus ulatuses üle konkreetseesse kriminaalasja.

Lex specialis derogat legi generali puhul peab eriseadust siiski rakendama üksnes juhul kui tegemist on peaaegu identsete koosseisudega.

Alljärgnevalt analüüsitaksegi 4 Riigikohtu lahendit ja ühte ringkonnakohtu lahendit, mis käsitlevad *lex specialis derogat legi generali* põhimõtet.

3.3.1. RKKKm 3-1-1-75-08, 15.01.2009

B esindaja vandeadvokaat Nigul Saare määruskaebus Tallinna Ringkonnakohtu 16. septembri 2008. a kohtumääruse peale.

Antud asjas oli vaidlus selle üle, et Soome Vabariigi Espoo esimese astme kohtu 23. juuli 2008. a kohtumäärusega arestiti tagamisabinõuna Eesti Vabariigi kodaniku A. Kalevi vallasvara 977 000 euro ulatuses. 28. juulil 2008. a esitas Espoo esimese astme kohus Eesti Vabariigi Riigiprokuratuurile abistamistaotluse A. Kalevi vara arestimismääruse täitmiseks, millele tuginedes taotles Riigiprokuratuur 30. juulil 2008. a Harju Maakohtult ühe taotlusega kahtlustatava ja teise taotlusega kolmanda isiku B vara arestimist. A. Kalevi alaealise tütre B vara arestimist taotleti põhjusel, et Soome Vabariigi siseriikliku õiguse kohaselt saab B vara käsitleda A. Kalevi varana. Maakohtu 1. augusti 2008. a kohtumäärusega arestiti B korteriomand ja ka A. Kalevi vara. Kohtumääruste kohaselt sai edasi kaevata kümne päeva jooksul alates päevast, mil isik sai teada või pidi teada saama vaidlustatavast määrusest. Vandeadvokaat N. Saar esitas B esindajana 5. septembril 2008. a maakohtu määruse peale kriminaalasjas määruskaebuse, taotledes selle tühistamist. Määruskaebus jäeti aga läbi vaatamata, kuna kaebuse esitamise tähtaeg oli möödunud. Maakohus oli ekslikult märkinud määruse vaidlustamise tähtajaks kümme päeva, kuid KrMS § 508¹⁰ lg-st 1 tulenevalt saab Euroopa arestimismääruse täitmisel tehtud vara arestimise määrust vaidlustada kolme päeva jooksul määruse kättesaamisest arvates. Ringkonna kohus mõõnis, et maakohtu viide kümnepäevasele vaidlustamise võimalusele võis

tingida esindaja eksitusse viimise tähtaja osas, kuid see ei saa olla kaebuse tähtaegselt esitatuks lugemise aluseks. Riigikohtu Kriminaalkolleegium jõudis seisukohale, et menetlusosaline peab kohtumääruse edasikaebamisel lähtuma kohtulahendis kajastatud, mitte aga seaduses sätestatud edasikaebetähtajast. Määruskaebemenetluse üldist korda kriminaalmenetluses reguleerib KrMS § 387. Selle paragrahvi teise lõike kohaselt tuleb vara arestimise määruse peale esitada määruskaebus kümne päeva jooksul, alates päevast, mil isik sai vaidlustatavast kohtumäärusest teada või pidi teada saama. KrMS § 508¹⁰ lg 1 sätestab Euroopa arestimismääruse täitmisel tehtud lahendi vaidlustamise erikorra, mille kohaselt saab vara arestimise määruse peale esitada määruskaebuse kolme päeva jooksul määruse kättesaamisest arvates. Eeltoodust järeldub, et KrMS § 508¹⁰ lg 1 on käsitatav erinormina KrMS § 387 lg 2 suhtes (RKKKm punkt 10.1). Õiguse üldpõhimõtete kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi (*lex specialis derogat legi generali*). Seega oli ringkonnakohtul seaduslik alus jätta mittetähtaegselt esitatud määruskaebus läbi vaatamata.

3.3.2. RKKKo 3-1-1-28-11, 02.06.2011

Simmo Saare kaitsja vandeadvokaat Aivar Pilve ja Lääne Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Elle Keemani kassatsioonid Tallinna Ringkonnakohtu 14. detsembri 2010. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Simmo Saare ja Mart Viisitamme õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 217-2 lg 1 ja § 25 lg 2 ning § 157 järgi.

Kohtu alla anti süüdistatavad M. Viisitamm, S. Saar ja V. Kink.

M. Viisitamm anti kohtu alla süüdistuses KarS § 294 lg 1 (alkäemaksu võtmine) – Pärnu linnapea ja linna riigihankekomisjoni liikmena ehk ametiisikuna lõi põhjendamatu soodustingimusi Pärnu tänavate hoolduse riigihankes (hankeperiood 1. jaanuar 2006-30.aprill 2008) T AS-ile ja AS-ile B, saades Kingilt vastutasuks 29 000 krooni, mille V. Kink kandis T AS-i pangakontolt üle M. Viisitamme naise H. V.-i firma OÜ M kontole. Rahaülekandes oli näidatud, et makstakse transporditeenuse eest, aga tegelikult OÜ M T AS-ile transporditeenust ei osutanud), § 157 - Esiteks heideti ette, et ta korraldas Pärnu linnapeana kaastäideviijana koos abilinnapea S. Saarega 27. juunil 2008 talle riigihankekomisjoni liikmena teatavaks saanud informatsiooni edastamise kolmandale isikule. Nimelt lasi S. Saarel edastada T AS-i juhatuse liikmele V.

Kingile OÜ R poolt Pärnu tänavate hoolduse riigihankes eistatud pakkumuse. Teiseks saatis ta 9. septembril 2008 OÜ S ärihuve esindavale K. F.-ile konfidentsiaalse teabega elektronkirja, milles sisaldus Pärnu spordihalli ehitamiseks korraldatud eelläbirääkimistega pakkumisel esitatud informatsioon AS-i Y, A OÜ ja G AS-i esialgsete hinnapakumuste kohta) ja § 25 lg-te 2 ja 4 ning § 217'2 lg 1 järgi (üritas kaastäideviijana rikkuda Pärnu linna varaliste huvide järgimise kohustust, tegutsedes selle nimel, et tänavahoolduse riigihanget hankeperioodiks 1. augustist 2008 kuni 31. juulini 2014 ei määrataks odavaima pakkumuse teinud OÜ-le R (56 933 154 krooni), vaid V. Kingi firmaga T AS koostööd tegevale AS-ile B (59 407 428 krooni).

S. Saar anti kohtu alla süüdistuses KarS § 157 ja § 25 lg-te 2 ja 4 ning § 217'2 lg 1 järgi.

Spetsiaalsuspõhimõtet käsitletakse antud otsuses seoses KarS § 157- ga.

Ringkonnakohus mõistis Viisitamme ja Saare spetsiaalsuspõhimõtte alusel õigeks. Prokuröri hinnangul toimis ringkonnakohus väärtalt ja oleks pidanud rakendama KarS § 3 lg 5 ja tunnistama süüdistatavad süüdi. Kriminaalkolleegium selle seisukohaga ei nõustunud ja käsitleb põhjalikult spetsiaalsuspõhimõtet lahendi punktis 13. Antud juhul on tegemist ametitegevuses teada saadu ebaseadusliku avaldamise ja riigihankeseaduses sätestatud vastandumisega.

KarS § 3 lg 5 esimesest lausest tuleneb, et nii väärteo- kui ka kuriteokoosseisule vastava teo toime pannud isikut karistatakse üksnes kuriteo eest. Seda normi saab aga kohaldada üksnes juhul, kui tegemist on mitteehtsa kogumiga ehk seadusainsusega. Nii ideaalkogumi kui ka seadusainsuse korral on isik ühe teoga realiseerinud formaalselt vähemalt kaks erinevat süüteokoosseisu, ent erinevalt ideaalkogumist tuleb mitteehtsa kogumi korral kohaldamisele vaid üks koosseis, mis hõlmab endas kogu juhtunu ebaõiguse. Muu hulgas on seadusainsusega tegemist olukorras, kus üldnormi asemel kohaldatakse erinormi ehk lähtutakse spetsiaalsuspõhimõttest. Spetsiaalsuspõhimõtte kujutab endast õiguslikku tõlgendamismeetodit, mille kohaselt tuleb üld- ja erinormi konkurentsi korral kohaldada erinormi. Õigust mõistes tuleb lähtuda arusaamast, et seadusandja ei soovi luua normi, millel ei ole praktilist väljundit. See aga oleks nii juhul, kui erinormi asemel kohaldatakse üldnormi, kuna sellisel juhul kaoks erinormi rakendamise võimalus. Üldnorm *lex specialis* põhimõtte tähenduses sisaldab kõiki erinormi tunnuseid ja lisab neile veel vähemalt ühe lisaelemendi.

Antud asjas võib üldnormiks olla KarS § 157 ja erinormiks RHS § 111 lg 3 p 1 (teo toimepanemise ajal RHS § 111 lg 3 p 2). Erinormina ei tule kõne alla KarS § 300, kuivõrd Pärnu linnale ei ole tekitatud olulist varalist kahju.

Lisaks leiab kriminaalkolleegium lahendi punktis 13.4, et erinorm *lex specialis* põhimõtte tähenduses ei saa endas tõepoolest sisaldada selliseid tunnuseid, mida pole üldnormis. Vastasel juhul võiks vaid juba mõne üksiku koosseisutunnuse kokkulangemise korral rakendada spetsiaalsuspõhimõtet, mis aga tooks kaasa väärad ja soovimatud tagajärjed. Seda põhjusel, et erinevad normid võivad hoolimata mõne tunnuse kokkulangemisest iseenesestmõistetavalt olla mitte kokku langevate elementide tõttu sisuliselt täiesti erinevad. Teiseks on prokuratuuril õigus selles, et tulenevalt KarS § 15 lg-st 3 karistatakse ka ettevaatamatusest RHS § 111 lg 3 p 1 objektiivse koosseisu täitnud isikut. Siiski ei väära need tõdemused seda, et RHS § 111 lg 3 p 1 on erinorm KarS § 157 suhtes.

Tahtlike ja ettevaatamatute süütegude puhul on tegemist erinevate süüetüüpidega, mida tuleb kontrollida eraldi vastavalt kummagi delikti struktuurile. Tuleb tõdeda, et RHS § 111 lg 3 p 1 sisaldab endas õigusdogmaatilises mõttes kahte erinevat süüteoosseisu-konfidentsiaalsusnõuete tahtlikku rikkumist ja konfidentsiaalsusnõuete rikkumist ettevaatamatusest. Tahtlik rikkumine RHS § 111 lg p 1 tähenduses sisaldab endas üksnes selliseid tunnuseid, mis kõik esinevad KarS §-s 157. Seetõttu tuleb RHS § 111 lg 3 p 1 pidada erinormiks KarS § 157 suhtes *lex specialis* põhimõtte tähenduses ja KarS § 3 lg 5 ei kohaldu ning M. Viisitamme ja S. Saart ei ole võimalik süüdi tunnistada KarS § 157 järgi riigihanke korraldamisega seonduvate tegude eest.

3.3.3. RKKKo 3-1-1-39-11, 23.05.2011

Keskkonnainspektsiooni kassatsioon Tartu Maakohtu 16. novembri 2010. a kohtuotsuse peale väärteoasjas Andres Koordi karistamise tühistamises KarS § 352 lg 1 järgi. 20. mai 2010. a kiirmenetluse otsusega karistati A. Koordi KarS § 352 lg 1 järgi rahatrahviga kulu põletamise eest Halliku külas Jõgevamaal. Kulu põletades rikkus A. Koord päästeseaduse § 21 lg 4 alusel keskkonnaministri poolt 1. augusti 2008. a määrusega nr 37 „Metsa ja muu taimestikuga kaetud alade tuleohutusnõuded“ kehtestatud § 3 lg 1 p 4 nõudeid ja realiseeris KarS § 352 lg-le 1 vastava väärteoosseisu.

Selles lahendis vaagitakse võimalikku Tuleohutuse seaduse § 47 (karistus küttekoldevälise tule tegemise ja grillimise tuleohutusnõuete rikkumise eest) alternatiivi KarS § 352 (metsas või mujal

looduses tuleohu tekitamise või tuleohutuse tagamise või tule leviku tõkestamise nõuete eiramise eest) asemel.

Lahendi punktis 6 märgib kriminaalkolleegium, et TuleOS § 47 käsitleb tuletegemise nõuete rikkumist üldiselt, KarS § 352 aga reguleerib tuletegemisega seonduvat looduses, tuleb KarS § 352 pidada erinormiks üldnormiks oleva TuleOS § 47 suhtes ning rõhutab, et üld- ja erinormi konkurentsi korral tuleb aga kohaldada erinormi.

3.3.4. TlnRnKo 1-10-935/26, 19.10.2010

Ülar Koni süüdistuses KarS § 344 lg 1 (dokumendi võltsimine) järgi.

Käesolevas kriminaalasjas süüdistatakse Ü. Koni dokumendi, täpsemalt kala esmakokkuostukviitungi, võltsimises, mille abil ta omandas OÜ S. nimel õiguse AS J. esindajale R. V. üle antud kalade esmamüügiks. Seejuures on väljaspool vaidlust järgmised maakohtu poolt tuvastatud õiguslikud asjaolud. Kalapüügiseaduse § 18 sätestab kalapüügiga seonduvate andmete esitamise kohustuslikkuse ning Vabariigi Valitsuse 31.03.2003.a. määruse nr 104 „Kalapüügiga seonduvate andmete esitamise kord“ (edaspidi *määrus*) § 3 lg 1 järgi on andmete esitajaks kalapüügiloa omanik, aga ka kala esmakokkuostja. Määruse § 59 lg 1 ja 2 kohaselt kantakse esmakokkuostukviitungile müüjana kalapüügiloa, mille alusel müüdav kala püüti, omanik ning vastavalt sellele, millise loa alusel müüdav kala püüti, kaluri kalapüügiloa number. Sama paragrahvi lg 4 järgi täidetakse lahter „kalur“, kui püük toimus kaluri kalapüügiloa alusel ning sinna kantakse loale kantud kaluri ees- ja perekonnanimi. Samuti esitatakse määruse § 4 kohaselt andmed püügipäeviku lehtedel, kusjuures püügipäevikuks võib olla rannapüügipäevik või kalalaeva kalapüügipäevik, mis § 5 lg 2 järgi väljastatakse ainult isikule, kellele on vaadeldavaks aastaks antud kalapüügiluba. Määruse § 5 lg 6 sätestab kohustuse kalapüügiloa alusel toimunud püügi kohta andmete edastamise ainult selle püügipäeviku lehel, mille juurde on registreeritud selle loa number. Sama määruse § 57 lg 1 järgi on fikseeritud, et andmed kala esmakokkuostu kohta esitatakse vastavalt Euroopa Liidu nõukogu määruse 2847/93EMÜ artiklile 9, mille p 3 kohaselt peavad müügiteatise sisaldama infot müüja, müügi koha ja kuupäeva kohta. Sama artikli p 1 alusel vastutab müügiteatise õiguse eest selle esitaja.¹³⁶

---

¹³⁶ TlnRnKo 1-10-935/26, 19.10.2010 punkt 4

Ü. Koni sellele esmakokkuostukviitungile ebaõigete andmete kandmises, s.o õiguste omandamiseks kohase dokumendi võltsimises, mis on kuriteoks KarS § 344 lg 1 kohaselt. Sellega seoses peab ringkonnakohus vajalikuks osundada järgnevale.¹³⁷ Nii teo toimepanemise ajal kui ka käesoleval hetkel kehtiv Kalapüügiseadus näeb süüdistuses kirjeldatud tegevuse eest ette ka vastutuse väärteokorras. Nimelt loeb Kalapüügiseaduse § 202 *kalavaru kaitset* ja kasutamise korraldamist oluliselt häirivaks muuhulgas järgmisi kalapüügi või sellega seonduvate nõuete rikkumisi: a) *andmete esitamise korraga nõutud andmete võltsimine*, andmete tähtajaks esitamata jätmine *või valeandmete esitamise* (osundatud sätte p 8), aga ka b) kalapüük *võltsitud* kalapüügiloaga (sätte p 3; viimane ei ole käesoleval juhul küll otseselt asjassepuutuv, kuid kinnitab täiendavalt kohtu alljärgnevat arutluskäiku).

Sama seaduse § 23'1 lg 1 näeb edasiselt ette vastutuse *kalavaru kaitse* või kasutamise nõuete rikkumise eest või *kala ostu või müügi nõuete rikkumise eest* või kala, mille päritolu ei ole tõendatav, käitlemise eest (karistusena näeb seadus ette rahatrahvi kuni 300 trahviühikut).

Põhimõtteliselt on seega tegemist olukorraga, kus juhul, kui Ü. Koni käesoleva otsuse p-s 1 kirjeldatud tegevus leiaks tõendamist, vastaks tema käitumine samaaegselt nii väärteo- kui ka kuriteokoosseisule.

Edasiselt tekib küsimus, millise sätte alusel isik tegelikkuses vastutab. Iseenesest näib vastus sellele küsimusele lihtne. Nimelt sätestab KarS § 3 lg 5 selgesõnaliselt, et juhul, kui isik paneb toime teo, mis vastab nii väärteo- kui ka kuriteokoosseisule, karistatakse teda üksnes kuriteo eest (tegemist on väärteokaristusõiguse nn subsidiaarusega kriminaalkaristusõiguse suhtes). Sellest arusaamast on lähtunud ka käesoleval juhul, kuivõrd seoses kuriteotunnuste ilmumisega on väärteomenetlus Kalapüügiseaduse § 23'1 lg 1 järgi Ü. Koni suhtes lõpetatud. Kriminaalkolleegium ei soostu selle seisukohaga ning leiab, et käesoleval juhul on Kalapüügiseaduses sätestatud väärteokoosseis eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 344 lg 1 suhtes. Enda seisukohta põhistab ringkonnakohus järgmiselt.¹³⁸

Kriminaalkolleegium osundab, et KarS § 3 lg-s 5 sätestatud väärteokaristusõiguse subsidiaarsus ei rakendu seal, kus süüteokoosseisud on teineteisega nn spetsiaalsussuhtes.

Spetsiaalsus tähendab selles kontekstis kahe normi olulist identsust, kusjuures ühele neist normidest lisandub mingi eriline/täiendav tunnus; kui regulatsioonieseme kattumise korral on

¹³⁷ TlnRnKo 1-10-935/26, 19.10.2010, punktid 5 ja 5.1

¹³⁸ Ibid, punkt 6

selge, et seadus peab väärteokoosseisu erinormiks, rakendub just viimane, mitte aga kuriteokoosseis.

Kriminaalkolleegium soostub seega õiguskirjanduses väljendatud seisukohaga, et väärteokaristusõigus võib kõrvale tõrjuda kriminaalkaristusõiguse, kui on arusaadav seadusandja tahe kohaldada just väärteonormi. Nii väärteo- kui ka kriminaalõigusnorm kaitsevad sel juhul sama õigushüve, kuid otsus spetsiaalsuse ning põhimõtte *lex specialis derogat legi generali* rakendamise kohta sõltub sellest, kas väärteokoosseis on arusaadavalt mõeldud mingit elujuhtumit eraldi reguleerima ning ka lihtsalt küsimusest, kas kuriteokoosseisu absoluutse ning piiramatu rakendamise korral jääks praktikas üleüldse järgi võimalust väärteokoosseisu kohaldamiseks. Seejuures ei ole ka tähtsust sellel, kas erinorm kehtestati varem või hiljem kui üldnorm (vt RKKKo 3-1-1-32-08, p 11), mistõttu ringkonnakohtu kriminaalkolleegium sellel küsimusel täiendavalt ei peatu.¹³⁹

Et väärteokaristusõiguses sätestatud norm võib olla erinormiks (*lex specialis*) kuriteokoosseisu suhtes, on lisaks osundatud õiguskirjanduse seisukohtadele ringkonnakohtu hinnangul tunnustanud ka senine kohtupraktika.¹⁴⁰

Nii on Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium otsuses nr 1-09-1328 leidnud, et olukorras, kus reklaamiseaduse § 25 lg-d 1 ja 2 keelavad sugulise kire rahuldamiseks pakutavate teenuste, sealhulgas prostitutsiooni reklaami või sellistele teenustele viitava reklaami, samuti prostitutsiooni vahendamisele kaasa aitava reklaami ning sama seaduse § 34 lg 1 kohaselt karistatakse reklaami keeldu eirava reklaami tellimise, *teostamise või avalikustamise eest* väärteokorras, on ainetu arutleda teemal, kas kirjeldatud käitumine (s.o prostitutsiooniteenuse osutamisele viitav reklaam) võib samal ajal olla ka kuritegu KarS § 2681 lg 1 (prostitutsioonile kaasaaitamine) mõttes.

Kõnealune olukord on lahendamist leidnud ka Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikas. Nii on kõrgem kohus otsuses nr 3-1-1-60-07 märkinud, et alates 15. märtsist 2007 ei ole maksuhalduri tegevuse takistamine, sh maksudeklaratsioonide õigsuse kontrollimiseks tõendeid koguvale maksuhaldurile teadvalt ebaõigete dokumentide esitamine karistatav enam kuriteona, vaid väärteona MKS § 154 järgi. Ühtlasi on kriminaalkolleegium toonitanud, et MKS § 154 on erinormiks (*lex specialis*) KarS § 345 suhtes (otsuse p 28). Ehk siis – kui isik esitab

---

¹³⁹ TlnRnKo 1-10-935/26, 19.10.2010, punkt 7.

¹⁴⁰ Ibid, punkt 8.

maksuhaldurile võltsitud dokumendi, paneb ta toime väärteo, mitte aga kuriteo ning seda just lähtuvalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali*.¹⁴¹

Kirjeldatud seisukohtadest lähtudes leiab ringkonnakohus, et Kalapüügiseaduse § 23¹ lg-s 1 sätestatud väärteokoosseis on eriseaduseks (*lex specialis*) KarS § 344 lg 1 suhtes ning viimane ei kuuluks käesoleval juhul kohaldamisel isegi mitte siis, kui Ü. Koni süüdistuses kirjeldatud käitumine leiaks terviklikult tõendamist. Kalapüügiseaduse § 20² nimetab § 23¹ lg 1 mõttes koosseisupäraste tegudena selgesõnaliselt andmete esitamise korraga nõutud andmete *võltsimise*, samuti *valeandmete esitamise*. Kuritegu KarS § 344/345 mõttes ei pane seejuures toime ka isik, kes püüab kala *võltsitud* kalapüügiloaga. Tegemist on seega regulatsioonieseme kattumisega, Kalapüügiseaduse § 23¹ lg-s 1 peetakse koosseisupärase teona ning eritunnusena (vt otsuse p 7) konkreetselt silmas võltsitud andmete esitamist, aga ka tegelikkusele mittevastavate andmete kandmist esmakokkuostu kviitungile. Kõike seda inkrimineeritakse käesoleval juhul ka Ü. Konile.¹⁴²

Kokkuvõtvalt leiab kriminaalkolleegium seega, et süüdistuses kirjeldatud käitumise lahendamiseks/karistamiseks on seadusandja spetsiaalselt loonud väärteokoosseisu Kalapüügiseaduses, mistõttu tulenevalt põhimõttest *lex specialis derogat legi generali* kuulub kohaldamisele just viimane.

Süüasi, kus kalapüügiseaduse § 20² ja § 23¹ lg 1 vastanduvad KarS § -le 344 lg 1 ning spetsiaalsus põhimõte *lex specialis derogat legi generali* lükkab kõrvale KarS § 3 lg 5 sätestatud reegli, mille kohaselt tuleks väärteo ja kuriteokoosseisude esinemise korral karistada isikut kuriteo eest. Ringkonnakohus rõhutab, et spetsiaalsus tähendab selles kontekstis kahe normi olulist identsust, kusjuures ühele neist normidest lisandub mingi eriline/täiendav tunnus.

Sellest seisukohast tulenevalt tuleb kahte oluliselt sarnast normi võrreldagi just erisuse esinemise pinnalt ning rakendamisele kuulub see seadus mis on kitsapiirilisem jättes kõrvale üldisema seaduse. Eelnimetatud kaasuse puhul on erisuseks see, et karistusnorm ei ole spetsiifiline vaid üldine ja käib kõikide dokumentide kohta kuid eriseaduses on sätestatud väärteokaristust just konkreetse käitumise kohta.

---

¹⁴¹ TlnRnKo 1-10-935/26, 19.10.2010, punkt 8.

¹⁴² Ibid, punkt 9.

3.3.5. RKKKo 3-1-1-66-12, 05.10.2012

Lääne Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Indrek Kalda kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 13. jaanuari 2012. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Jüri Luua (Luud) õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 363 lg 1 ning Nordkalk AS õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 363 lg 2 järgi.

J. Luuale ja Nordkalk AS-ile on süüdistus esitatud kokkuvõtlikult selles, et J. Luud, tegutsedes KarS § 14 lg 1 mõttes juhtivtöötajana juriidilise isiku (Nordkalk AS) huvides, korraldas kaevandamistöid väljaspool kaevandamislubadega (KMIN-034 ja KMIN-064) määratud mäeeraldiste piire. Nende kaevandamislubadega määratud mäeeraldise piiridest väljaspool kaevandamiseks ta kaevandamisluba ei taotlenud ega saanud. Väljaspool mäeeraldise piire kaevandati vertikaalsuunas sügavamale 148 800 m³ ja horisontaalsuunas väljapoole 16 030 m³ dolokivi. Veel on süüdistuses täpsustatud, millisel ajavahemikul ja kuskohas konkreetselt väljaspool mäeeraldist dolokivi kaevandati. Samuti on ära näidatud rikutud õigusnormid (MaaPS § 25 lg 1).¹⁴³

Kaitsja esitas kriminaalkolleegiumile täiendavad seisukohad, milles väljendatakse arusaama, nagu oleks KarS § 363 ja MaaPS § 68¹ lg 1 omavahel üld- ja erinormi vahekorras. Kaitsja märgib, et MaaPS § 68¹ lg 1 sätestab karistuse muu hulgas spetsiifiliselt maavara loata kasutamise eest, samuti loa nõudeid rikkudes toimuva maavara kaevandamise eest. Samal ajal KarS § 363 näeb karistuse ette igasuguste looduskasutus- või saasteloata tegutsemise eest, samuti nende loanõuete rikkumise eest. Mõlema koosseisu kohaselt järgneb vastutus teatud loodusvara kasutusloata tegutsemise eest, kuid MaaPS § 68¹ lg 1 tegeleb spetsiifiliselt just maavara kaevandamisega ilma maavara kaevandamisloata (mis on MaaPS-s sätestatud loa eriliik). Edasi märgib kaitsja, et kui KarS § 3 lg 5 alusel kohaldada niisuguses olukorras KarS § 363, puuduks MaaPS §-l 68¹ igasugune väljund ning selle kohaldamine ei oleks praktikas võimalik. Kuna aga ei saa eeldada, et seadusandja sätestas maapõueseaduses spetsiifiliselt maavara kaevandamise loata tegutsemise eest vastutuse selliselt, et selle kohaldamine pole võimalik, tuleb leida tõlgendus, mis annab

---

¹⁴³ RKKKo 3-1-1-66-12, 05.10.2012, punkt 9.

võimaluse MaaPS § 68¹ kohaldamiseks. Selliseks võimaluseks on sätte käsitlemine erinormina KarS § 363 suhtes.¹⁴⁴

Kriminaalkolleegium nõustus kaitsjaga osaliselt¹⁴⁵ ja jõudis seisukohale, et tõepoolest nähtub KarS § 363 lg 1 ja MaaPS § 68¹ lg 1 lugemisel, et nende koosseisude reguleerimisalad osaliselt kattuvad. Nimelt näeb KarS § 363 lg-s 1 sätestatud kuriteokoosseis ette vastutuse looduskasutusloa (sh selle alaliigiks oleva kaevandamisloa) nõuete rikkumise eest. Samasisuline rikkumine on aga sätestatud MaaPS § 68¹ lg-s 1 väärteona. Kuna KarS §-s 363 käsitletakse kõikvõimalikke looduskasutus- või saastelube, kuid MaaPS § 68¹ lg 1 räägib üksnes ühest konkreetsest looduskasutusloa alaliigist - kaevandamisloast, siis tuleb MaaPS § 68¹ lg 1 pidada KarS § 363 lg 1 suhtes erinormiks osas, milles kehtestatakse väärteovastustus kaevandamisloa nõuete rikkumise eest. Seega juhul, kui isikule kriminaalmenetluses tehtava etteheite sisuks oleks kaevandamisloa nõuete rikkumine, tuleks tema tegu kvalifitseerida üksnes MaaPS § 68¹ lg-s 1 või 2 sätestatud väärteona. Erinevalt kaitsja poolt märgitust leiab kriminaalkolleegium, et J. Luuale ja Nordkalk AS-ile esitatud süüdistuse puhul eelkirjeldatud üld- ja erinormi vahet ei eksisteeri. Kaitsja on jätnud tähelepanuta, et MaaPS § 2 p-de 7 ja 8 sätestatust tulenevalt ei saa maavara kasutamist ja selle kaevandamist lugeda samatähenduslikuks. MaaPS § 68¹ lg-s 1 on väärteona sätestatud küll muu hulgas maavara loata kasutamine ja kaevandamisel loanõuete rikkumine, kuid mitte loata kaevandamine. Seega kaevandamisloata kaevandamisel KarS § 363 rakendusala piirav erinorm puudub ja olukorras, kus süüdistatav on kaevandanud ilma loata, on alati tegemist kuriteoga. MaaPS § 25 lg 1 kohaselt tekib maavara kaevandamise õigus kaevandamisloa alusel. Sama seaduse § 35 lg 2 p-de 1 ja 2 kohaselt kantakse kaevandamisloale muu hulgas mäeeraldise asukoht ja suurus. MaaPS § 2 p-st 11 tulenevalt on mäeeraldis kaevandamisloaga maavara kaevandamiseks määratud maapõue osa. Eelnevast tulenevalt kehtib kaevandamisluba üksnes konkreetse mäeeraldise piires ja kaevandamisel väljaspool mäeeraldise piire kaevandamisluba puudub. Arutatavas asjas on aga J. Luuale ja Nordkalk AS-ile süüdistuses ette heidetud just kaevandamist mäeeraldise piiridest väljudes, seega ilma loata kaevandamist.

---

¹⁴⁴ RKKKo 3-1-1-66-12, 05.10.2012, punkt 10

¹⁴⁵ Ibid. punkt 11.

KOKKUVÕTE

Meist igäüks soovib olla terve ja elada tervislikus elukeskkonnas. Siiski on neid, kes käituvad looduskeskkonda kahjustavalt ja panevad toime keskkonnavastaseid süütegusid. Sellest tulenevalt on karistusõiguse rolliks lisaks keskkonna kaitsmisele ka inimväärsete elamistingimuste säilitamine praegusele ja tulevastele põlvkondadele. See on oluline mitte üksnes siseriiklikul vaid ka rahvusvahelisel tasandil.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade keskkonnakuritegudest Eestis - eelkõige karistusseadustiku keskkonnavastaste süütegude peatüki kuriteokoosseisudest. Lisaks käsitleda Euroopa Liidu ja rahvusvahelise keskkonnalase karistusõiguse rolli Eesti õigusele. Kolmandaks tuua välja probleemkohad karistusseadustiku § 363 (looduskasutus- või saasteloata tegutsemise eest, kui see luba oli nõutav, samuti loanõuete rikkumise eest) rakendamisel eriseaduste, ringkonna- ja Riigikohtu lahendite analüüsimise kaudu.

Võib öelda, et keskkonna valdkondi puudutavates eriseadustes nähakse pea iga keskkonnaloa alamliigi kohta ette täpsem erikoosseis ja lähtudes *lex specialis derogat legi generali* printsiibist, on sellisel juhul tegemist väärttega. Sisuliselt tähendab see seda, et Karistusseadustik § 363 rakendusala on muutunud pea olematuks. Spetsiaalsuspõhimõttest lähtudes on tõusetunud küsimus, kas ja kuidas saab üldse praktikas rakendada keskkonnaasjades kuriteona Karistusseadustik § 363 sätet.

Töö sisaldab ettepanekuid ja võimalikke teid puuduste kõrvaldamiseks. Töös on kasutatud analüütilist meetodit, mille kasutusala võib töös jaotada kaheks: esimesed kaks peatükki on üldiselt teoreetilise sisuga ja kolmas on nii teoreetiline kui empiirilist laadi.

Käesoleva magistritöö sissejuhatuses püstitatud hüpotees - lähtudes õiguse üldpõhimõttest *lex specialis derogat legi generali* on karistusseadustiku § 363 rakendusala muutunud pea olematuks ja see vajab kaasajastamist - on leidnud kinnitust.

Töö kolmandas peatükis käsitleti õiguse üldpõhimõtte *lex specialis derogat legi generali* (üld – ja erinormi konkurentsi korral tuleb kohaldada erinormi) problemaatikat. Nimetatud põhimõtte puhul peab eriseadust siiski rakendama üksnes juhul kui tegemist on peaaegu identsete

koosseisudega. Karistusseadustiku § 363 lg 1 sätestab, et looduskasutus- või saasteloata tegutsemise eest, kui see luba oli nõutav, samuti loanõuete rikkumise eest karistatakse rahalise karistusega. Meie keskkonnaõigus koosneb suurest hulgast erineval ajal ja tihti ka erinevatest aluspõhimõtetest lähtudes vastuvõetud seadustest ja muudest normatiivaktidest. Kõige paremaks näiteks on kehtiv keskkonnalubade süsteem, mis on peaaegu täielikult valdkonnapõhine. Võibki öelda, et keskkonna valdkondi puudutavates eriseadustes nähakse pea iga keskkonnavalua alamliigi (nt vee erikasutusluba, välisõhu saasteluba, maavara kaevandamise luba, jäätmeluba, keskkonna kompleksluba jne) kohta ette täpsem erikoosseis ja lähtudes *lex specialis derogat legi generali* printsiibist, on sellisel juhul tegemist väärtetega. Sisuliselt tähendab see seda, et KarS § 363 rakendusala on muutunud pea olematuks. Kolmandas peatükis käsitleti kokkulangevaid erinorme üldnormiga. Lisaks lähtudes sellest, et 16.02.2011 võeti vastu Keskkonnaseadustiku üldosa seadus (edaspidi KeÜS), mis jõustub siis, kui võetakse vastu ja jõustub Keskkonnaseadustiku eriosa seadus (edaspidi KSES), võrreldi karistusseadustiku § 363 koosseisu ka KSES-i eelnõu sätetega. Lisaks analüüsiti Eesti kohtupraktikast neid lahendeid, kus käsitletakse *lex specialis derogat legi generali* printsiipi. Tuleb tõdeda, et keskkonnakuritegude osas üleüldiselt (v.a ebaseaduslik metsaraie) veel märkimisväärset kohtupraktikat ei ole ning kuna kohtulahendeid, mis üksnes keskkonna valdkonnas printsiipi käsitleks on vähe, siis oli asjakohane lisaks uurida teistes valdkondades sama teemat käsitlevaid kohtulahendites võetud seisukohti.

Nii ilmneb töö 3. peatükis, et väärtet – ja kuriteokoosseisud langevad kokku. Lähtudes *lex specialis derogat legi generali* printsiibist tekib küsimus, mis on üldse nende üldnormi sätete mõte sellisel kujul karistusseadustikus, kui neid praktikas rakendada ei saagi.

Eeltoodust lähtuvalt saab KarS § 363 rakendamise osas teha järgnevad ettepanekud, kas:

- 1) karistusseadustikuga konkureerivast seadusest sama koosseis ära kaotada.

Antud juhul tundub see kõige keerulisem variant, kuna hetkel kehtivaid eriseadusi on palju ja tundub, et seaduse looja tuleviku tahe (lähtudes KSES eelnõust) olenemata sellest, et suurem osa erineva valdkonna keskkonnalubasid puudutavad seadused on küll koondatud ühte seadustikku, on näha ette eraldi vastutus loata tegutsemise ja loa nõuete rikkumise eest valdkonniti. Seega on oluline, et konkureerivas seaduses säte alles jääks;

2) või karistusseadustikus sama koosseis ära kaotada ehk tunnistada koosseis kehtetuks.

See tekitaks omakorda probleeme maapõueseaduse sättega loata maavara kaevandamise osas. Nimelt hetkel kehtiv maapõueseadus loata kaevandamise eest vastutust ette ei näe ja sellest lähtuvalt peaks käsitlema kõiki maavara loata kaevandamisi kuritegudena, mis aga teisest küljest on omakorda problemaatiline teema. Kui säte KarS-ist kaotada, siis loata maavara kaevandamise eest vastutusele võtta ei saaks. Variandiks oleks ehk maapõueseadusesse muudatuse sisseviimine ja sätete täiendamine;

3) või täiendada karistusseadustiku koosseisu mingite lisatingimustega (nt oluline kahju, suur kahju, olulises koguses, suures koguses vms), mille alusel saaks eristada üld- ja erikoosseisu niivõrd, et konkurentsi koosseisudes ei tekiks ja rakendada saaks mõlemat. See tundub olevat ka seaduslooja esialgne ja tegelik tahe/eesmärk, et oleks nii väärteo- kui kuriteokoosseisud. Kui koosseis kuriteona on õiguslikult vajalik, siis eristamiseks seda erinormist, tuleks seda koosseisu täiendada mingi lisatingimusega ja sel viisil tagada karistusseadustikus sätestatud koosseisu rakendamist.

Kuna paljudes 20. peatüki keskkonnakuritegude sätetes on just nimelt koosseisus lisatingimus, mis seda väärteokoosseisust siiski eristab, siis peab ka autor seda viimast varianti kõige tõenäolisemaks ja kasutatavamaks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töö empiirilises osas keskenduti eelkõige KarS § 363 keskkonnakuriteo koosseisu analüüsimisele seoses *lex specialis derogat legi generali* printsiibi rakendamisega. Samas kindlasti ei ole mitte üksnes töös käsitletud sätted problemaatilised, neid on karistusseadustikus veel. Koguni võib olla nii, et konkurentsis ei ole omavahel mitte üksnes väärteo- ja kuriteokoosseisud vaid hoopis kaks väärteokoosseisu või kaks kuriteokoosseisu. Näitena võib siinkohal tuua karistusseadustiku 22. peatüki 3. jao §-i 411 (ebaseaduslik kiirgustegevus). Nimelt sätestab KarS-i § 411 lõige 1, et kiirgustegevuse eest ilma vastava loata karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Kui nüüd aga pöörduda eriseaduse poole, siis kiirgusseaduse¹⁴⁶ § 64 lg 1 näeb ette karistuse s.o rahatrahvi kuni 300 trahviühikut tegutsemise eest kiirgustegevusloata, kui luba oli nõutav või loa nõudeid rikkudes.

---

¹⁴⁶ Kiirgusseadus.24.03.2004,RT I 2004, 26, 173; RT I, 09.11.2011, 6

Seega tegemist spetsiaalsussuhtega. Lisaks kõigele on KarS § 411 justkui omakorda erinorm KarS § 363 ees ja KarS § 411 on omakorda üldnorm kiirgusseaduse § 38⁴ lõikele 1. Võrdluseks ka (KSES) eelnõust (18.05.2011) selle 4. peatüki (kiirgus) 10. jao (väärteokoosseisud) § 805 (tegutsemine kiirgusloata või loa nõudeid rikkudes), mille lg 1 näeb ette karistuse tegutsemise eest kiirgusloata, kui luba oli nõutav, või loa nõudeid rikkudes. Seega, kui KSES võetakse vastu ja see sellisel kujul jõustub, siis tekib samuti väärteo- ja kuriteokonkurents KarS § 411-ga.

Seega lähtudes eeltoodust viitab kõik sellele, et peale maapõuseaduse (kaevandamisloata tegutsemine) ei ole meil KarS §-i 363 tänasel päeval enam kuskil kasutada. Tegemist on nn hääbuva sättega, mille algne sisu on tänaseks erinevate karistusseadustiku ja eriseaduste sätete vahel ära jagatud.

Töö autor peab keskkonnakuritegude karistusõiguslikku temaatikat väga oluliseks ja leiab, et sellele tuleb ka siseriiklikus õiguses rohkem tähelepanu pöörata. Lisaks selgus töös, et probleeme ei ole üksnes keskkonnasüütegude koosseisudega vaid need ilmnevad ka teistes KarS- i peatükkides. Seega on vajalik, et seadusloojad/andjad karistusseadustiku eriosa kriitiliselt üle vaataksid.

ENVIRONMENTAL PROTECTION THROUGH CRIMINAL LAW- *LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI* PRINCIPLE IN ENVIRONMENTAL CRIMES

SUMMARY

The aim of the current Master's Research Paper is to give a review of environmental crimes in Estonia, first of all, of the *Corpus Delicti* Chapter of the Penal Code of Estonia dealing with environmental crimes. In addition, an impact of the EU and international penal law is considered in relation to a role it plays in the Estonian environmental law. Thirdly, problematic issues are shown when § 363 of the Penal Code (nature management or acting without pollution permit in case when the permit was required, also for violation of the pollution permit requirement) is applied through analysis of special sciences and judicial decisions of District Courts and the Supreme Court. We might say that special sciences concerning environmental issues in almost every kind of environmental permit can be seen as more exact in specific *corpus delicti*, proceeding from *lex specialis derogat legi generali* principle, in that case the concept of *delict* applies. Essentially, it means that the application sphere of the Penal Code, § 363, has become next to insignificant. Proceeding from a principle of speciality the question has arisen whether and to which extent the provision of § 363 of the Penal Code can be applied in environmental cases in practice as *delict*.

In Master's Paper normative acts in regard to the subject are used, their explanatory notes and commented editions, textbooks as well as other bibliography and the Internet sources. Besides, various scientific articles and relevant criminal statistics and foreign bibliography were made use of. Through conducted judicial practice analysis the author used administrative courts and the Supreme Court decisions published in the Riigi Teataja web-environment. One should take into consideration a fact that in Estonia not much legal bibliography can be found concerning in particular environmental crimes.

The research paper contains proposals and possible ways of elimination of drawbacks. The work was done using analytical method, whose area of application in the work can be divided into two: the first two chapters contain generally theoretical material and the third one is both theoretical and empirical.

The paper is structured into three chapters according to the objectives, in turn, the chapters are divided into sub-chapters. The first chapter is more generalised and deals with environmental crimes generally, giving among other things penal law formation in Estonia classification of environmental crimes according to their components, blanket *delict*, sanctions. A brief static review is done of environmental crimes in Estonia in order to get information about the state of those crimes.

Environmental crimes are not mass-committed, however, they are rather specific and their investigation requires knowledge of a particular environmental area. A peculiarity of environmental crime investigation lies mainly in the fact that environmental crime elements stipulated in the Penal Code – unlawfulness of a specific deed, conformity with requirements, significant or major environmental damage, etc. – proceed from different specific laws and penalty proceeds from Penal Code.

The second chapter concentrates on formation of general penal regulation of environmental factors in the European Union on the international level. First of all, the importance of the European Union and the international environmental penal law is handled in the context of the Estonian law. The aim of the international environmental cooperation is to promote environmental awareness, improve the environmental state of affairs and introduce principles of sustainable development not only in Estonia, but in Europe and all over the world. Environmental cooperation can be divided into four levels: bilateral cooperation, i.e. cooperation with Baltic states; cooperation with the European states and especially within the European Union and global cooperation.

In the third chapter of work is dealt with problematic of general principles of the law *lex specialis derogat legi generali* (in case of conflict between general and special norm, a special norm should be applied). In regard to a given principle, a special norm should be only applied if the case concerns factually identical crime components. Hence a hypothesis of the Master's Paper: proceeding from general principle *lex specialis derogat legi generali* sphere of application of the Penal Code, § 363, has become almost insignificant and it requires updating. For reason given as the research subject of the empirical part of the work the environmental crimes were chosen,

firstly, stipulated in § 363 of Penal Code *corpus delicti* and contradicting its components of specific acts. To reach the conclusion the above-mentioned provision of the Penal Code is analysed with the related components of crimes.

On 16.02.2011 the general part act of the Environmental Code, The General Law which comes into effect when the special part act of the Special part of the Environmental Code Act will be passed. Hence, the necessity is pressing to compare components of § 363 of the Penal Code apart from currently valid components of special acts with the provisions of Special part of the Environmental Code Act draft law. In addition, the decisions from Estonian judicial practice are analysed, where *lex specialis derogat legi generali* principle is handled. It must be admitted that on the part of environmental crimes no substantial judicial practice generally exists (except for illegal cutting) and as there are only a few court decisions which handle the principle in the environmental sphere, it would be appropriate also to research opinions taken in court decisions on the same subject in other areas.

Hypothesis formulated in the introduction to the current Master's paper – proceeding from the general principle of law *lex specialis derogat legi generali*, the application area of § 363 of the Penal Code has become almost insignificant and it needs updating – has received confirmation. In that chapter a fact is brought to light that crime – and components of crime coincide. Proceeding from the principle *lex specialis derogat legi* a question arises what sense it makes in those provisions as they exist in the Penal Code if they cannot be applied in practice. Consequently, legislator should critically review the Penal Code. If *corpus delicti* is legally necessary, in order to distinguish it from a special norm, its components should be completed with some additional terms and thus ensure application of the components provided in the Penal Code. Another option, if legislator considers that it a special norm provision will be enough, the general provisions of the Penal Code should be invalidated.

Proceeding from the above-said, to make the following proposals in relation to § 363 of the Penal Code:

- 1) To leave out of the law conflicting with the Penal Code the same component.

In this case it seems to be the most complicated option as there are a lot of different laws currently valid, and it looks like a future legislator's wish (proceeding from the Special part of the Environmental Code Act draft law) in spite of the fact that the biggest share of

laws in relation to different environmental permits are collected in one code, one may assume separate responsibility for actions without permit or violation of permit requirements by areas;

- 2) To leave out the same components in the Penal Code, i.e. to invalidate the components. Consequently, it would create problems in regard to provision of the natural wealth law concerning digging without permit. Namely, currently valid the natural wealth law does digging without permit should be treated as a crime, which, on the other hand, is another problematic topic;
- 3) To complete the Penal Code with certain additional terms (e.g. substantial damage, major damage, in significant amount, in big amount, etc.), which will allow to distinguish between general and special components to the extent when no conflict appear in the components and it could be possible to apply both.

The empirical part of the Master's Paper concentrates firstly in connection of analysis of the Penal Code § 363 environmental crime with *lex specialis derogat legi generali* principle. In fact, it may be stated that not only the provisions are problematic handled in work, there are more of them in the Penal Code. For example, item 3 § 411 Chapter 22 of the Penal Code (illegal radiological activity). Namely, item 1 of § 411 of the Penal Code stipulates that illegal radiological activity without a permit is punishable with monetary penalty for up to a 1-year sentence. Should we have a look at the radiological law § 64 paragraph 1, it stipulates punishment, i.e. monetary penalty up to 300 fine payment units for activity without permit if a permit is required, or when the permit requirements are violated. Thus, specific relation will apply. On top of that, special norm of § 411 of the Penal Code comes before § 363 of the Code and § 411 comes as a general norm for paragraph 1 of § 38 of the radiological law.

To compare: 4 chapter of (Special part of the Environmental Code Act) draft of law (18.05.2011) (radiology) in its 10 section (corpus delicta) § 805 (activity without radiological permit or in case of their violation), according to item 1 of which activity without radiological permit is punishable if the permit was required or its requirements violated. So, should Special part of the Environmental Code Act be passed and come into effect in that form, the conflict will arise between offence and crime as in § 411 of the Code.

To summarise the empirical part of the paper the author can say that everything refers to the fact that apart from the natural wealth law (digging without permit), § 363 of the Penal Code can be applied nowhere today. It means we have a fading provision whose initial content has been divided between different criminal codes and specific law provisions.

The author of the work considers the subject of the penal law environmental factors to be very important and thinks that more attention should be paid to the subject in the domestic law.

.....
(autori allkiri ja kuupäev)

TÖÖS KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/>, 26.04.2013. a.
2. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu. Seletuskiri. Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328/29. Arvutivõrgus kättesaadav: EUR-Lex-<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0051:ET:HTML>, 26.04.2013.a
3. E. Kergandberg ja P. Pikamäe (koost.). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
4. Euroopa Komisjoni keskkonna peadirektoraadi keskkonnakuritegevuse veebileht (Teavet uurimuste ja konverentside kohta). Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/studies_en.htm , 26.04.2013.a
5. H. Veinla. Isikute keskkonnavalased põhikohustused: lähtekaaluatlused ja sisustamine. Juridica, 2012, nr 5.
6. H. Veinla. Keskkonnaõigus. Tallinn: Juura 2005.
7. H. Veinla Keskkonnaõiguse kodifitseerimisest Eestis: põhjused, eesmärgid ja valikud. Juridica, 2007, nr 7.
8. H. Veinla. Loengud Euroopa Ühenduse Keskkonnaõigusest. Tartu: Iuridicum, 2001.
9. H. Veinla ja E. Saunanen. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu põhialused. Juridica, 2008, nr 9
10. I. Rebane (koost.). Eesti NSV kriminaalkoodeks. Komm vlj. Tallinn: Eesti Raamat 1980.
11. J. Sanden. Introduction to International Environmental Law. Challenges and approaches of tackling global problems. Tallinn: Juura 2003.
12. J. Sootak. Kas loodusressursi kahjustamine on ühiskonnakahjulik? Eesti Karistusõigus looduskeskkonna kaitsel. Juridica, 2007, nr 7.

13. J. Sootak. Karistusõigus Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
14. J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud vlj. Tallinn: Juura 2009.
15. J. Sootak. Seadusainsus. Kui isiku tegu vastab mitmele süüteo koosseisule, siis mitme järgi ja kuidas ta egelikult vastutab? Juridica, 2010, nr 1.
16. K. Vaarmari. Keskkonnaalane subjektiivne õigus Eesti kohtupraktikas. Juridica, 2007 nr 7.
17. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 02.11.2010, seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#aHq1bMLB>, 26.04.2013. a
18. Keskkonnaministeeriumi veebileht <http://www.envir.ee/634>
19. Keskkonnaseadustiku eriosa seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57506/Keskkonnaseadustiku+eriosa+seaduse+seltuskiri.pdf>, 26.04.2013.a
20. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57504/Keskkonnaseadustiku+%FCldosa+seaduse+seletuskiri.pdf> , 26.04.2013.a
21. S. Zorzetto, University of Milan. The lex Specialis Principle and its Legal Argumentation. An Analitical Inquire. Eunomia. Revist en Cultura de la Legalidad, nr 3., septiembre 2012- febrero 2013, p. 61-87. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eunomia.tirant.com/?p=1164>, 26.04.2013. a
22. T. D. Gill and D.Fleck. The Handbook of the International Law of Military Operations. Oxford, 2010, pg 73.
23. United Nations. Yearbook of the International Law Comission. 2003. Volume I. Summary records of the meetings of the fifty-fifth session 5 May-6 June and 7 July-8 August 2003, p. 167
24. United Nations. Report of the International Law Comission fifty-eighth session 1 May-9 June and 3 July-11 August 2006. General Assembly Official Records. Sixty-first session supplement NO10 (A/61/10), p. 408.
25. Y. Situ and D. Emmons. Environmental Crime. The Criminal Justice System's Role in Protecting the Environment. Thouand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, Inc. 2000, p. 191.

Kasutatud normatiivmaterjalid

Õigusaktid

26. Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28.06.1992. - RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2
27. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2008/99/EÜ, 19. november 2008, keskkonna kaitsmise kohta kriminaalõiguse kaudu, Euroopa Liidu Teataja 06.12.2008, L 328. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0028:0037:ET:PDF> , 26.04.2013.a
28. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/123/EÜ, 21. oktoober 2009, millega muudetakse direktiivi 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest, Euroopa Liidu Teataja 21.10.2009, L280/52. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:280:0052:0055:ET:PDF> , 26.04.2013.
29. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14.juuni 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta; Euroopa Liidu Teataja L 190 , 12/07/2006 Lk 0001 – 0036.
30. Euroopa Ühenduse Asutamisleping. Euroopa Liidu Teataja C 321 E , 29/12/2006 Lk 0037 - 0186 Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12006E/TXT:ET:HTML> , 26.04.2013.a
31. Jahiseadus. 24.04.2002. - RT I 2002, 41, 252; RT I, 30.12.2011, 7
32. Jäätmeseadus. 28.01.2004 – RT I 2004, 9, 52; RT I, 04.01.2013, 34
33. Kalapüügiseadus. 27.09.1995. - RT I 1995, 80, 1384; RT I, 08.11.2012, 2
34. Karistusseadustik. 06.06.2001. – RT I 2001, 61, 364; RT I, 20.12.2012, 13
35. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, 02.11.2010. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#aHq1bMLB>, 26.04.2013. a
36. Karistusseadustiku rakendamise seadus. 12.06.2002. - RT I 2002, 56, 350.
37. Kemikaaliseadus. 06.05.1998. - RT I 1998, 47, 697; RT I, 30.12.2011, 55.

38. Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon (Arhusi konventsioon). Vastu võetud 08.05.2003 nr 12, RT II 2001, 18, 89.
39. Keskkonna kriminaalõigusliku kaitse konventsioon. Eestis võeti vastu 04.11.1998, RT II 2002, 9, 28.
40. Keskkonnaseadustiku eriosa seaduse eelnõu, 18.05.2011. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57505/Keskkonnaseadustiku+eriosa+seaduse+eeln%F5u.pdf> , 26.04.2013.a
41. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse eelnõu, 01.07.10. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57503/Keskkonnaseadustiku+%F5Cldosa+seaduse+eeln%F5u.pdf> , 26.04.2013.a
42. Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. Vastu võetud 16.02.2011; RT I, 28.02.2011, 1 (jõustub koos keskkonnaseadustiku eriosa seaduse jõustumisega).
43. Keskkonnatasude seadus. 07.12.2005. - RT I 2005, 67, 512; RT I, 21.12.2012, 6.
44. Keskkonnavastutuse seadus. 14.11.2007. - RT I 2007, 62, 396; RT I, 21.12.2011, 16
45. Kiirgusseadus. 24.03.2004
[RT I 2004, 26, 173](#); RT I, 09.11.2011, 6
46. Kriminaalmenetluse koodeks. 06.01.1961. - ENSV ÜT 1961, 1, 4 ja lisa; RT I 2004, 27, 176.
47. Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003. – RT I 2003, 27, 166; RT I, 16.04.2013, 3
48. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, vastu võetud 27.01.2011, RT I, 23.02.2011, 1. Jõustus 01.09.2011.a.
49. Looduskaitse seadus. 21.04.2004. - RT I 2004, 38, 258; RT I, 05.04.2013, 6.
50. Loomakaitse seadus. 13.12.2000. - RT I 2001, 3, 4, RT I, 18.12.2012, 18.
51. Maapõu seadus. 23.11.2004. - RT I 2004, 84, 572; RT I, 15.03.2013, 35
52. Metsaseadus. 07.06.2006. - RT I 2006, 30, 232; RT I, 20.03.2013, 22.
53. Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seadus. 10.10.2001. - RT I 2001, 85, 512; RT I, 30.12.2011, 28
54. Säästva arengu seadus. 22.02.1995. - RT I 1995, 31, 384.
55. Vabariigi Valitsuse määrus, vastu võetud 08.04.2005 nr 69. Kaitstava loodusobjekti või kaitsemata loomaliigi isendi hävitamise või kahjustamisega ning võõrliigi isendi

- loodusesse laskmisega tekitatud keskkonnakahju hüvitamise kord ja hüvitise määrad.-
RT I 2005, 21, 134
56. Veeseadus. 11.05.1994 – RT I 1994, 40, 655; RT I, 22.12.2012, 24
57. Välisõhu kaitse seadus. 05.05.2004. - RT I 2004, 43, 298, RT I, 15.11.2012, 5

Rahvusvahelised konventsioonid

58. Baseli ohtlike jäätmete riikidevahelise veo ja nende kõrvaldamise kontrolli konventsioon (1989). – RT 1992, 21, 297.
59. Berni konventsioon ehk Euroopa eluslooduse ning selle looduslike elupaikade/kasvukohtade kaitse konventsioon (Bern, 1979). Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats CETS No.: 104. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=104&CM=8&DF=&CL=ENG>, 26.04.2013. a.
60. Bioloogilise mitmekesisuse konventsioon (Rio de Janeiro, 1992). – RT II, 01.01.1994, 41.
61. Council Decision 82/461/EEC of 24 June 1982 on the conclusion of the Convention on the conservation of migratory species of wild animals (Bonn Convention, Rändliikide kaitse ehk Bonni konventsioon).). Arvutivõrgus kättesaadav: http://europa.eu/legislation_summaries/environment/nature_and_biodiversity/128051_en.htm, 26.04.2013.
62. Espoo konventsioon (1991). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.unece.org/env/eia/eia.html> , 26.04.2013. a
63. Kasutatud tuumakütuse ja radioaktiivsete jäätmete ohutu käitlemise ühendkonventsioon. - RT II 2005, 28, 92
64. Keskkonnainfo kättesaadavuse ja keskkonnaasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise konventsioon. (Arhus, 1998). – RT II, 29.06.2001, 18, 89.

65. Londoni konventsioon ehk rahvusvaheline konventsioon merereostuse vältimiseks laevadelt (lühend MARPOL 73/78) , (inglise International Convention for the Prevention of Pollution From Ships, 1973 as modified by the Protocol of 197).
66. Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon (Washington, 1973). – RT II, 01.01.1993, 83.
67. Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon. – RT II 1995, 11,57.
68. Naftareostusest põhjustatud kahju kompenseerimise rahvusvahelise fondi asutamise 1971. aasta rahvusvahelise konventsiooni muutmise 1992. aasta protokoll (Brüssel, 1969). - RT II 2004, 25, 103
69. Osoonikihi kaitsmine Viini konventsioon (1985) ja selle Montreali protokoll (1987). – RT II 1996, 33/34, 119.
70. Piiriülese õhusaaste kauglevi konventsioon (Genfi, 1979) . - RT II 2000, 4, 25
71. Piiriveekogude ja rahvusvaheliste järvede kaitse ja kasutamise konventsioon (Helsingi, 1992). – RT II 1995, 13/14, 64.
72. Rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsioon (Ramsari, 1971). – RT II 1993, 27,84
73. Tuumaohutuse konventsioon. - RT II 2005, 31, 101.
74. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni Kyoto protokoll. - RT II 2002, 26, 111.

Kasutatud kohtupraktika

75. EKo 13.09.2005, C-176/03, *Euroopa Ühenduste Komisjon versus Euroopa Liidu Nõukogu*.
76. RKKKo 3-1-1-21-06, RT III 2006, 20, 182; 05.05.2006 - Lääne Ringkonnaprokuratuuri kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 28. novembri 2005. a otsuse peale Jaanus Tamkivi süüdistusajlas KarS § 289 järgi.

77. RKKKo 3-1-1-69-06, RT III 2006, 32, 272; 25.09.2006 - Temuri Tšatšibaja kaitsja vandeadvokaat Anatoli Jaroslavski kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 15. veebruari 2006. a otsuse peale Temuri Tšatšibaja süüdistusajlas KarS § 393 lg 1 ja 25 lg 2 järgi.
78. RKKKo 3-1-1-32-08, 11.06.2008 - Maksu-ja Tolliameti kassatsioon Pärnu Maakohtu 14. veebruari 2008. a kohtuotsuse peale Kaur Kööri väärteoasjas maksukorralduse seaduse § 154 lg 1 järgi.
79. RKKKm 3-1-1-75-08, 15.01.2009 - B esindaja vandeadvokaat Nigul Saare määruskaebus Tallinna Ringkonnakohtu 16. septembri 2008. a kohtumääruse peale.
80. RKKKo 3-1-1-39-11, 23.05.2011 - Keskkonnainspeksiooni kassatsioon Tartu Maakohtu 16. novembri 2010. a kohtuotsuse peale väärteoasjas Andres Koordi karistamise tühistamises KarS § 352 lg 1 järgi.
81. RKKKo 3-1-1-28-11, 02.06.2011 - Simmo Saare kaitsja vandeadvokaat Aivar Pilve ja Lääne Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Elle Keemani kassatsioonid Tallinna Ringkonnakohtu 14. detsembri 2010. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Simmo Saare ja Mart Viisitamme õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 217-2 lg 1 ja § 25 lg 2 ning § 157 järgi.
82. RKKKo 3-1-1-66-12, 05.10.2012 - Lääne Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Indrek Kalda kassatsioon Tallinna Ringkonnakohtu 13. jaanuari 2012. a kohtuotsuse peale kriminaalasjas Jüri Luua (Luud) õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 363 lg 1 ning Nordkalk AS õigeksmõistmises süüdistuses KarS § 363 lg 2 järgi.
83. TlnRnKo 1-10-935/26, 19.10.2010 – Kriminaalasi Ülar Koni süüdistuses KarS § 344 lg 1 järgi.

Muud allikad

84. Eesti Loodus, nr 2008/3. Vetla veejõujaama juhtum. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.eestiloodus.ee/artikkel2277_2270.html, 26.04.2013.a
85. Keskkonnainspektiooni pressiteade, 17.02.2011 Keskkonnainspektioon saab uurimisasutuseks. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.kki.ee/est/index.php?part=news&id=579>, 26.04.2013.a
86. Keskkonnainspektiooni pressiteade, 22.03.2013. Inspektion saatis alamõõduliste kalade püügiga seotud kriminaalasja edasi prokuratuuri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.kki.ee/est/index.php?part=news&id=686>, 26.04.2013.a
87. Keskkonnakaitsjad nõuavad ebaseadusliku metsaraie vähendamist Eestis. www.saarlane.ee, 21.10.2003. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.saarlane.ee/uudised/arhiiv/2003/10/21/16342/>, 26.04.2013.a
88. Ülevaade keskkonnaseadustiku hetkeseisust (keskkonnaseadustiku hetkeseis, ajagraafik, struktuur), Elina Saunane ettekanne, 19.04.2012 toimunud Eesti Keskkonnajuhtimise Assotsiatsiooni (EKJA) korralisel seminaril. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ekja.ee/index.php?m=231&l=35&act=show&id=104>, 26.04.2013. a.

Statistilised andmed

89. Justiitsministeerium. Registreeritud kuritegude arv kõikide kuriteo liikide lõikes 2003-2012 perioodi kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/57886>, 26.04.2013.

Trükkis avaldamata allikad

90. H. Adamsoo. Keskkonnakuritegudest, Riigikohtu praktika ja kriminaalmenetlus. Tallinnas, 30.01.2012 (riigiprokurör H. Adamsoo ettekanne 30.01.2012 Tallinnas toimunud koolitusel keskkonnainspektiooni uurijatele ja ringkonnaprokuröridele). Arvutivõrgus kättesaadav: <https://sise.kki.ee/?part=files&id=199>, 26.04.2013.a.

91. D. Kolk. Keskkonnaalane kuritegu. Diplomitöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2000. (Käsikiri Sisekaitseakadeemia Politsei- ja Piirivalvekolledži Muraste koolis).
92. T. Pärna. Keskkonnakaitseinspektorid kriminaalasjade uurijatena. Diplomitöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2001. (Käsikiri Sisekaitseakadeemia Politsei- ja Piirivalvekolledži Muraste koolis).

LISAD

Tabel 1.¹⁴⁷ Registreeritud keskkonnavastased kuriteod 2003-2012.

KURITEGUDE ARV (KarS)											
<i>2012. aasta registreeritud kuritegude andmed on täpsustatud 1.02.2013 seisuga. www.just.ee</i>											
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Registreeritud kuriteod kokku		57417	57168	55586	51834	50375	50977	48359	48340	42567	40816
I raskusaste		3639	3371	2982	2688	2681	2965	2278	1842	1798	1715
II raskusaste		53778	53797	52604	49146	47694	48012	46081	46498	40769	39101
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kuriteo liik (KarS ptk, §)	20. ptk. Keskkonnavastased kuriteod	191	244	186	149	55	35	21	27	39	39
§ 353	Taimestikku ohustav tegevus										
§ 354	Puude ja põõsaste kahjustamine ja hävitamine	1	6	8	21	4	3	1		1	1
§ 355	Puude ja põõsaste kahjustamine ja hävitamine ettevaatamatusel		1		9						
§ 356	Puude ja põõsaste ebaseaduslik raie	169	220	156	76	21	14	9	12	12	14
§ 357	Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine	5	1	1	2	1	2			2	2
§ 358	Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine ettevaatamatusel		1								
§ 359	Maastiku kahjustamine			2		3					
§ 360	Maastiku kahjustamine ettevaatamatusel										
§ 361	Loodusliku loomastiku kahjustamine	12	3	8	21	3	4	2	2	6	14
§ 363	Looduskasutus- ja saasteloata tegutsemine		2	4	5	6	4	3	10	14	7
§ 364	Keskkonna saastamine	1	3	1	6	8	2				
§ 365	Keskkonna saastamine ettevaatamatusel				1					1	
§ 365'1	Laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumine										
§ 365'2	Laevalt saasteainete merre heitmise keelu korduv rikkumine										

¹⁴⁷ Registreeritud kuriteod seisuga 2012, välja võetud keskkonnavastaste süütegude andmed. Kättesaadav Justiitsministeeriumi koduleheküljelt Kuritegevuse trendid alt - <http://www.just.ee/57886> , 26.04.2013. a.

	ettevaatamatusest										
§ 367	Kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumine	3	7	5	7	9	6	5	3	1	
§ 368	Kemikaalide ja jäätmete käitlemise nõuete rikkumine ettevaatamatusest			1	1			1		2	
§ 368 ¹	Riikidevahelise jäätmevo nõuete rikkumine										
§ 368 ²	Käitise ebaseaduslik käitamine										1
§ 368 ³	Osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine ja toote käitlemine										
§ 369	Üleujutuse, soostumise ja veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine										
§ 370	Üleujutuse, soostumise ja veehulga lubamatu vähenemise põhjustamine ettevaatamatusest										

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Marianna Marjunitš (sünnikuupäev: 25.09.1985) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose **KESKKONNA KAITSMINE KARISTUSÕIGUSE KAUDU – *LEX SPECIALIS DEROGAT LEGI GENERALI* PRINTSIIP KESKKONNAVASTASTES KURITEGUDES**, mille juhendaja on Jüri Saar,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 06.05.2013